
SAVET STRANIH INVESTITORA

Predlozi za poboljšanje
investicione klime u Srbiji

2006

Obaveštenje o autorskom pravu

Autorsko pravo © 2006 Savet stranih investitora, Hotel Hyatt Regency, Milentija Popovića 5, 11000 Beograd, Srbija i Crna Gora. Sva prava zadržana.

Ovim se daje dozvola za korišćenje, kopiranje i distribuciju sadržaja ovog dokumenta na bilo kom medijumu i bez naknade, tantijeme i zvaničnog zahteva upućenog Upravnom odboru Saveta stranih investitora, pod uslovom da kopije nisu napravljene ili distribuirane u cilju ostvarivanja dobiti i da se autorska prava Saveta stranih investitora priznaju, uz navodjenje datog izvora.

Savet stranih investitora ne jamči, ne garantuje, niti podnosi žalbu u vezi sa aktuelnošću, tačnošću, pouzdanošću ili bilo kojim drugim aspektom vezanim za ovaj dokument. Savet stranih investitora ni pod kakvim uslovima ne može biti odgovoran za bilo kakvu direktnu, indirektnu, posebnu, slučajnu ili posledičnu štetu, ili za bilo kakvu naknadu štete koja bi proistekla iz ili u vezi sa korišćenjem ovog dokumenta, po bilo kojoj teoriji odgovornosti, čak i ako je obavešten o mogućnostima takve naknade štete.

Predgovor

Na početku 2006. godine, Srbija se našla na važnoj raskrsnici u svom procesu tranzicije. Rukovodstvo zemlje može da razmišlja o 2005. godini kao o godini nekih važnih uspeha. Međutim, kada je reč o procesu tranzicije, ona označava samo kraj početka: u 2006. godini Srbija ulazi u drugu fazu ovog procesa. Ona obuhvata složenije i osetljivije privatizacije. Na političkom planu, takodje, na dnevnom redu je nekoliko podjednako složenih i osetljivih pitanja. Rešavanje ovih ekonomskih i političkih pitanja na delotvoran način iziskivaće kombinaciju hrabrosti, liderstva, političkog kapitala i sreće. Iz perspektive trenutka kada je ovaj tekst pisan, a to je početak nove godine, čini se da će 2006. godina biti jedna od godina sa najviše izazova za zemlju.

Pregled 2005. godine

Kada se razmišlja o 2005. godini, posebno se izdvaja nekoliko pitanja. Dugoročno gledano, verovatno najznačajnija je pozitivna studija izvodljivosti dobijena od EU. To je dovelo do početka razgovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) u oktobru. Takodje je od ključne važnosti to što je u decembru postignut preliminarni sporazum sa MMF-om, kao izraz ostvarivanja ciljeva u skladu sa trogodišnjim kreditnim aranžmanom. Ovim aranžmanom je takodje obezbedjen otpis značajnog dela duga, čime je pokazano da je ekonomska politika (i iz nje proistekla stabilnost) i dalje u skladu sa preporukama MMF-a. Budžetski suficit i smanjenje spoljnotrgovinskog deficita bili su pozitivne karakteristike privrednih kretanja u 2005. godini, mada inflacija ostaje razlog za zabrinutost.

Odredjeni događaji održani u 2005. godini, kao i izveštaji objavljeni tokom te godine, bili su od značaja za početak stvaranja pozitivnije međunarodne slike o Srbiji. Godišnja skupština EBRD-a u maju dovela je u Beograd mnoge vodeće poslovne ljude i novinare. Upotpunjena visokim kvalitetom događaja i izvanrednom organizacijom, ova manifestacija je bila veliki uspeh. Srbija je takodje dobila i najviša priznanja u izveštaju Svetske banke „Poslovanje u 2006. godini“ i „Tranzicionom izveštaju za 2005. godinu“ EBRD-a. Možda još važnija od sadržaja ovih izveštaja bila je medijska pokrivenost koju su imali u međunarodnoj štampi iz oblasti biznisa. Ipak, mora se obratiti pažnja na oblasti u kojima su neophodna poboljšanja.

Dve reforme zaslužuju da budu posebno pomenute. Prva je osnivanje Agencije za privredne registre (APR) 1. januara 2005. godine, kao centralizovanog mesta za registraciju preduzeća i druga zakonska pitanja, koje je uspešno obavljeno. Druga je uvođenje PDV-a, koje je prošlo veoma glatko.

Kada je reč o investicijama, proces privatizacije banaka, koji je uspešno započet krajem 2004. godine, nastavljen je na isti način u 2005. godini. Kao najpozitivnije izdvajamo to što je Microsoft osnovao važan centar za softverska istraživanja u Beogradu.

Nove investicije

Najbolja mera toga da li se predstava o Srbiji u međunarodnim poslovnim krugovima promenila je broj potpuno novih investicija. Nažalost, po ovom merilu, Srbija očigledno još uvek nije krenula putem poboljšanja. Kada govorimo o novim investicijama, kompanija koja se najčešće pominje je Ball Packaging: investiciona obaveza koja je preuzeta 2003/4. godine. Pominjanje Ball-a pokazuje da Srbija još uvek ne privlači takve investitore. Jedan od glavnih ciljeva za 2006. godinu je da se privuku nove investicije koje će ući u zemlju.

Izazovi u 2006. godini

Godina 2006. će po svemu sudeći biti godina velikih izazova, pošto najvažnija politička i ekonomska pitanja dostižu kulminaciju. Odgovor rukovodstva zemlje će imati veoma značajan uticaj na našu dugoročnu budućnost.

Politički, jugoistočna Evropa će biti u središtu pažnje. Pregovori o budućem statusu Kosova, referendum o nezavisnosti Crne Gore i nastavak razgovora o SAA – tesno povezan sa slanjem odredjenih pojedina u Medjunarodni krivični tribunal za prethodnu Jugoslaviju – su sve potencijalne krizne tačke.

U Srbiji, proces privatizacije će biti složeniji i osjetljiviji. Za 2006. godinu planirana je privatizacija državne naftne kompanije Naftna industrija Srbije (NIS) i društva za osiguranje i reosiguranje DDOR Novi Sad. Predviđa se prestrukturiranje nacionalnog avio prevoznika, kompanije JAT, kao i početak ovog procesa za elektroenergetski sektor.

Kada je reč o reformama, izdvajaju se tri pitanja. Na žalost, pitanja u vezi Zakona o radu i gradskog građevinskog zemljišta prenose se na dnevni red iz prethodnih godina.

Zakon o radu ostaje problematičan pošto propisuje isuviše toga i nefleksibilan je, te je kao takav značajan destimulišući faktor za otvaranje novih radnih mesta. To je potpuno besmisleno u zemlji koja traži investitore koji će uposliti njene ljude i njihove sposobnosti.

Drugo pitanje je Zakon o zaštiti konkurencije. Ovim zakonom propisane su izuzetno niske donje granice za zahteve za izdavanje odobrenja o sprovođenju koncentracije (zajednički ukupan godišnji promet od 50 miliona evra ili 10 miliona evra u zavisnosti od okolnosti), što je dalje pogoršano time što Komisija za zaštitu konkurencije ima četiri meseca da reši zahtev za izdavanje odobrenja o sprovođenju koncentracije. I ovde valja reći da ako Srbija aktivno nastoji da privuče nove investicije, ovo predstavlja nepotrebn faktor odvrćanja.

Treće pitanje, a i velika prepreka razvoju Srbije, je nemogućnost sticanja vlasništva nad gradskim građevinskim zemljištem. Trenutno postoji sistem po kome je moguće imati pravo korišćenja zemljišta. Vlasništvo nad zemljištem nastaje samo kroz uknjižavanje vlasništva nad zgradom koja je naknadno izgradjena na nekom zemljištu. Zbog činjenice da ne postoji vlasništvo nad zemljištem kao takvim, prikupljanje finansijskih sredstava za izgradnju zgrade je izuzetno teško. Nadalje, sistem dobijanja prava korišćenja je predmet zloupotrebe. Da teškoće budu još veće, ne postoji utvrđen postupak u vezi sa dozvolama itd., koje su potrebne za izgradnju zgrade: još jedna prilika za zloupotrebe. U trenutku kada investitori žele da ulože u visoko profitabilne nekretnine, Srbija „sama sebi puca u nogu“.

Zaključak

Na kraju, želeo bih da se posebno zahvalim dvema osobama koje su dale veliki doprinos radu Saveta u proteklih nekoliko godina. To su, prvo, Žerom Bejl (Jerome Bayle), bivši generalni direktor Tetra Pak-a koji je 31. decembra 2005. godine otišao u penziju, i drugo, Maja Gedošev, izvršni direktor Saveta, koja je i dalje najveći oslonac organizacije.

Beograd, Mart 2006.

Majk Ahern
Predsednik i portparol
Saveta stranih investitora

Sadržaj

Predgovor	3
Konkretni koraci ka integraciji u EU	7
Formulisanje Jedinštenog sporazuma o slobodnoj trgovini u jugoistočnoj Evropi	11
Savet stranih investitora – Pregled	13
Ekonomski pregled	15
1. Pravni i regulatorni okvir	21
2. Zakon o zaštiti konkurencije	29
3. Zakon o radu	29
4. Privatizacija	31
5. Porezi	33
6. Računovodstvo i revizija	45
7. Bankarski i finansijski sektor	49
8. Lizing	59
9. Nekretnine	61
10. Osiguranje, penzije i socijalna reforma	65
11. Sektor zdravstva	69
12. Sektor telekomunikacija	73
13. Životna sredina	77
14. Sektor energetike	79
15. Zakon o poštanskim uslugama	81
16. Novi Zakon o rudarstvu	83
17. Mediji: Zakon o oglašavanju	85
18. Poljoprivreda i prehrambena industrija	87
19. Praktičan pristup projektima korporativne društvene odgovornosti	93

Konkretni koraci ka integraciji u EU

Rad na Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju

Pozitivna Studija izvodljivosti iz aprila 2005. godine otvorila je put za pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) između Evropske unije i Srbije i Crne Gore u novembru 2005. godine. Ovo je važan korak ka ispunjavanju očekivanja Evropske unije izraženih na Evropskom savetu u Feiri 2000. godine i kasnijim sastancima u Zagrebu (novembra 2000.) i Solunu (jun 2003.).

U opštem okviru Procesu stabilizacije i pridruživanja pokrenutog 2000. godine, pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju predstavljaju veliki korak. Njime će biti uspostavljen prvi ugovorni odnos između EU i Srbije i Crne Gore kojim se utvrđuju uzajamna prava i obaveze koje se moraju poštovati.

Jačanje odnosa na ekonomskom i političkom planu će pomoći u daljoj stabilizaciji zemlje tako što će ponuditi jasnu perspektivu integracije u EU, čime će se obezbediti atraktivnije okruženje za poslovne subjekte. Za vlasti državne zajednice i država članica ona će predstavljati snažan stimulans i putokaz ka ubrzanim reformama.

Pregovori o SAA korak dalje ka EU

Sadržaj Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SAA)

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) sa Srbijom i Crnom Gorom biće prvi sveobuhvatan sporazum između EU i Srbije i Crne Gore. Napravljen prema modelu Sporazuma između Evrope i zemalja centralno i istočnoevropskih zemalja, on sadrži elemente novijeg datuma, kao što je obaveza regionalne saradnje i odredbe o pravosuđu i unutrašnjim poslovima. Značajne oblasti obuhvaćene SAA su:

- Uspostavljanje političkog dijaloga u jednom institucionalizovanom okviru u cilju unapređivanja uključivanja zemlje u zajednicu demokratskih naroda i daljeg približavanja stavova o bezbednosti i stabilnosti u Evropi, kao i o međunarodnim pitanjima.
- Uspostavljanje zona slobodne trgovine između SCG i EU nakon prelaznog perioda koji treba da bude dogovoren. Odredbe o trgovini u budućem SAA biće asimetrične u korist Srbije i Crne Gore. Uz nekoliko izuzetaka ovo znači da će EU dati neograničen bescarinski pristup svom proširenom tržištu za sve proizvode. Za Srbiju i Crnu Goru takodje će morati postepeno da budu ukinute carine na industrijske proizvode nakon prelaznog perioda. Carine na poljoprivredne proizvode, u celini gledano, biće smanjene, ali je moguće da ostanu za određeni broj osetljivih proizvoda;
- Uzajamni ustupci koji se odnose na „četiri slobode“: kretanje roba, kretanje kapitala (pravo na osnivanje preduzeća), pružanje usluga i kretanje radne snage,
- Usaglašavanje zakonodavstva sa Acquis-jem Zajednice, uključujući jasna pravila u ključnim oblastima kao što su zaštita konkurencije, prava intelektualne svojine, javne nabavke i druge.
- Široka saradnja u svim oblastima sektorskih politika EU, uključujući oblast pravosuđa i unutrašnjih poslova.

Puna primena SAA pomoći će Srbiji u njenim pripremama za buduće članstvo u EU. Odgovornost državnih organa za sprovođenje svih neophodnih reformi i uključivanje evropske dimenzije u zakonodavstvo će postati formalna obaveza kada zemlja potpiše Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU.

U periodu između potpisivanja i konačne ratifikacije SAA od strane svih država članica EU, na snagu će stupiti privremeni Sporazum o trgovini i odredbe vezane za trgovinu, kojima će Srbiji i Crnoj Gori biti omogućeno da koristi prednosti trgovinskih mera budućeg sporazuma.

Komisija će pružiti tehničku i finansijsku pomoć kako bi pomogla Srbiji i Crnoj Gori u sprovođenju Sporazuma.

Proces pregovaranja

Raniji pregovori o SAA vodjeni su na različite načine, od kratkih pregovora sa Hrvatskom i Makedonijom koji su trajali samo šest odnosno devet meseci, do pregovora sa Albanijom koji traju gotovo dve i po godine, i sada se približavaju završetku.

Sa Srbijom i Crnom Gorom, napredak u pregovorima uglavnom će zavistiti od poboljšanja saradnje sa Medjunarodnim krivičnim tribunalom za Jugoslaviju (ICTY). Ako u bilo kom trenutku Komisija bude smatrala da nema napretka u saradnji sa Tribunalom, ona će moći da predloži državama članicama EU da obustave pregovore.

Pregovori se neće završiti sve dok se EU ne uveri da će Srbija i Crna Gora biti u stanju da zaista izvrši pravne obaveze koje preuzima tokom pregovora. Kao što je rečeno u Izveštaju o napretku za 2005. godinu, administrativni kapaciteti u obe države članice moraće da budu ojačani za vreme perioda pregovora kako bi bili u mogućnosti da valjano primenjuju budući Sporazum.

Trajanje pregovora zavisiće od napretka koji bude ostvarivan i od sposobnosti dve države članice da postignu dogovor o svojim obavezama i ispune ih. Stoga je veoma teško predvideti koliko će trajati pregovori o SAA, mada bi Komisija želela da oni budu završeni pre kraja 2006. godine.

Proces pregovora odvijaće se kroz takozvani pristup dvostrukog koloseka, koji je podržan od strane najviših zvaničnika SCG i Saveta za opšte poslove i spoljne odnose (GAERC) u oktobru 2004. godine. Dakle, SAA bi trebalo da odražava složenu ustavnu strukturu Državne zajednice i njene dve konstitutivne države članice, od kojih svi imaju ovlašćenja za sklapanje ugovora u oblastima koje su u njihovoj nadležnosti. Ustavna povelja sadrži pravila o podeli nadležnosti između Državne zajednice i dve konstitutivne države članice mada ove odredbe podležu različitim tumačenjima i države članice ih ponekad osporavaju. Ipak, SAA obuhvata pitanja u nadležnosti Državne zajednice i pitanja u nadležnosti država članica i pregovori se vode sa Državnom zajednicom ili državama članicama u skladu sa podelom nadležnosti.

Ishod referenduma o nezavisnosti u Crnoj Gori može imati uticaja na SAA. U slučaju nezavisnosti, pod uslovom njenog priznavanja od strane svih država članica, države članice EU bi trebalo da daju novi mandat za pregovore Evropskoj komisiji.

Značaj SAA za privredne subjekte

SAA je od najvećeg značaja za privredne subjekte pošto će njime biti postavljen temelj za razvoj poslovnog okruženja koje će biti u skladu sa standardima EU. Na marginama pregovora o SAA, privredni subjekti će imati mogućnosti da daju povratne informacije o uslugama EC-u, i da tako zajednički utvrde probleme sa kojima se suočavaju i moguća poboljšanja.

SAA ide i dalje od postojećih trgovinskih preferencijala, autonomnih trgovinskih mera, utvrdjenih u septembru 2000. godine i produženih do 2010. godine, kojima se daje neograničen bescarinski pristup tržištu EU za gotovo sve robe izvezene iz Srbije i Crne Gore. Zapravo, SAA će predvideti stvaranje zone slobodne trgovine kao ugovorni odnos koji podrazumeva uzajamno otvaranje tržišta. Na taj način ovaj proces će delovati kao katalizator za dalje sprovođenje reformi i jačanje konkurentnosti, kao i za unapređivanje poslovnog okruženja i mogućnosti za investiranje.

Prepreke u razvoju transparentne i efikasne tržišne privrede biće obuhvaćene Sporazumom, naročito u vezi sa formulisanjem regulatornih okvira i razvojem institucija u oblastima od značaja za unapređivanje poslovnog okruženja (tj. standardizacija, javne nabavke, carine i porezi, zaštita životne sredine, energetika, telekomunikacije). Pored toga, obavezujući karakter SAA pospešiće sprovođenje pravnih reformi u gore navedenim oblastima.

Pozitivan napredak zabeležen u 2005. godini i početak pregovora o SAA pokazuju da je zemlja napravila važan korak ka integraciji u EU. Međutim, Srbija i Crna Gora mora da ubrza primenu vladavine prava, jačanje administrativnih kapaciteta i sprovede ekonomske reforme čiji je cilj stvaranje funkcionalnije, transparentne i efikasne tržišne privrede.

EU će ispuniti svoje obaveze, uzimajući u obzir apsorpcionu moć EU. Nadalje, EC će naglasiti uslovljenost ovog procesa kako na političkom tako i na ekonomskom planu. EC će ostati rigorozna u zahtevima za ispunjavanje njenih kriterijuma, ali pravična u adekvatnom nagradjivanju napretka.

Iz ove perspektive, tempo reformi koje se sprovode od 2005. godine mora da bude očuvan, kako bi Srbija i Crna Gora obezbedile kredibilitet i doslednost u svom napretku ka EU.

Formulisanje Jedinstvenog sporazuma o slobodnoj trgovini u jugoistočnoj Evropi

Rezime izveštaja o napretku

Pakt za stabilnost nastavlja da pomaže u izradi Jedinstvenog sporazuma o slobodnoj trgovini kako bi se obezbedilo njegovo zaključivanje u toku 2006. godine u skladu sa Ministarskom izjavom za jugoistočnu Evropu od 10. juna 2005. godine. Ovo je ključni cilj za pakt u 2006. godini koji uživa podršku Evropske komisije i Austrije kao predsedavajuće EU, kao što je navedeno u nedavnom saopštenju Evropske komisije o zapadnom Balkanu.

Priprema samog sporazuma se dobro odvija, opšti sadržaj sporazuma je uglavnom dogovoren, a tehnički stručnjaci rade na detaljima. Postoji opšte slaganje o tome da tekst novog sporazuma treba da predstavlja jedan moderan sporazum (tj. Da obuhvati oblasti kao što je trgovina uslugama), što je ambiciozno, ali u skladu sa okolnostima u regionu.

Glavni kamen spoticanja se do sada odnosio na proces a ne na suštinu: konkretno, da li ovaj jedinstveni sporazum treba da bude postignut kroz novi sporazum ili kroz proširenje i izmene sporazuma o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi (CEFTA). Sadašnje članice CEFTE, naročito Hrvatska, su posebno snažno insistirale na ovoj drugoj opciji.

Postizanje jedinstvenog Sporazuma o slobodnoj trgovini (FTA) za region preko CEFTE je oduvek bila mogućnost, ali smo razgovarali o tome da li je to tehnički moguće i da li je to najefikasniji način za nastavak rada naročito s obzirom na niz ostalih pregovora koji su u toku u regionu (o pristupanju EU, o stabilizaciji i pridruživanju, o STO, itd.).

Pakt za stabilnost imao je dva glavna razloga za zabrinutost. Prvo, kriterijumi za članstvo: kriterijumi CEFTE za članstvo predviđaju da članica CEFTE mora da bude članica Svetske trgovinske organizacije i da mora da ima institucionalizovane odnose sa EU. Međutim, nakon sastanka CEFTE od 29. novembra 2005. godine kriterijumi za članstvo koje je predložila Radna grupa Pakta za stabilnost za trgovinu su bili prihvaćeni od strane svih kao kriterijumi za članstvo u CEFTI i novi sporazum (bez obzira na proces). Ovi kriterijumi su inkluzivni (sve zemlje/teritorije jugoistočne Evrope imaju pravo na članstvo), ali se njima zahteva poštovanje strogih kriterijuma u vezi sa trgovinskom politikom.

Drugo, prema važećim postupcima CEFTE pretvaranje CEFTE u jedinstven sporazum o slobodnoj trgovini zahtevalo bi sprovođenje mukotrpnih, dugotrajnih birokratskih postupaka od strane svih. Konkretno, zemlje koje nisu članice CEFTE morale bi da traže mandat za pristupanje CEFTI, a zatim da traže odvojeni mandat za pregovore o novom tekstu nakon čega bi sledila dva odvojena postupka ratifikacije.

Pakt za stabilnost (SP) i druge međunarodne članice Radne grupe SP za trgovinu zamolile su zemlje CEFTE da razmotre mogućnost znatnog pojednostavljivanja postupaka. Na sastanku Radne grupe SP za trgovinu održanom u Berlinu 14. i 15. februara Rumunija, kao predsedavajuća CEFTE, predstavila je nezvanični dokument u kome je utvrđen pristup koji bi omogućio istovremeno proširenje i izmenu CEFTE. To je dobilo podršku ostalih članica CEFTE.

Ovaj nezvanični dokument u načelu su pozdravile zemlje jugoistočne Evrope koje nisu članice CEFTA i ostale članice Radne grupe za trgovinu. Stoga, nakon izvesnih pojašnjenja vezanih za tačne postupke sada je verovatno da će jedinstveni sporazum biti postignut kroz istovremeno proširenje i izmenu CEFTA. Na taj način on će se nadovezati na uspešnu regionalnu inicijativu prilagođavajući je aktuelnim političkim i ekonomskim okolnostima.

Svi pregovori odvijajuće se pod pokroviteljstvom Radne grupe SP za trgovinu, čime će međunarodnoj zajednici biti omogućeno da nastavi da pruža savete i smernice. Nacrt teksta koji trenutno priprema Radna grupa SP za trgovinu zamenjuje sadašnji sporazum CEFTA. Od ključne važnosti je činjenica da je ovaj sporazum ambiciozan, da obuhvata nove oblasti, omogućava dalju liberalizaciju ako se o tome postigne dogovor i pruža bolji okvir za rešavanje sporova..

Sledeći koraci su:

- Pojašnjenje tačnih postupaka koje treba sprovesti da bi se ostvarilo ovo istovremeno proširenje i izmena.
- Zvanični izveštaj ministrima zemalja jugoistočne Evrope, nadležnim za trgovinu, o izvodljivosti jedinstvenog sporazuma i zahtev za zvanično pokretanje pregovora u cilju zaključivanja sporazuma tokom ove godine.

Razlozi za ambiciozan plan rada:

- Plan za pokretanje pregovora i zaključivanje sporazuma u toku 2006. godine usaglašen od strane ministara zemalja jugoistočne Evrope 10. juna u Sofiji: važno je da se vidi da region ispunjava obaveze.
- Plan je takodje blagovremen, s obzirom da će Rumunija i Bugarska verovatno ući u EU 2007. godine, te će stoga CEFTA prestati da postoji, ili će u najboljem slučaju biti bilateralni sporazum.
- U skladu sa Memorandumom o saglasnosti zaključen je 31 sporazum o slobodnoj trgovini (od kojih su 29 na snazi), mada poboljšanje okruženja za trgovinu u regionu znači da oni sada predstavljaju priličan administrativni teret za državne organe, naročito carinske uprave, koje su po pravilu slabe i nedovoljno razvijene.
- 31 Sporazum o slobodnoj trgovini takodje predstavlja veliki izazov (mogući destimulans) za preduzeća, kako strana tako i domaća, koja žele da obavljaju trgovinu u čitavom regionu. Podršku jedinstvenom Sporazumu o slobodnoj trgovini pružaju poslovne organizacije iz čitavog regiona.
- Pojednostavljanje i uskladjivanje trgovinskih režima biće podsticaj za trgovinu i preko potrebne investicije u regionu i dalje će integrisati region u multilateralni system trgovine, što bi bilo dobro za sve trgovinske partnere.
- Do danas, unapredjivanje trgovinskog režima u regionu je uglavnom bilo pokretano od strane međunarodnih članica Radne grupe SP za trgovinu (naročito Kancelarije Pakta za stabilnost, Evropske komisije i SAD). Jedinstveni sporazum o slobodnoj trgovini i institucionalni okvir koji će ga sprovoditi smatraju se načinom da se obezbedi da zemlje prihvate ovaj process kao svoj, mada uz stalnu podršku međunarodne zajednice u početku. Ovo je naročito važno pošto će Pakt za stabilnost u naredne dve godine sprovoditi svoju strategiju tranzicije.

Savet stranih investitora – Pregled

Savet stranih investitora (The Foreign Investors Council - FIC) osnovalo je 14 vodećih stranih investitora u Srbiji uz podršku Investicionog kompakta za jugoistočnu Evropu (OECD) na zvaničnoj osnivačkoj sednici (Osnivačka skupština), održanoj 15.jula 2002.godine u Beogradu, sa jasnom misijom da:

“zajedno sa vladinim organizacijama doprinesu unapredjenju investicione klime za strane i domaće kompanije na tržištu kroz otvoren, neformalan dijalog izmedju interesnih grupa.”

Glavna svrha Saveta stranih investitora je unapredjenje investicione i poslovne klime u Srbiji i Crnoj Gori putem:

- konkretnih predloga za reforme;
- stimulisanja direktnih stranih investicija;
- promovisanja komunikacije Saveta stranih investitora i državnih organa u Srbiji i Crnoj Gori;
- pomoć i podrška međunarodnoj poslovnoj zajednici;
- pomoć u prevazilaženju teškoća sa kojima se mogu suočiti u toku ulaganja.

Ciljevi Saveta stranih investitora su:

- poboljšanje investicione i poslovne klime u Srbiji i Crnoj Gori, putem konkretnih reformskih predloga;
- podsticanje direktnih stranih investicija;
- unapređenje komunikacije izmedju Saveta stranih investitora i državnih institucija u Srbiji;
- pomoć u prevazilaženju teškoća koje mogu nastati u odnosima sa stranim investitorima;
- povezivanje sa drugim stranim organizacijama investitora širom jugositočne Evrope u cilju razmene najboljih iskustava i prakse;
- proučavanje konkretnih sredstava u cilju olakšanja regionalnog poslovanja;
- olakšanje protoka informacija izmedju članova Saveta stranih investitora i Vlade.

Uz sve prethodno navedene ciljeve, jedna od glavnih svrha Saveta stranih investitora je i da saraduje sa svim relevantnim državnim organima, međunarodnim organizacijama i institucijama.

Skoro 120 kompanija – sadašnjih članica Saveta stranih investitora – već dugo je prisutno u jugoistočnoj Evropi i želele bi da svoje bogato iskustvo u regionu podele sa institucijama u Srbiji i Crnoj Gori, kao i da podrže aktivnosti vlade na planu reformi. Takodje su uvereni da ove organizacije mogu da izvuku znatnu korist iz svog bogatog iskustva, zajedničkih interesa i ekonomske moći u cilju izgradnje boljeg okvira za buduće poslovanje u Srbiji, kao i u jugoistočnoj Evropi.

U ovoj fazi razvoja, Savet stranih investitora predstavlja moćno i konstruktivno referentno telo. Predstavlja najveći deo direktnih stranih ulaganja u Srbiji i Crnoj Gori iz više od 15 različitih zemalja, uz zastupljenost raznovrsnih privrednih grana, velikog dela zaposlenih i razvijenu ekonomsku saradnju sa domaćim malim i srednjim preduzećima..

Savet stranih investitora ima specijalizovane radne odbore koji se redovno sastaju i imaju tela sa kojima saraduju u okviru vlade i administracije. Odbori su podeljeni po sektorima i obuhvaraju: bankarstvo,

nepokretnosti i građevinarstvo, telekomunikacije i medije; zatim, tu su međjugranski odbori za zaštitu životne sredine, ljudske resurse, oporezivanje, lizing, prava, trgovinu i osiguranje.

Savet stranih investitora posluje u tesnoj saradnji sa glavnim međjunarodnim organizacijama prisutnim u Srbiji i Crnoj Gori kao što su MMF, Svetska banka, Delegacija Evropske komisije, EBRD, EAR, IFC i Evropska unija.

Savet stranih investitora je osnovan kao neprofitna poslovna asocijacija stranih investitora. Organi Saveta su Skupština, Upravni odbor, predsednik/portparol i direktor.

Bela knjiga Saveta stranih investitora za 2006. godinu sadrži pregled glavnih prepreka za ulaganje i razvoj poslovanja u zemlji, kao i konkretne predloge za prevazilaženje ovih poteškoća. Knjigu je pripremio i prezentovao Savet stranih investitora sa ciljem da predstavlja sredstvo za konstruktivni dijalog i partnerstvo između investitora i državnih organa, kako bi se omogućilo unapredjenje poslovnog i investicionog okruženja i dovelo do porasta privatnog ulaganja.

Objavlivanjem Bele knjige za 2006.godinu, Savet stranih investitora ima za cilj da srpskim vlastima pruži odgovore na neke od izabranih tema vezanih za nekoliko privrednih sektora. Ova publikacija ne može da obuhvati sve aspekte srpske ekonomije i zato ne odražava kompletnu sliku i stanje aktivnosti vlade na polju reformi. Upravo zato bi ovu publikaciju trebalo pre shvatiti kao proces koji se redovno ponavlja.

Belu knjigu za 2006.godinu, na engleskom i na srpskom jeziku, možete naći na www.fic.org.yu

Kontakt osobe u Savetu stranih investitora su:

g-din Majk Ahern, predsednik/portparol

mike.ahern@yu.pwc.com

g-đa Maja Gedošev, direktor

Maja.gedosev@fic.org.yu

Kancelarija Saveta stranih investitora

Hotel Hyatt Regency
Milentija Popovića 5
11 070 Beograd
Srbija i Crna Gora

Tel: +381 11 301 1155

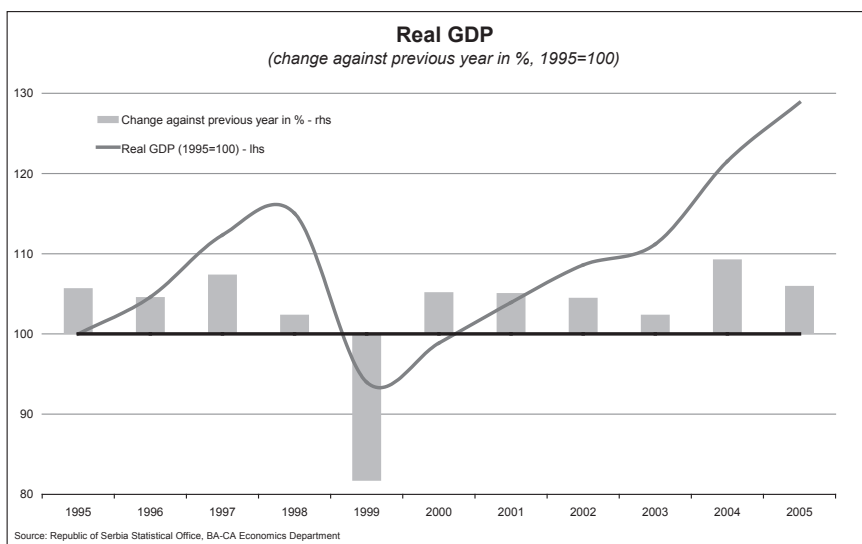
Fax: +381 11 301 1242

E-mail: office@fic.org.yu

Web-site: www.fic.org.yu

Ekonomski pregled

Posle impresivnog rasta u 2004. sa rastom BDP po stopi od 9,3%, privreda Srbije izgubila je zamah prošle godine. Na osnovu podataka za prvih devet meseci BDP je rastao oko 6% 2005. Nominalni BDP Srbije povećan je na oko EUR 19,2 milijardi (bez Kosova i Metohije), što odgovara GNP po glavi stanovnika od oko EUR 2.,550. U smislu pariteta kupovne moći, Srbija danas ima životni standard koji je oko ¼ standarda EU.

Jedan razlog za usporavanje privrednog rasta 2005. je slabiji učinak poljoprivrednog sektora zemlje. Zbog lošeg vremena i poplava obim poljoprivredne proizvodnje bio je oko 5% ispod (rekordnog) nivoa iz prethodne godine. Dalji razlog za gubitak zamaha bili su slabi rezultati industrijskog sektora, bez obzira što je vrlo skromni rast u proseku od 0,8% za 2005. pratio blagi porast u drugoj polovini godine. Nivo industrijske proizvodnje odražava radikalne i strukturne promene unutar srpske privrede. Proces privatizacije, koji je naknadno ubrzan, praćen je restrukturiranjem industrijskih preduzeća što obuhvata preorijentaciju i u mnogim slučajevima racionalizaciju tih preduzeća. Druge kompanije koje se još nisu modernizovale uglavnom nisu sposobne da drže korak sa globalnom konkurencijom, kao na primer u sektoru tekstila. Oba ova faktora dovela su do opadanja obima proizvodnje u određenim granama industrije.

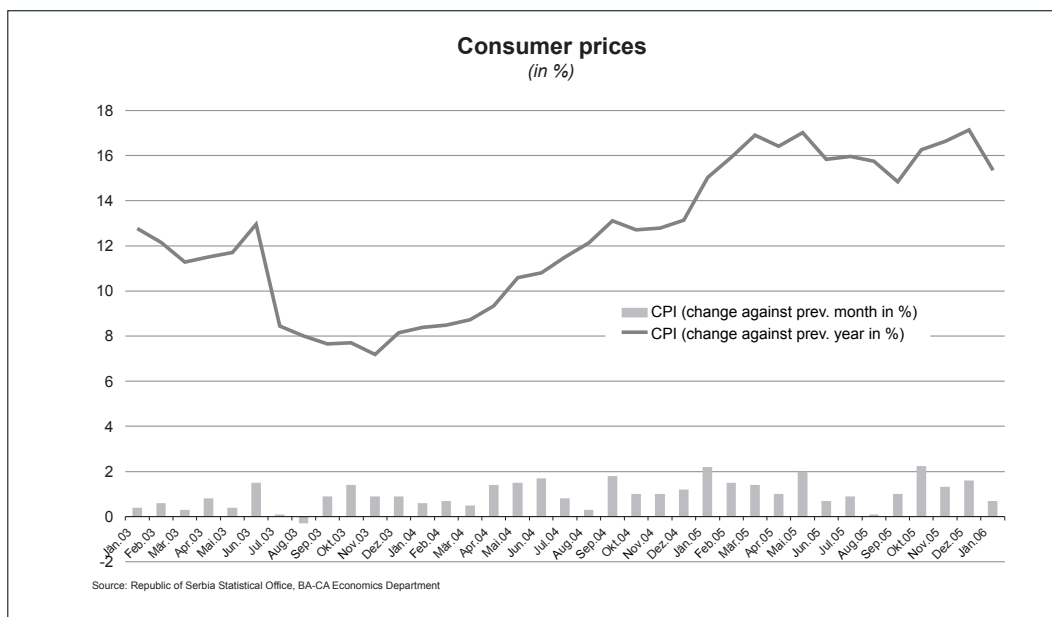
Sektor usluga bio je pokretač privrednog rasta u 2005; sektor finansijskih usluga (banke i osiguravajuća društva), industrija saobraćaja i trgovine ostvarili su dvocifreni rast.

Inflacija kao slaba tačka

Inflacija se znatno ubrzala u 2005. uprkos sporijem privrednog rasta, i od tada je postala jedan od najozbiljnijih problema za ekonomsku politiku Srbije. Potrošačke cene porasle su na prosečno 16,5% u 2005, sa 11,4% u 2004.

Ovom skoku inflacije doprineo je niz faktora. Primera radi, eksterni faktori imali su ključnu ulogu u tom procesu. Više cene osnovnih roba, a posebno nafte odražavaju se na rastuće cene energenata i visoke

cene transporta. Uvođenje 18% poreza na dodatnu vrednost izazvalo je rast cena početkom 2005; po procenama Srpske centralne banke ova mera pogurala je inflaciju za oko dva procentna poena. Cene hrane su rasle relativno brzo, delimično zbog slabe žetve. Pored ovih faktora na strani ponude snažni rast cena je rezultat jake domaće tražnje.

Restriktivna fiskalna politika....

Od sredine 2005, ekonomska politika Srbije dala je najviši prioritet smanjivanju stope inflacije. Vlada je počela da sprovodi restriktivniju fiskalnu politiku u cilju suzbijanja inflacije izazvane tražnjom putem smanjivanja potrošnje. Na preporuku Međunarodnog monetarnog fonda Ministar finansija Mladjan Dinkic u julu je izvršio rebalans budžeta za 2005. Umesto deficita prvobitno planiranog na preko 1% BDP-a, budžet je zabeležio umereni suficit od 0,5% BDP prošle godine. To je postignuto restriktivnijom politikom potrošnje, a pre svega znatnim prilivom od poreza zbog uvođenja poreza na dodatnu vrednost i poboljšane procedure za naplatu poreza.

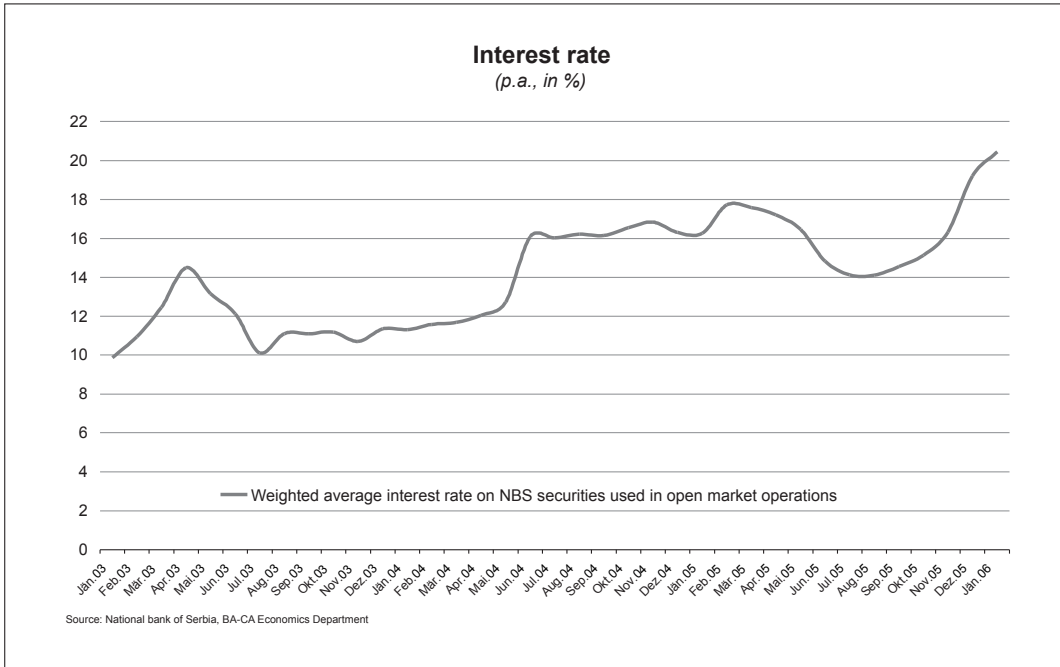
Pošto se restriktivnija fiskalna politika iz prethodne godine nije pokazala vrlo efikasnom u suzbijanju inflacije, vlada je pojačala napore u fiskalnoj 2006. Neposredno pred Novu godinu parlament je odobrio nacrt budžeta za 2006. koji traži suficit od preko 2% of BDP-a. Nacrt budžeta ograničava porast plata zaposlenih u javnom sektoru do 10%, što odražava restriktivnu politiku plata. Zajedno s umerenim porastom penzija pripremljen je put za smanjenje domaće tražnje.

...i rigorozna monetarna politika

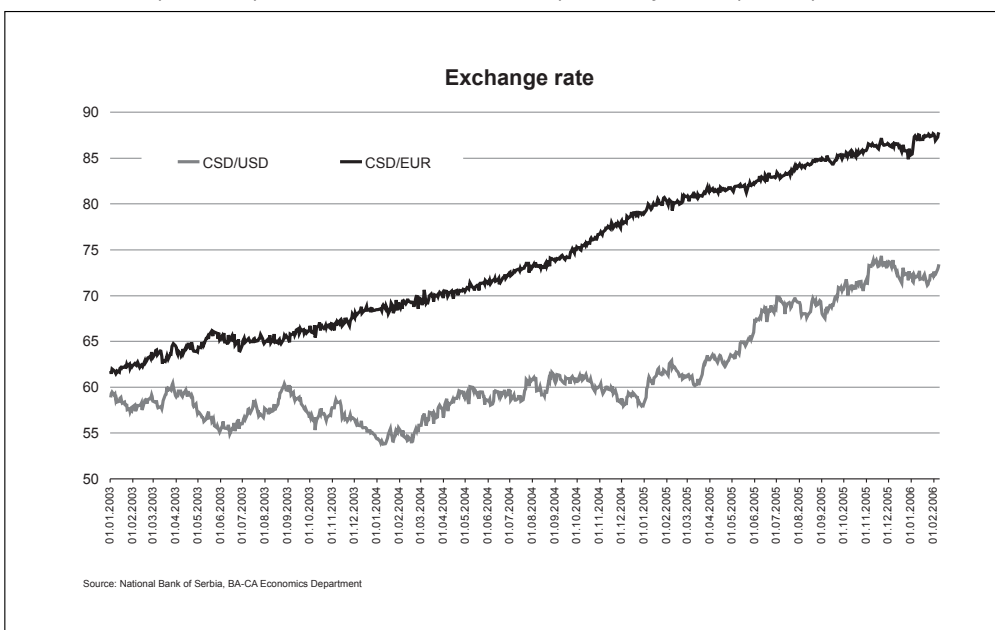
Oprezna fiskalna politika Vlade usmerena na smanjenje stope inflacije podržana je odgovarajućom monetarnom politikom centralne banke Srbije (NBS). Centralna banka pomaže u ograničavanju snažnog rasta novčane mase rigoroznijom monetarnom politikom zavedenom u junu 2005. Iako su operacije na otvorenom tržištu planirane da neutrališu višak likvidnosti banaka, njihov uticaj je ograničen jer je centralna banka neto dužnik komercijalnih banaka. U stvari, efikasnost monetarnih mera u celini ograničena je visokim stepenom evroizacije bankarskog sektora. Devizne obaveze komercijalnih banaka znatno su porasle od 2002. i iznosile skoro 60% ukupnih obaveza na kraju 2005. To je u mnogome prekinulo mehanizme transmisije monetarne politike centralne banke preko kamatnih stopa. Otuda se centralna banka usredsredila na promenu obavezne devizne rezerve za devizne holdinge u cilju smanjenja deviznog zaduživanja komercijalnih banaka, koje služi za finansiranje ekspanzije kreditiranja domaćinstava i privatnih kompanija. U tom cilju centralna banka je preduzela dve mere: proširila je metod obračuna da obuhvati sve obaveze banaka koje su povezane sa ino zajmovima i podigla koeficijent obavezne devizne rezerve sa 21% na tekući nivo od 38% u nekoliko koraka. Uprkos tim merama, politika centralne banke do sada nije dobila rezultate kojima se nadala. Poslovni zajmovi i dalje rastu za oko 40% na godišnjoj bazi dok su zajmovi domaćinstvima, u poslednjim mesecima 2005, opali tek neznatno na nešto ispod 100% u poređenju s istim periodom prošle godine.

Zbog toga centralna banka nastavlja sa svojom restriktivnom monetarnom politikom u tekućoj godini. Pošto se M2 novčana masa povećala za preko 30% 2005, centralna banka je sebi postavila cilj sman-

jenja rasta M2 na oko 15% u odnosu na isti period prošle godine, u 2006. Kontrakcija novčane mase treba da ima prvenstvo u odnosu na politiku otvorenog tržišta radi zauzdavanja inflacije. Dvonedeljna repo stopa, koja je rasla od kraja 2005, zamenjuje eskontnu stopu kao ključnu kamatnu stopu centralne banke. Banka je uvela blagajničke štedne zapise kao dodatni instrument politike na kraju 2005. Šta više od lising kompanija se traži da polože obavezni depozit od 10% za sredstva pozajmljena u inostranstvu. Pored toga, u tekućoj godini se mogu uvesti rigoroznije mere za obavezu rezervu na devizna sredstva koja se drže u komercijalnim bankama.

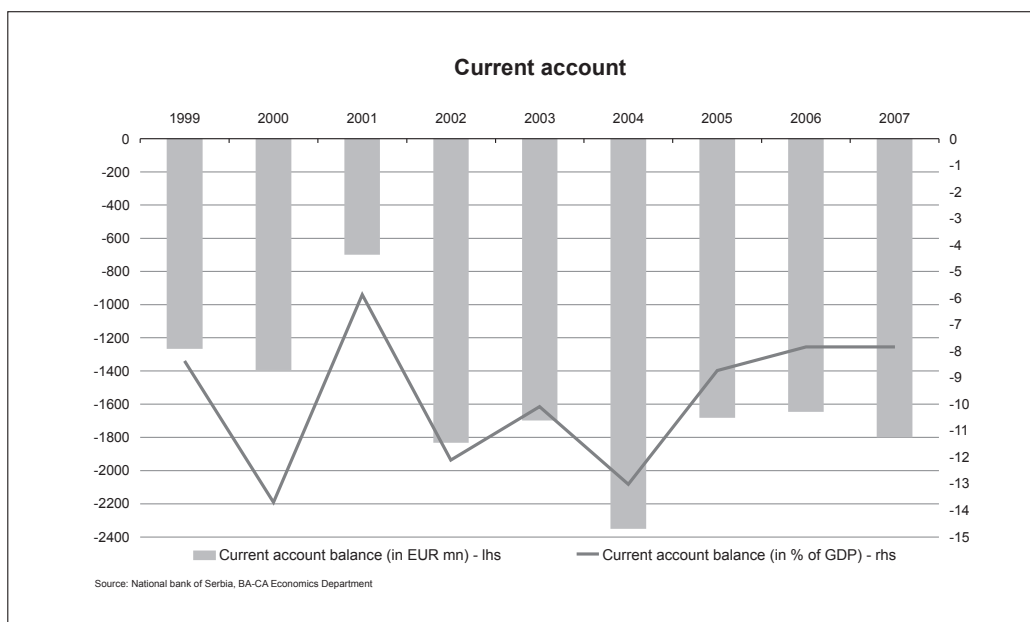
Na taj način Narodna banka Srbije se nada da vrati inflaciju na jednocifrenu u 2006. Inflacija je ustvari počela da pada od početka ove godine. To je međutim u većoj meri podstaknuto nestankom efekta izazvanog inflacijom posle uvođenja poreza na dodatnu vrednost 2005. nego merama centralne banke. Šta više, vlada je obećala da će demonstrirati uzdržanost u podizanju kontrole cena u prva tri meseca tekuće godine. Važan faktor je i relativna snaga dinara prema evru na prelazu godine. Pošto su sada mnoge cene indeksirane u evru, promene deviznih kurseva imaju znatni uticaj na inflaciju. Na primer, prosečna deprecijacija dinara od 15% u 2005, velikim delom je doprinela porastu inflacije u 2005. Sa politikom kontrolisanog plivajućeg kursa, centralna banka cilja na konstantni realni efektivni devizni kurs dinara. Svaka ciljna – ali najverovatnije efikasna – aprecijacija dinara radi zauzdavanja inflacije i dalje je malo verovatna, pošto centralna banka želi da izbegne bilo kakve mere koje bi mogle imati negativne posledice na spoljnu trgovinu zemlje. Opadajući trend inflacije od početka godine će otuda biti samo vrlo postepen kako godina odmiče. Posle pada na prosečno 12,2% u 2006, stopa inflacije neće pasti ispod 10% do sledeće godine.

Deficit tekućeg računa ključna slaba tačka

Mada su nastojanja vlade i centralne banke da smanje tražnju do sada malo uticala na inflaciju, značajni debalans u spoljnoj trgovini zemlje – drugi po veličini makro ekonomski problem s kojim se suočava privreda Srbije – popravlja se u odnosu na prethodnu godinu. Godine 2005. izvoz je rastao za preko 18% (nominalno, u evrima) na EUR 3,7 milijardi u odnosu na isti period prošle godine. Uvođenje PDV početkom 2005. dovelo je do dodatnog podsticaja vlasnicima kompanija da prijavljuju izvoz. Otuda je očigledno da ovaj snažni rast izvoza velikim delom predstavljala samo statistički napor. Sa stagnacijom industrijske proizvodnje prošle godine, malo je znakova, ako ih uopšte ima, da izvoz stvarno doživljava fundamentalno poboljšanje. Nivo međunarodne konkurentnosti mnogih srpskih kompanija još uvek je vrlo nizak, uprkos rastu produktivnosti. Koeeficijent rada i autputa u industriji porastao je za oko 8% u 2005, pošto je broj zaposlenih nastavio da opada u vezi s merama restrukturiranja. Međutim, sa realnim platama koje rastu oko 10%, jedinični troškovi rada u industriji čak su neznatno porasli.

Restriktivna monetarna i fiskalna politika gušile su uvozu tražnju. U 2005. uvoz je smanjen za skoro 7% na godišnjoj bazi (nominalno, u evrima) na EUR 8,2 milijardi. I ovde je izrazitiji razvoj zbog statističkog efekta u vezi s uvođenjem PDV (visoki nivo ubrzanog uvoza pred kraj 2004. i vrlo nizak nivo uvoza početkom godine. Trgovinski deficit suzio se na EUR 4,5 milijardi sa EUR 5,7 milijardi u 2004, ali još uvek iznosi 23% BDP. S druge strane, zemlja ima vrlo pozitivan bilans transfera plaćanja, velikim delom na ime znatnog obima transfera od radnika na privremenom radu u inostranstvu. U 2005. ovaj bilans zabeležio je suficit od skoro EUR 2,8 milijardi. To je doprinelo smanjenju deficita tekućeg računa na oko 9% BDP prošle godine.

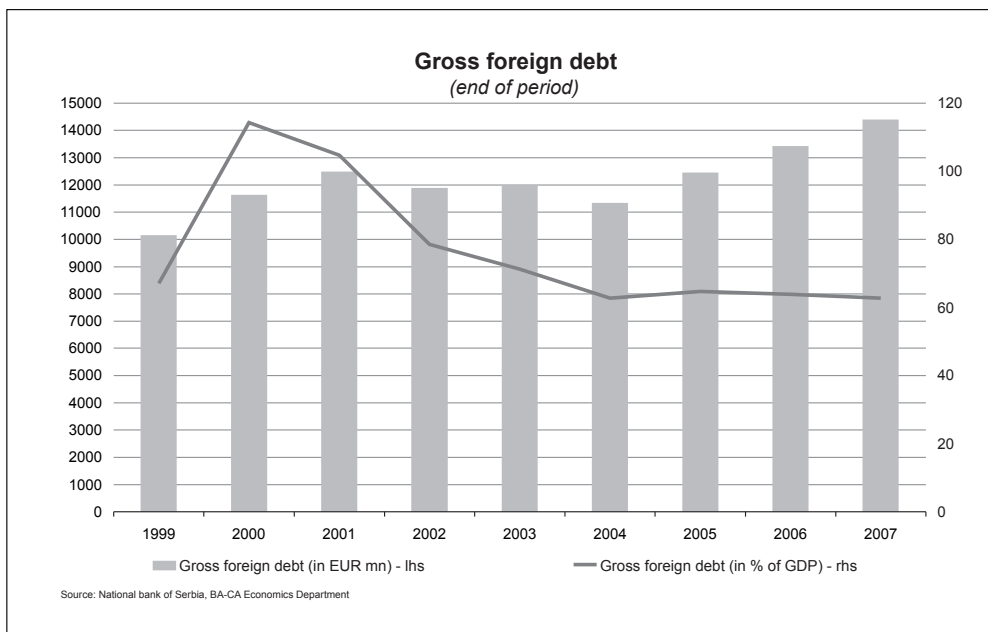

Rekordni priliv FDI

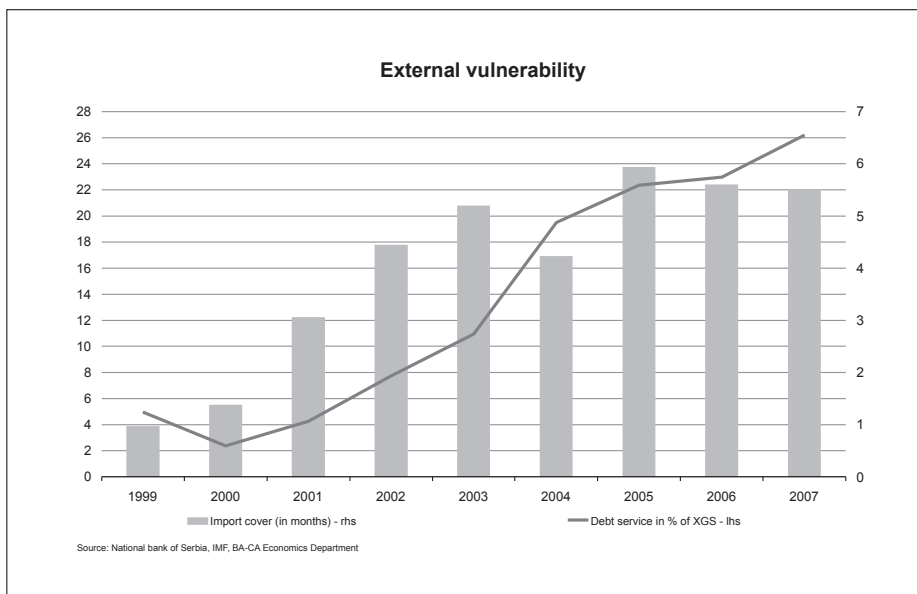
Smanjenje jaza praćeno je popravljanjem strukture deficita tekućeg računa u 2005. Prilivi direktnih stranih investicija (FDI) porasli su na rekordnih EUR 1,5 milijardi, što je bilo dovoljno za finansiranje gotovo 85% deficita.

Većinu ovih priliva generisao je prenos svojine, dok su grinfild investicije igrale tek sporednu ulogu. Privatizacija državnih kompanija doprinela je oko EUR 500 miliona u 2005. dok je glavnina ovih sredstava od privatizacije došla od prodaje finansijskih institucija kao što su Jubanka, Novosadska, Continental i Niška Banka.

U 2005. došlo je i do znatnog porasta priliva kapitala u obliku ino zajmova. Bruto dug Srbije skočio je skoro EUR 15,5 milijardi ili 65% BDP kao rezultat brzog porasta duga privatnom sektoru. Dok je porast kratkoročnog duga bio prilično značajan, na njega otpada oko 10% ukupnog spoljnog duga i kao takav nije u stvari razlog za brigu.

Međutim, potrebe službe spoljnog duga znatno su porasle u 2005. i prešle 20% izvoza u širem smislu. Ali, zbog velikog porasta deviznih rezervi, pozicija likvidnosti Srbije još uvek je najvećim delom održiva na srednji rok. Koeficijent pokriva uvoza povećan je na skoro šest meseci a devizne rezerve su skoro četiri puta kratkoročni strani dug. Standard & Poor's, koji su dali Srbiji prvi rejting na kraju 2004 (B+), u julu 2005. podigli su taj rejting na BB-. To će olakšati Srbiji upravljanje dugom smanjenjem troškova finansiranja. Teret nametnut Srbiji kroz potrebe servisiranja duga u godinama koje dolaze ipak ne bi trebalo potcenjivati jer iznosi o kojima se radi verovatno će i dalje prelaziti 20% izvoza u širem smislu.

Uspešno zaključivanje stendbaj aranžmana sa MMF-om početkom 2006. znatno će olakšati srpski dužnički položaj. Druga faza programa remisije duga dogovorena s Pariskim klubom sada postaje operativna posle ispunjavanja uslova koje je nametnuo MMF, kao restriktivna budžetska politika, implementacija strukturalnih reformi (posebno za sistem socijalne sigurnosti) i ubrzanja procesa privatizacije (npr. u naftnoj industriji). Sporazum o reprogramiranju duga propisuje smanjenje od 66% srpskog duga, od čega 51% 2001. i daljih 15% po uspešnom ispunjenju uslova MMF. Bruto inostrani dug Srbije konstantno će opadati do oko EUR 600 miliona ili približno 3% godišnjeg BDP.

Izgleđi

Srpska privreda je dobro napredovala u 2005. suočena s teškim političkim i globalnim uslovima. Veći naponi donosioca ekonomske politike da stave pod kontrolu tekući makro ekonomske deficite donekle će prigušiti privredni rast u 2006. Nastavak priliva kapitala od privatizacija, pozitivni efekti iniciranih strukturnih reformi i ne nepovoljna međunarodna klima mogli bi da omoguće Srbiji da postigne privredni rast do 5%. Istovremeno, smatramo da je rizik nepovoljnog trenda visok.

Strožija fiskalna i monetarna politika u cilju smanjenja inflacije zahtevala bi veću podršku politike deviznog kursa da bi bila efikasnija s obzirom na visoki stepen evroizacije srpske privrede. Iz tog razloga, inflacija će verovatno opadati samo sporo. Deficit tekućeg računa će nastaviti da se smanjuje u 2006, ali manje upadljivo nego u prošloj godini. kada su tom procesu pomogli statistički efekti (uvođenje PDV-a 2005). Iako se debalans spoljne trgovine donekle poboljšao, spoljna pozicija ostaje slabost srpske privrede, sa deficitom tekućeg računa znatno iznad kritične vrednosti od 5% od BDP. Iako ekonomska politika koju vodi vlada i centralna banka vodi stabilizaciji makro ekonomske klime, na srednji rok tekući problemi mogu uspešno da se reše ako se postigne odgovarajući napredak u sprovođenju strukturnih reformi. Sporo poboljšanje poslovnog okruženja moglo bi da se ubrza nastojanjima na približavanju EU, ali srpska problematična politička scena predstavlja permanentni rizik za proces reforme.

Serbia - Selected Indicators									
	2000	2001	2002	2003	2004	Forecast		2006	2007
Change against previous year in %						2005			
GDP (real)	5,2	5,1	4,5	2,4	9,3	6,0		5,0	5,2
Industrial output (real)	11,4	0,1	1,8	-3,0	7,1	0,8		7,0	6,5
Inflation (yearly average)	79,6	93,3	16,6	9,9	11,4	16,2		12,2	8,8
Unemployment rate (yearly average)	25,6	26,8	29,0	31,7	31,7	32,6		32,5	32,0
Budget balance (in % of GDP)	-0,2	-0,5	-3,6	-2,9	0,0	1,1		2,2	1,0
<i>in EUR mn</i>									
Exports	1.849	1.965	2.197	2.522	3.135	3.743		4.529	4.960
Imports	4.577	4.783	5.945	6.601	8.804	8.224		9.059	9.600
Trade balance	-2.729	-2.817	-3.748	-4.079	-5.669	-4.481		-4.529	-4.640
Current account	-1.394	-700	-1.833	-1.698	-2.351	-1.682		-1.647	-1.800
Current account (in % of GDP)	-13,7	-5,9	-12,1	-10,1	-13,0	-8,7		-7,8	-7,9
FDI (inflow, net)	27	185	514	1.201	777	1.193		1.235	1.040
Gross foreign debt (end of period)	11.634	12.487	11.892	11.991	11.342	12.458		13.423	14.400
Gross foreign debt (in % of GDP)	114,2	104,7	78,5	71,3	62,8	64,7		63,9	62,8
Import cover (in months)	1,4	3,1	4,4	5,2	4,2	5,9		5,6	5,5
CSD/EUR (yearly average)	34,87	59,38	60,70	65,14	72,57	83,20		89,40	93,30
CSD/USD (yearly average)	37,46	66,65	64,28	57,54	58,38	67,02		73,62	74,64

Source: Bank Austria Creditanstalt Economics Research, NBS, Statistical office RS, IMF

Pravni i regulatorni okvir

Zakon o privrednim društvima

U 2005. godini nije bilo bitnih izmena u pravnoj regulativi u Srbiji koja se odnosi na Zakon o privrednim društvima. Zakon o privrednim društvima je stupio na snagu 30. novembra 2004. godine, a u 2005. godini su se već pojavili prvi slučajevi njegove primene. Ovaj zakon reguliše osnivanje privrednih društva i preduzetnika, organizaciju i upravljanje u privrednim društvima, spajanja i promene statusa i pravne forme privrednih društava kao i likvidaciju privrednih društava. Odredbe starog Zakona o preduzećima se više ne primenjuju, izuzev onih koje se odnose na društvena preduzeća i regulišu korporativno upravljanje društvima koja se nalaze u procesu privatizacije.

Posebni zakoni se primenjuju u specijalizovanim oblastima kao što su osiguranje, bankarstvo i berza. U ovim oblastima opšte odredbe Zakona o privrednim društvima se primenjuju supsidijarno u odnosu na propise koji se odnose na ove oblasti.

Postoje četiri vrste privrednih društva koje se mogu osnovati u Srbiji, kao što je bio slučaj i sa prethodnim Zakonom o preduzećima. To su: ortačko društvo, komanditno društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću i akcionarsko društvo. Sve ove forme privrednih društava u Srbiji imaju status pravnih lica.

Obavezni minimalni iznosi kapitala za ortačka i komanditna društva nisu propisani, ali, s obzirom da njihovi osnivači odgovaraju celokupnom svojom imovinom za obaveze društva, ovi oblici privrednih društva su retki u praksi. Zakon o privrednim društvima ne unosi neke značajnije promene u pravni režim u vezi sa ortačkim i komanditnim društvom, osim mogućnosti da njihovi osnivači mogu biti i pravna lica.

Najčešći pravni oblik u Srbiji je društvo sa ograničenom odgovornošću. Odgovornost osnivača je ograničena visinom njihovih udela u društvu i ne mogu odgovarati svojom imovinom za obaveze privrednog društva, izuzev u slučaju zloupotrebe privrednog društva za nezakonite ili prevarne ciljeve. Vlasnik udela može imati samo jedan udeo u društvu, koji je izražen u procentu. Osnovni kapital se može sastojati od novčanih i nenovčanih uloga, kao što su oprema, stvari, know-how itd. i, prema novom zakonu, rad i usluge. Vrednost nenovčanih uloga može biti procenjena i od strane samih osnivača. Novi Zakon o privrednim društvima propisuje da društvo sa ograničenom odgovornošću može imati između 1 i 50 članova i minimalan osnivački kapital u iznosu od 500 EUR.

Postoje dva tipa akcionarskih društva, zatvorena i otvorena (javna) akcionarska društva, koja mogu biti kotirana i nekotirana. Trenutno, tržište hartija od vrednosti je nerazvijeno i većina akcionarskih društva su banke i osiguravajuća društva zato što u skladu sa posebnim zakonima, ona mogu biti osnovana jedino u ovoj pravnoj formi. Minimalan osnivački kapital za akcionarska društva je znatno viši od onog koji je propisan za društva sa ograničenom odgovornošću i iznosi 10.000 EUR za zatvorena i 25.000 EUR za otvorena akcionarska društva.

Strana lica mogu osnovati predstavništvo u Srbiji. Osnivanje i rad predstavništava je regulisan posebnom uredbom i Zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju. Kao i privredna društva, predstavništva se registruju u Agenciji za privredne registre. Predstavništva nisu pravna lica i ne mogu obavljati privrednu

delatnost na teritoriji Srbije. Ona se mogu koristiti u svrhu ispitivanja tržišta i pružanja pomoći prilikom zaključenja ugovora.

Strana pravna lica mogu osnivati i poslovne jedinice u Srbiji. Poslovne jedinice takođe nisu posebna pravna lica i registruju se u Agenciji za privredne registre ali mogu da obavljaju sve dozvoljene aktivnosti u ime njihovih osnivača, bez ograničenja koja važe za predstavništva. Ovo sredstvo za obavljanje delatnosti još uvek treba da potvrdi svoju delotvornost u praksi, ali izgleda da omogućava stranim ulagačima širi izbor mogućnosti prilikom odlučivanja na koji način da obavlja svoje poslovne aktivnosti u Srbiji.

Pozitivni znaci

- Novi Zakon o privrednim društvima olakšava poslovanje i omogućava vlasnicima privrednih društva više slobode u regulisanju njihovih međusobnih odnosa i odnosa sa privrednim društvom.
- Minimalni osnivački kapital za osnivanje društva sa ograničenom odgovornošću značajno je smanjen novim Zakonom o privrednim društvima (500 EUR).
- Ne postoji više obaveza da predstavnici zaposlenih budu zastupljeni u organima privrednih društva.
- Za osnivanje privrednog društva u skladu sa novim Zakonom o privrednim društvima potreban je samo jedan osnivački akt (Ugovor o osnivanju).
- Agencija za privredne registre je utvrdila povećanje broja privrednih društva koja se registruju i pokazuje da svoje poslove obavlja efikasnije.

Savet preporučuje

- Postoji neusaglašenost između Zakona o privrednim društvima i ostalih propisa koji regulišu uslove za poslovanje u Srbiji, naročito Zakona o hartijama od vrednosti i drugim finansijskim instrumentima. Ove neusaglašenosti sa najčešće odnose na status zatvorenih akcionarskih društava, s obzirom na to da Zakon o hartijama od vrednosti ne pravi jasnu razliku između zatvorenih i otvorenih akcionarskih društava i zbog toga ne obezbeđuje potrebne uslove za korišćenje nekih pogodnosti koje predviđa Zakon o privrednim društvima, a koje postoje ako se poslovne aktivnosti obavljaju u okviru zatvorenog akcionarskog društva. Ove neusaglašenosti treba otkloniti izmenama i depunama Zakona o hartijama od vrednosti i drugim finansijskim instrumentima.
- Odredbe zakona koje se odnose na obavezu dostavljanja na uvid finansijske dokumentacije manjinskom akcionaru treba izmeniti tako da privredna društva nisu u obavezi da otkrivaju osetljive informacije ili prolaze kroz tegobnu proceduru zbog manjinskih akcionara.
- Novi Zakon o privrednim društvima ostavlja neke pravne praznine i sadrži neke nejasne odredbe. Najveći problem je proces usklađivanja postojećih privrednih društava sa novim zakonom, koje mora biti obavljeno u roku od dve godine od stupanja na snagu novog Zakona o privrednim društvima tj. do 30. novembra 2006. godine. Takođe, još uvek nije najjasnije da li stari Zakon o preduzećima treba primenjivati u tom periodu i ako da, u kojim slučajevima. Postoje neki slučajevi kada je Komisija za hartije od vrednosti direktno primenila odredbe novog zakona koje se odnose na povećanje osnivačkog kapitala otvorenih akcionarskih društva bez vođenja računa o Statutu društva i praktično primorala društvo da se uskladi sa novim zakonom pre isteka zakonom propisanog roka. Sudska praksa i praksa nadležnih državnih organa trebalo bi da tumači sve nejasne odredbe jedinstveno i na taj način spreči pravnu nesigurnost kao i da tumači zakon na način koji bi olakšao poslovanje privrednih društva i privukao strane investicije.

Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju

Osnovna svrha ovog zakona je razvijanje pravnih osnova za spoljnotrgovinske odnose, zajedno sa Zakonom o carini i Zakonom o deviznom poslovanju (2002.) s obzirom na to da je stari zakon, donet 1992. godine, smatran suviše restriktivnim i zastarelim. Stoga, osnovni ciljevi zakona su: (1) harmonizacija sa pravilima STO i EU kao deo procesa pridruživanja; (2) deregulacija; (3) liberalizacija; (4) transparentnost i (5) obezbeđenje neophodnih instrumenata ekonomske politike vladi.

Predloženi regulatorni opseg novog zakona je suviše uzak za (međunarodnu) razmenu dobara. Usluge koje pružaju stranci ili se pružaju strancima u Srbiji regulišu posebni zakoni (npr. Zakon o advokaturi ili Zakon o osiguranju). Što se tiče poslovanja u inostranstvu, to je oblast koja je široko liberalizovana i stoga regulisana samo sa nekoliko opštih odredaba.

Novi zakon uglavnom uređuje necarinske mere za zaštitu domaćeg tržišta (antidamping i kompenzatorne mere; mere za zaštitu od prekomernog uvoza; mere za zaštitu ravnoteže platnog bilansa; uvozno/izvozna kvantitativna ograničenja; licence u nekim slučajevima; tehnički, sanitarni i fitosanitarni uslovi, itd.). Zakon se takođe odnosi na domaća preduzeća koja su zainteresovana za poslovanje i investiranje u inostranstvu ali uglavnom zahvaljujući deregulacionim i liberalizacionim principima. Odredbe koje se primenjuju na strana preduzeća su koncentrisane u nekoliko članova.

Glavna odlika ovog zakona je promovisanje slobode spoljnotrgovinskog poslovanja i ograničavanje mogućih restrikcija samo na one koje dozvoljavaju pravila STO i EU. Svaki pravni akt koji nije u saglasnosti sa ovim zakonom i koji sužava ovu slobodu smatra se nevažećim. Takođe, uvezenoj robi i stranim privrednim subjektima je garantovan nacionalan tretman, što je pozitivan znak. S druge strane, uvođenjem izraza "dozvoljena ograničenja" uspostavljena je odlučujuća ravnoteža – to je ravnoteža između slobode trgovine i potrebe da se zaštiti domaće tržište. Nadležne institucije za primenu zakona su Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom i Republička Vlada.

Pozitivni znaci

- Domaći privredni subjekti (preduzeća i preduzetnici) više ne moraju da se registruju za obavljanje spoljnotrgovinskog poslovanja. Drugim rečima, svako društvo je ovlašćeno da u inostranstvu obavlja svoju delatnost za koju je registrovano u zemlji, kao što je obavlja na domaćem tržištu. Ova sloboda je praćena slobodom ugovaranja u spoljnotrgovinskom poslovanju. U osnovi, ugovorne strane mogu urediti njihov odnos po želji i, za razliku od starog zakona, nema više preporučenih tipova ugovora (npr. ugovor o dugoročnoj proizvodnoj saradnji je svakako zastareo).
- Odredbe o necarinskoj zaštiti domaćeg tržišta su u skladu sa standardima i principima STO, od kojih je glavna ta da su novčana (carinska) ograničenja uvek poželjnija od kvantitativnih ograničenja. Uslovi i postupci za ove mere su sada pojednostavljeni i transparentniji. Na primer, kvantitativna ograničenja su dozvoljena samo kao mera zaštite uvoza i mera za zaštitu ravnoteže platnog bilansa. Posebna pažnja je posvećena razvoju antidampinških mera tj. mera protiv uvoza proizvoda po ceni koja je ispod "normalne vrednosti" i kompenzatornih mera, tj. mera protiv uvoza subvencionisanih dobara. Suština ovih mera (dadžbina) još uvek ostaje ista, samo se postupak njihove primene čini složeniji.
- Strani privredni subjekti su određeni po kriterijumu njihovog sedišta/prebivališta. Ako žele da obavljaju poslovnu delatnost u Srbiji, dozvoljeno im je da osnovaju predstavništva ili poslovne jedinice (stari zakon govori o agencijama i predstavništvima).

Savet preporučuje:

- Mogućnost zaključenja ugovora o zastupanju (tj. zastupništvo) je izostavljena, a treba da bude uređena zakonom;
- Dopuštenost postojanja stranih poslovnih jedinica je u suprotnosti sa Zakonom o stranim investicijama (2002.) – ukoliko preduzeće želi da u potpunosti bude prisutno u Srbiji može da osnuje novo preduzeće ili kupi udeo u već postojećem preduzeću ali ne može da osnuje poslovnu jedinicu. Jedino rešenje je da se primeni poseban podzakonski akt u vezi sa ovim zakonom, kada bude usvojeno, a da se koristi Zakon o privrednim društvima (2004.), koji u principu dozvoljava strane poslovne jedinice.
- Javlja se jedan problem kada se ove odredbe povežu sa prelaznim odredbama nacрта zakona – postojeći podzakonski akti u spoljnotrgovinskom poslovanju biće stavljeni van snage kada novi zakon stupi na snagu. To znači da će postojati određeni vremenski period u kome će postojati pravne praznine (npr. u Uredbi o stranim poslovnim jedinicama). Ovo bi trebalo ispraviti što je pre moguće.
- Odredbe o privremenim režimima i merama dozvoljavaju postojanje izvesnih ostataka starog sistema (kompenzacioni aranžmani, spoljnotrgovinsko poslovanje oslobođeno od dadžbina, mere za podsticanje izvoza itd.), dok ostali zakoni ne budu usaglašeni sa ovim, ali će njihova primena definitivno prestati kada Srbija postane članica STO. Ovo prouzrokuje nepotrebne nejasnoće.

Sudski sistem

Organizacija sudova

Zakon o uređenju sudova donet 2001. godine uređuje organizaciju sudova u Srbiji. Uprkos ovome, odredbe starog Zakona o sudovima, koje regulišu nadležnost sudova, ostaju na snazi do 2007. godine, a odredbe novog zakona se primenjuju od 2007. godine zbog nepostojanja faktičkih preduslova za njihovu primenu. U 2005. godini nisu doneti novi zakoni koji se odnose na uređenje sudova uopšte.

Sudski sistem se sastoji od:

- Ustavnog suda
- sudova opšte nadležnosti
- sudova posebne nadležnosti

Sudovi opšte nadležnosti su sledeći: Vrhovni sud, apelacioni sudovi, okružni sudovi i opštinski sudovi. Sudovi posebne nadležnosti su sledeći: trgovinski sudovi, Viši trgovinski sud, novoosnovani sudovi za prekršaje, Viši prekršajni sud i Upravni sud.

Vrhovni sud je najviši sud u Srbiji i predstavlja drugostepeni sud za Viši trgovinski sud, Viši prekršajni sud i Upravni sud. To je najviši apelacioni sud za sve odluke koje se ne odnose na ustavna pitanja.

Apelacioni sudovi su nove institucije uvedena Zakonom o uređenju sudova iz 2001. godine. Oni treba da predstavljaju drugostepeni sud u odnosu na okružne i opštinske sudove. Osnivanje apelacionih sudova je odloženo za 2007. godinu.

Okružni sudovi su ustanovljeni za teritoriju okruga. Oni, u nekim slučajevima, predstavljaju drugostepene sudove u odnosu na opštinske sudove, dok u određenim slučajevima predstavljaju prvostepene sudove.

Opštinski sudovi su obično prvostepeni sudovi i ustanovljeni su za područje jedne ili više opština. Na primer, u Beogradu postoji 5 opštinskih sudova koji pokrivaju 11 opština. Nadležnost opštinskih sudova obuhvata sva pitanja koja nisu privrednog karaktera.

Trgovinski sudovi rešavaju sporove u privredi, a Viši trgovinski sud predstavlja drugostepeni sud za sporove u privredi.

Prekršajni sudovi sude u prekršajnom postupku ako nije nadležan organ uprave, a Viši prekršajni sud je drugostepeni sud za prekršaje. Ovi sudovi počinju sa radom od 2007. godine.

Upravni sud je nova institucija ustanovljena Zakonom o uređenju sudova iz 2001. godine u cilju rešavanja upravnih sporova. Osnivanje Upravnog suda odloženo je za 2007. godinu.

Ustavni sud Srbije i Crne Gore odlučuje o zakonitosti i ustavnosti zakona koje donosi Skupština kao i akata vlade i drugih organa izvršne vlasti. Sud je ovlašćen da naloži poništenje zakona, sa ili bez retroaktivnog dejstva. Sudu se može obratiti svako neposredno, ali najčešće mu se obraćaju niži sudovi ili se postupak pred sudom pokreće u toku zakonodavnog postupka. Pitanje statusa ovog suda može biti rešeno ustavnim promenama do kojih može doći u okviru strukture Državne zajednice u 2006. godini.

Novi Zakon o parničnom postupku i Zakon o izvršnom postupku stupili su na snagu februara 2005. godine i od tada se primenjuju.

Novi Zakon o parničnom postupku pridaje veći značaj pripremnom ročištu i propisuje da stranke treba da dostave sudu sve činjenice i dokaze koje će izneti na glavnoj raspravi. Zahvaljujući ovom i ostalim bitnim izmenama, očekuje se da će primena zakona učiniti sudski postupak efikasnijim.

Usvajanje Zakona o izvršnom postupku je veliki korak u procesu reforme izvršenja. Postupak izvršenja sudskih odluka treba da bude ubrzan, pravna sigurnost poboljšana i omogućeno efikasnije funkcionisanje finansijskih tržišta.

Savet preporučuje

- Sistematska i stalna obuka sudija je neophodna, naročito u pogledu primene novih postupaka.
- Bolja organizacija sudova je i dalje od ključne važnosti. Naime, novi Zakon o uređenju sudova predviđa rešenja koja će, kada se budu primenjivala, pozitivno uticati na brže i efikasnije rešavanje sporova. Stoga su neophodne ozbiljne pripreme za primenu ovog zakona pre nego što stupi na snagu.
- Usvajanje Zakona o parničnom postupku i Zakona o izvršnom postupku predstavlja bitan korak u reorganizaciji sudskog sistema u Srbiji i njihovi efekti se mogu se osetiti, mada nekonzistentno, u celokupnom sistemu.

Intelektualna svojina

Prava intelektualne svojine zaštićena su i uređena na nivou Državne zajednice Srbije i Crne Gore. Nadležna institucija za pitanja intelektualne svojine je Zavod za intelektualnu svojinu, koja se nalazi u Beogradu. U Srbiji i Crnoj Gori, zaštićena su sledeća prava intelektualne svojine: patentí, modeli i uzorci, žigovi, oznake geografskog porekla, topografije, biljne vrste, neobjavljene informacije i autorska i srodna prava.. Sva ova prava regulisana su i zaštićena posebnim zakonom.

Pozitivni znaci

- U cilju harmonizacije prava intelektualne svojine u Srbiji i Crnoj Gori sa odgovarajućim odredbama predviđenim u direktivama i uredbama Evropske unije, u Sporazumu o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS) i u međunarodnim konvencijama, opšta reforma je započeta tokom 2003. godine. U tom cilju, usvojeni su u Skupštini Državne zajednice Srbije i Crne Gore i stupili su na snagu sledeći zakoni: novi Zakon o patentima, novi Zakon o žigu, Zakon o modelima i uzorcima, Zakon o topografiji integrisanih kola kao i Zakon o autorskim i srodnim pravima
- Odgovarajući relevantni zakoni takođe ulaze u završnu fazu izrade pa se opravdano može očekivati da će biti usvojeni u prvoj polovini 2006. godine. To su Zakon o geografskom poreklu, Zakon o poslovnoj tajni i Zakon o biljnim sortama.
- Nacrt Zakona o posebnim ovlasćenjima radi efikasne zastite prava intelektualne svojine (konačni naziv još nije definisan) će uključiti odredbe usvojene iz Sporazuma TRIPS da bi se obezbedila efikasna zaštita prava intelektualne svojine, na osnovu kojih će nadležni organi imati pravo da na licu mesta primenom različitih mera, spreče zloupotrebu prava intelektualne svojine. Novim rešenjem stvorice se pravi okvir da izvršni organ reaguje po službenoj dužnosti ili na zahtev nosioca prava intelektualne svojine, koji su do sada zaštitu morali da traže sami putem sudskih sporova i privatnih krivičnih prijava.
- Kada se svi relevantni zakoni koji regulišu zaštitu gore navedenih prava intelektualne svojine u Srbiji i Crnoj Gori usvoje i stupe na snagu, oni će predstavljati jedan u celosti harmonizovan pravni sistem propisa i zaštite prava intelektualne svojine koji je atraktivan za strane investitore i koji pruža punu pravnu zaštitu njihovih prava.

Savet preporučuje

- Radi sprovođenja mera definisanih u Sporazumu TRIPS koje obezbeđuju efikasnu zaštitu prava intelektualne svojine, vrlo je bitno da se obezbedi usvajanje Zakona o posebnim ovlasćenima radi efikasne zastite prava intelektualne svojine (konačni naziv još nije definisan) koji će obezbediti bolje funkcionisanje odgovarajućih organa nadležnih za inspekciju i zaštitu prava intelektualne svojine.
- Zaštita prava intelektualne svojine je najvažnije pitanje u pogledu intelektualne svojine za svakog stranog investitora u Srbiji i Crnoj Gori. Postoji potreba za uvođenjem oštrijih kaznenih mera za povredu prava intelektualne svojine, čime će se destimulisati piraterija i drugi vidovi povreda prava intelektualne svojine. To će zahtevati reorganizaciju postojećeg pravosudnog sistema, kroz osnivanje posebnog odeljenja pri nadležnim sudovima koji će biti specijalizovani za slučajeve intelektualne svojine. Neophodno je organizovati snažnu medijsku kampanju, koja bi imala za cilj edukaciju najšire javnosti o glavnim pitanjima vezanim za intelektualnu svojinu, podizanje svesti o intelektualnoj svojini i stvaranje odgovarajuće klime u kojoj bi se sprečila povreda prava intelektualne svojine.

Hartije od vrednosti

Zakon Republike Srbije o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata (Zakon o hartijama od vrednosti) je usvojen u novembru 2002. godine, ali je stupio na snagu u septembru 2003. godine. Zakon o hartijama od vrednosti je menjan i dopunjavan nekoliko puta, a najnoviji amandmani doneti su 2005. godine. Nakon ovog Zakona, usledio je niz podzakonskih akata i propisa koje je usvojila Komisija za hartije od vrednosti i Centralni registar, depo i kliring hartija od vrednosti (Centralni registar hartija od vrednosti).

U načelu, Zakonom o hartijama od vrednosti se regulišu tri osnovne oblasti: način distribucije i trgovanja hartijama od vrednosti putem javne ponude, aktivnosti ovlašćenih učesnika na tržištu i uloga Komisije za hartije od vrednosti.

Distribucija i trgovina hartijama od vrednosti

Emitovanje novih akcija putem javne ponude

Proces počinje objavljivanjem javnog poziva i prospekta o emisiji novih akcija (shodno prethodnom odobrenju od strane Komisije za hartije od vrednosti), nakon čega sledi niz radnji koje treba preduzeti radi upisivanja i uplaćivanja akcija i dobijanja rešenja o odobrenju emitovanja akcija, koje donosi Komisija. Proces se završava prenosom akcija na račun hartija od vrednosti novog vlasnika.

Trgovanje hartijama od vrednosti na berzi

Trgovanje hartijama od vrednosti na berzi može se obavljati samo posredstvom brokerskih-dilerskih društava ili ovlašćenih banaka putem javne ponude.

Ponude za preuzimanje

Kupovina više od 25% akcija sa pravom glasa u preduzeću može se izvršiti samo putem ponude za preuzimanje, za koju je prethodno potrebno dobiti odobrenje Komisije za hartije od vrednosti.

Ovlašćeni učesnici na tržištu

Ovlašćeni učesnici na tržištu su Berza, Centralni registar hartija od vrednosti, ovlašćene banke, brokersko-dilerska društva i nadzorne banke. Zakon o hartijama od vrednosti propisuje opšti okvir za njihovo osnivanje i poslovanje, kao i njihova prava i obaveze. Ova pitanja su bliže regulisana podzakonskim aktima i pravilnicima Komisije.

Komisija za hartije od vrednosti

Komisiji za hartije od vrednosti su dati ključna uloga i značajna ovlašćenja. Komisija je nadležna, između ostalog, za donošenje akata radi sprovođenja Zakona, izdavanje dozvola i nadzor nad radom ovlašćenih učesnika na tržištu, utvrđivanje standarda za registraciju poslova trgovanja na berzi, utvrđivanje sadržaja obaveznih informacija koje se moraju dostaviti Komisiji i objaviti, praćenje stanja i kretanja na tržištu hartija od vrednosti i preduzimanje korektivnih mera.

Savet preporučuje

Osim Zakona o hartijama od vrednosti i pratećih podzakonskih akata neophodno je usvojiti Zakon o preuzimanju preduzeća i Zakon o investicionim fondovima.

Nacrt Zakona o uslovima za zapošljavanje i rad stranih državljana

Nacrt Zakona o uslovima za zapošljavanje i rad stranih državljana upućen je u skupštinsku proceduru krajem 2005. godine. Nacrt izaziva zabrinutost pošto se njime uvode godišnje kvote za radne dozvole za zapošljavanje stranih državljana, a kada se kvota popuni novi podnosioci zahteva za izdavanje dozvole za rad će biti odbijeni. Pored toga, postupak za zapošljavanje stranih državljana će biti složeniji. Preduzeće koje želi da zaposli stranog državljanina mora da utvrdi kod Nacionalne službe za zapošljavanje da li postoji neki državljanin Srbije sa istim kvalifikacijama i ako takav postoji, on će kao državljanin Srbije imati prioritet za to radno mesto.

Zakon o zaštiti konkurencije

Zakon o zaštiti konkurencije usvojen je 16. septembra i stupio je na snagu 24. septembra 2005. godine. Podseća na slične zakone Evropske unije, zemalja članica i kandidata za pridruživanje Evropskoj uniji. U skladu sa tim, Zakon o zaštiti konkurencije pokriva tri glavne oblasti koje mogu imati negativne efekte na konkurenciju:

1. zabranjene sporazume;
2. zloupotrebu dominantnog položaja na tržištu;
3. koncentracije, tj. spajanja, preuzimanja i zajednička ulaganja (u daljem tekstu: koncentracije ili spajanja).

Iako je i prethodni antimonopolski zakon pokrивao pojedine od navedenih oblasti, praktično nikada nije primenjivan. Uprkos pojedinim ozbiljnim manama novog zakona, ne bi trebalo očekivati da doživi sudbinu svog prethodnika.

Novi Zakon o zaštiti konkurencije ima za cilj zabranu i kontrolisanje takvih poslovnih praksi i strategija korporativnog upravljanja koje mogu da spreče, ograniče ili naruše konkurenciju na tržištu. Zakon propisuje osnivanje Komisije za zaštitu konkurencije, koja bi trebalo da bude instrumnt regulatorne kontrole.

Zabranjeni sporazumi su ugovori, sporazumi, međusobni dogovori i slična poslovna praksa (bilo vertikalni ili horizontalni), koji sadrže odredbe koje mogu narušavati konkurenciju na tržištu (npr. utvrđivanje cena, podela tržišta, organizovanje kartela, dodela ekskluzivnosti itd.). Komisija za zaštitu konkurencije može da izuzme pojedine sporazume od zabrane, bilo pojedinačno ili po vrstama, u oba slučaja na ograničeni period.

Slično zabranjenim sporazumima, zloupotreba dominantnog položaja se definiše kao korišćenje već postojećeg dominantnog položaja (koji se definiše kao učešće na tržištu od 40% ili više pojedinačno, ili 50% kolektivno), na način koji podrazumeva neravnopravno trgovanje, koje je takođe u opštim crtama definisano Zakonom.

Konačno, Zakon o zaštiti konkurencije uvodi mehanizme kontrole spajanja učesnika na tržištu, zahtevajući od njih da prijave bilo koji čin koncentracije koji može imati kao posledicu sprečavanje, narušavanje ili ograničavanje konkurencije. Obaveza prijavljivanja nastupa u slučaju spajanja kada učesnici imaju ukupan zajednički godišnji promet veći od 10 miliona evra na domaćem tržištu, ili preko 50 miliona evra na svetskom tržištu. Savet stranih investitora mišljenja je da su ti iznosi postavljeni prenisko, čime se prečesto propisuje obaveza prijavljivanja. Sem toga, tako postavljeni iznosi tretiraju neravnopravno strane investitore, čiji je godišnji prihod u većini slučajeva veći od 50 miliona evra.

Može se zapaziti da Zakon o zaštiti konkurencije propisuje stroge kazne za kršenje njegovih odredbi, u kom slučaju se novčane kazne kreću od 1 do 10% od ukupnog zajedničkog godišnjeg prihoda učesnika širom sveta. Pored toga, i odgovorna lica u učesnicima kažnjavaju se sličnim novčanim kaznama i merom zabrane obavljanja pojedinih delatnosti.

Primena Zakona o zaštiti konkurencije

Jedno od najznačajnijih pitanja koje se postavlja u vezi sa Zakonom o zaštiti konkurencije, jeste sposobnost za primenu ovog prilično sofisticiranog zakona. Iako pravilan pristup njegovoj primeni bi bila posvećenost u izgradnji kapaciteta i prilagođavanju, prekratak period do stupanja na snagu Zakona (vacatio legis od samo 8 dana) i nepoštovanje rokova od strane samog zakonodavca može da ugrozi izvesne pozitivne napore uložene u regulisanje ove oblasti.

Sve do osnivanja Komisije za zaštitu konkurencije (a rok za njeno formiranje istekao je Januara 2006. godine), Ministarstvo trgovine, turizma i usluga preuzima njene nadležnosti. Do današnjeg dana, određeni broj koncentracija je prijavljen, ali je i izvesno da pojedine nisu.

Pozitivni znaci

- U nastojanju da se srpsko zakonodavstvo uskladi sa standardima EU, na putu integracionih procesa, srpski zakonodavci započeli su izradu ovog zakona 2004. godine. Najveći broj njegovih odredaba sačinjen je po ugledu na uredbu EU o spajanjima, kao i poljski, hrvatski, slovenački i francuski zakon o zaštiti konkurencije.
- Stoga, smatramo da bi ovaj Zakon generalno trebalo pozdraviti u Srbiji. On uvodi kontrolu usmerenu ka unapređenju fer igre i zaštite konkurencije na tržištu, ali i na suzbijanje monopola. Konsultisanje Komisije za zaštitu konkurencije bi trebalo da doprinese stvaranju snažnog i nepristrasnog regulatornog organa – sredstva za postizanje gorenavedenih ciljeva.

Savet preporučuje

- Izuzeće po vrstama za projekte slične koncesijama ili tzv PPP partnerstva (javno-privatno partnerstvo), trebalo bi da bude dopušteno ili na neograničen vremenski period, ili na duži rok (npr. do 25 godina i više), budući da pojedini infrastrukturni projekti zahtevaju duži period ekskluzivne eksploatacije kako bi bili isplativi.
- Podzakonski akti koji regulišu izuzeće po vrstama trebalo bi da budu usvojeni u što skorijoj budućnosti. Takođe, sporazumi o ekskluzivnosti (budući prilično uobičajeni i prihvatljivi sa aspekta konkurencije) trebalo bi da budu izuzeti.
- Iznose kod kojih nastupa obaveza prijavljivanja, trebalo bi povećati, ili propisati kumulativno (i domaći i svetski prihod), umesto alternativno (bilo domaći ili svetski).
- Trgovinski sudovi, ili slični, kompetentniji organi, trebalo bi da budu nadležni za izricanje sankcija za kršenje zakona, umesto sudova za prekršaje.
- Potrebno je ispoštovati rokove za osnivanje Komisije za zaštitu konkurencije..

Zakon o radu

Novi Zakon o radu je usvojen marta 2005. godine, a uskoro zatim usvojene su i izmene i dopune zakona u julu 2005. godine. Dok je prethodni Zakon o radu iz 2001. godine bio orijentisan ka slobodnom tržištu i uglavnom veoma hvaljen od strane investitora, novi Zakon o radu predstavlja veliki korak unazad za Srbiju u ovoj oblasti.

Novi Zakon o radu propisuje veoma komplikovanu strukturu zarade. U tom pogledu novi zakon je ponovo uveo neke elemente zarade koji su postojali u periodu socijalizma, kao što su naknada za minuli rad, topli obrok, regres, itd. Ove izmene su dovele do uvećanja troška radne snage i administracije za poslodavce. Pored toga, nova obavezna struktura zarade je toliko složena da poslodavci imaju velike probleme da je objasne zaposlenima i, samim tim, predstavlja dodatni i nepotrebnii izvor radnih sporova.

Kao i ranije, radni odnos se zasniva zaključivanjem ugovora o radu u pisanoj formi. Novi zakon je ograničio trajanje radnog odnosa na određeno vreme na najviše godinu dana, što znatno otežava poslodavcima da se adekvatno prilagođavaju promenama na tržištu. Zakon predviđa osnovnu radnu nedelju u trajanju od 40 radnih sati i garantuje zaposlenom minimum od 20 dana odmora godišnje.

Poslodavac može da raskine radni odnos samo u slučaju opravdanog razloga koji se odnosi na radnu sposobnost, znanje ili ponašanje zaposlenog i potrebe poslodavca. Smatra se da opravdani razlog postoji u slučaju neodgovarajućih rezultata rada, nedostatka potrebnih znanja i sposobnosti, povrede radne obaveze, nepoštovanja radne discipline, krivičnih dela u vezi sa radom, odsustvo sa posla po okončanju neplaćenog odsustva, zloupotreba prava na bolovanje i otpuštanja usled tehnoloških, ekonomskih ili organizacionih razloga.

Poslodavac je u obavezi da pregovora o kolektivnom ugovoru sa reprezentativnim sindikatom, ali nije i u obavezi da zaključi kolektivni ugovor. U slučaju da poslodavac i odnosni sindikat ne postignu dogovor, radni odnosi mogu biti uređeni jednostranim aktom poslodavca (pravilnik o radu).

Primena Zakona o radu

Članovi Saveta stranih investitora se susreću sa mnogobrojnim problemima u pogledu primene Zakona o radu od strane nadležnih pravosudnih i izvršnih organa: sudovi primenjuju pravne koncepte iz ranije važećih zakona, različita ministarstva imaju neusaglašena stanovišta po istim pitanjima, sudska praksa je potpuno neujednačena, a predstavnici uprave uglavnom nemaju potrebna znanja o osnovnim propisima, itd. Dakle, mnogo veći naponi moraju biti uloženi u pogledu edukacije i obuke pravosuđa i uprave.

Savet preporučuje

Mišljenja smo da novi Zakon o radu u mnogim aspektima ne zadovoljava potrebe slobodnog tržišta i da nije povoljan za dalji razvoj tržišta radne snage u Srbiji. Savet stranih investitora je uputio brojna pisma sa konkretnim predlozima nadležnom Ministarstvu, kako pre tako i posle usvajanja zakona. U skorašnjim javnim saopštenjima Ministarstvo je najavilo nove izmene zakona koje će se naći pred Skupštinom u toku prolećnog zasedanja. Neke od ovih izmena bi trebalo da reše izvesne praktične probleme, ali mišljenja smo da su potrebne dodatne izmene. Koji će biti obim očekivanih izmena i da li će one dovesti do poboljšanja situacije u ovoj oblasti ostaje da se vidi u najskorije vreme.

Privatizacija

Pregled procesa privatizacije u Srbiji od 2001

Proces privatizacije u Srbiji je regulisan Zakonom o privatizaciji i uglavnom se zasniva na modelu direktne prodaje. Po ovom modelu, do 70 % kapitala preduzeća se prodaje putem javnog tendera ili javne aukcije privatnom kupcu, izuzev u slučaju da je preduzeće prethodno restrukturirano, u kom slučaju je predmet prodaje 100% kapitala.

Proces privatizacije započet je u Srbiji 2001. godine, a prvi rezultati su postignuti 2002. godine. U 2003. godini brzina procesa je gotovo utrostručena. Ukupno 696 privatizacija je sprovedeno putem tendera i aukcije (stopa uspeha je 85 %), dok je 121 manjinski paket u posedu države prodat privatnim kupcima na tržištu kapitala. Prihod od privatizacije od ukupno 947 miliona EUR u 2003. godini uveliko je nadmašio očekivanja¹. Tempo privatizacije u 2004. godini, u poređenju sa prethodnom godinom značajno je sporiji. Dok su u 2003. godini velika preduzeća poput Beopetrola (naftna kompanija) i dve fabrike duvana, jedne iz Vranja i druge iz Niša, prodate Lukoil-u, British American Tobacco-u i Philip Morris International-u (na ove tri tenderske prodaje ostvareno je 63% (554 miliona EUR) od ukupnog prihoda ostvarenog u 2003. godini) u 2004. godini uglavnom su mala i srednja preduzeća, odnosno najmanje problematična, bila predmet privatizacije. Godinu 2005. obeležila je privatizacija niza banaka što se očekuje i u 2006. godini.

Tabela je prikaz postignutih rezultata u periodu 2002-2005.²

	PONUĐENO	PRODATO	STOPA USPEHA	PRODAJNA CENA (000 EUR)	OBAVEZA INVESTIRANJA (000 EUR)	SOCIALNI PROGRAM (000 EUR)
JAVNI TENDER	93	51	55%	888,286	720,415	271,995
JAVNA AUKCIJA	1,542	1,206	78%	563,566	153,692	
TRŽIŠTE KAPITALA	738	483	65%	313,036	5,902	
UKUPNO	2,373	1,740	73%	1,764,888	880,009	271,995

Restrukturiranje i privatizacija velikih sistema i javnih preduzeća tek predstoji. Veliki sistemi poput Naftne industrije Srbije (NIS), Elektroprivrede Srbije (EPS), Železnice Srbije (ŽS), PTT-a, Elektronske industrije Niš (EI Niš), Beogradski aerodrom i JAT Airways, planirani su za privatizaciju u 2006. godini.

Pozitivni znaci

- U skladu sa očekivanjem okončanjem procesa privatizacije u Srbiji, u 2005. godini su usvojeni amandmani na Zakon o privatizaciji. Oni mogu biti označeni kao faktor koji će doprineti okončanju društvenog i državnog vlasništva u preduzećima. Amandmani su uveli novine za koje se očekuje da ubrzaju proces privatizacije i učine atraktivnijim preduzeća koja su još uvek u društvenom i državnom vlasništvu. Na

¹ Izvor: Izveštaj MMF o SCG. 03/296 iz septembra 2003.

² Izvor: www.priv.yu

primer, jedna od značajnih promena je predviđena obaveza svih državnih poverilaca da otpišu dugove preduzećima u procesu privatizacije, te da svoja potraživanja naplate iz sredstava ostvarenih prodajom. Ostali poverioci, mada nisu obavezni, mogu da učine isto. Efekat otpisivanja duga je bolji odnos kapitala i duga privrednog društva u procesu privatizacije i povećanje njegove atraktivnosti za moguće investitore.

- S druge strane, očekuje se razrada članova 41-41g Zakona, koji regulišu prenos akcija od kupca društvenog kapitala na Akcijski fond u slučaju raskida kupoprodajnog ugovora i čija primena u praksi otvara neka pitanja (posebno u praksi Trgovinskih sudova).
- Od Zakona o stečajnom postupku i srodnih propisa očekuje se da doprinesu boljoj i efikasnijoj zaštiti poverilaca u onim privrednim društvima koja su u stečaju, pre nego što se preostali kapital/imovina, ako postoje, privatizuju.
- Pored toga, Zakon o stečajnom postupku će zajedno sa Zakonom o privrednim društvima podstaći proces restrukturiranja velikih sistema i javnih preduzeća i stvaranje plana za prodaju imovine preduzeća u stečaju.

Savet preporučuje

- Usvajanje zakona i drugih propisa iz oblasti hartija od vrednosti i finansijskog tržišta, kako bi precizan i potpun način bila uređena trenutno nepotpuno regulisana pitanja.
- Omogućavanje stranim subjektima da stiču pravo svojine na građevinskom zemljištu.
- Ažuriranje zemljišnih registara.

Porezi

A. Oporezivanje privrednih društava

Poreski rezidenti

Rezidentom se smatra pravno lice koje ima stalnu poslovnu jedinicu ili sedište stvarne uprave i kontrole u Srbiji. Rezidenti plaćaju porez na dobit ostvarenu u Srbiji i izvan nje, dok nerezidenti plaćaju porez samo na dobit koja je ostvarena u Srbiji.

Poreski obveznici

Poreski obveznici su: akcionarsko društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću, društveno preduzeće, ortačko društvo, komanditno društvo, kao i svako drugo pravno lice koje ostvaruje prihode prodajom roba i vršenjem usluga.

Poreska stopa i poreska osnovica

Od 1. avgusta 2004. godine poreska stopa iznosi 10%, a poreska godina je kalendarska godina. Poreska osnovica se utvrđuje usklađivanjem računovodstvene dobiti poreskog obveznika pre oporezivanja utvrđene u skladu sa MSFI (na osnovu bilansa uspeha) i u skladu sa Zakonom o porezu na dobit preduzeća.

Oblasti u kojima može doći do usklađivanja poreske osnovice:

- Zalihe (vrednuju se po metodi prosečne cene ili FIFO metodi)
- Troškovi radne snage (npr. zarade, doprinosi za socijalno osiguranje): u potpunosti se odbijaju, izuzev obračunatih, a neisplaćenih otpremnina
- Amortizacija: amortizacija se primenjuje na nematerijalna dugoročna sredstva, materijalna osnovna sredstva kojim se smatraju ona čiji je vek trajanja duži od godinu dana i čija je nabavna cena veća od prosečne bruto zarade u Srbiji u vreme kupovine. Sva materijalna osnovna sredstva su razvrstana u pet grupa prema stopi amortizacije. Proporcionalna metoda se primenjuje na nabavnu cenu osnovnih sredstva koja se nalaze u prvoj grupi (posebno za svako sredstvo), dok se degresivna metoda primenjuje na ukupnu vrednost sredstava u svakoj od preostale četiri grupe posebno
- Ispravke vrednosti i rezervisanja: na teret rashoda priznaje se otpis sumnjivih potraživanja samo ako se pruži dokaz o neuspehoj naplati tih potraživanja sudskim putem, dok se na teret rashoda priznaje ispravka vrednosti pojedinačnih potraživanja za čiju je naplatu istekao rok od 60 dana. Takođe, na teret rashoda priznaju se dugoročna rezervisanja za obnavljanje prirodnih bogatstava, za troškove u garantnom roku i zadržane kaucije i depozite.
- Izdaci za zdravstvene, naučne, obrazovne, humanitarne, verske i sportske namene, kao i za zaštitu životne sredine priznaju se kao rashod najviše do 3,5% ukupnog prihoda

- Izdaci za ulaganja u oblasti kulture priznaju se kao rashod najviše do 1,5% ukupnog prihoda
- Članarine privrednim komorama i drugim udruženjima (izuzev političkih partija) priznaju se kao rashod najviše do 0,1% ukupnog prihoda
- Izdaci za reklamu, propagandu i reprezentaciju priznaju se kao rashod u iznosu do 3% ukupnog prihoda.

Utanjena kapitalizacija

Iznos kamate na dug prema povezanom licu koji prelazi četverostruku vrednost sopstvenog kapitala pomnoženu sa 110% kamatne stope centralne banke čija je valuta u pitanju ne priznaje se kao rashod. Iznos iznad predviđenog može se preneti kao rashod u narednu godinu.

Transferne cene

Društvo mora da prikaže transakcije sa povezanim licima i da ih uporedi sa transakcijama po principu „van dohvata ruke“ kada popunjava poresku prijavu. Sve razlike za koje nije dato objašnjenje se uključuju u oporezivi prihod. Cena „van dohvata ruke“ se utvrđuje korišćenjem jednog od sledećih metoda: metodom uporedivih nekontrolisanih cena, metodom cena plus ili metodom cene preprodaje.

Fundamentalne greške

Prihod ili rashod nastao kao posledica fundamentalne greške ili promene računovodstvene politike, a koji nisu prikazani u finansijskim izveštajima u periodu u kome su nastali, utičaće za izveštaj u godini u kojoj nastanu.

Fundamentalna greška je greška koja prema definiciji MSFI menja oporezivu dobit ili gubitak za više od 2%.

Poreski podsticaji

Postoji veliki broj podsticaja čiji je cilj privlačenje investitora u određene privredne sektore i oblasti i povećanje zaposlenosti.

Poreska oslobođenja

Obveznik koji tokom investicionog perioda uloži u materijalna osnovna sredstva najmanje 600 miliona dinara i dodatno zaposli najmanje 100 radnika srazmerno se oslobađa plaćanja poreza u periodu od deset godina. Poresko oslobođenje počinje kada se zadovolje ova dva uslova, ali tek od prve godine u kojoj se ostvari oporeziva dobit.

Poresko oslobođenje je srazmerno odnosu između relevantnih investicija i ukupnih osnovnih sredstava nakon investiranja. Dok se ne zadovolje uslovi za poresko oslobođenje, obveznik ima pravo na dole navedene poreske kredite.

Poresko oslobođenje se odnosi samo na nova osnovna sredstva kupljena u Srbiji ili uvezena (nova ili polovna). Nije precizirano da li osnovna sredstva uneta kao ulog u stvarima u kapital društva podležu oslobođenju.

Nije neophodno da novi zaposleni pre zasnivanja radnog odnosa kod obveznika budu nezaposleni.

Ukoliko se tokom perioda poreskog oslobođenja uslov za njegovo dobijanje prekrši, poreski obveznik gubi pravo na poresko oslobođenje. Poreski obveznik mora da plati porez koji bi inače platio da nije koristio oslobođenje, uvećan za stopu inflacije.

Oslobađaju se poreza u periodu od pet godina lica koja ulože najmanje 6 miliona dinara i zaposle najmanje pet radnika u nedovoljno razvijenim područjima.

Dobit ostvarena po osnovu koncesija je oslobođena plaćanja poreza na dobit u periodu od pet godina.

Poreski krediti

Obvezniku koji dodatno zaposli radnike koji su prethodno registrovani kao nezaposleni umanjuje se porez za vrednost njihovih bruto zarada. Poreski kredit se odobrava za lica zaposlena u poreskoj godini.

Društvo koje izvrši ulaganja u osnovna sredstva umanjuje se porez za 20% ulaganja, ali ne više od 50% od ukupne poreske obaveze. Mala preduzeća mogu da smanje porez za 40% vrednosti ulaganja, ali ne više od 70% ukupne poreske obaveze.

Društva registrovana za obavljanje određenih delatnosti kao što su poljoprivreda, ribarstvo, različite vrste tekstilne proizvodnje, proizvodnja motornih vozila, mašina, medicinske opreme, itd., mogu da smanje svoju poresku obavezu za 80% ulaganja.

Neiskorišćeni deo poreskog kredita može se prenositi u narednih deset godina na račun poreza na dobit iz budućih obračunskih perioda.

Ubrzana amortizacija

Ubrzana amortizacija je dozvoljena za određena osnovna sredstva koja se odnose na ekologiju, naučna istraživanja i obrazovanje kao i kompjutersku opremu. Stope ubrzane amortizacije su za 25% veće od stopa utvrđenih Zakonom o porezu na dobit preduzeća.

Zapošljavanje invalidnih lica

Poreskim obveznicima koji zapošljavaju invalidna lica umanjuje se porez srazmerno procentu učešća tih lica u ukupnom broju zaposlenih.

Ostala oslobođenja

Neprofitne organizacije se oslobađaju od poreza prema posebnim pravilima.

Grupe povezanih preduzeća

Preduzeća se smatraju grupom povezanih preduzeća ukoliko jedno preduzeće kontroliše 75% akcija ili udela drugog preduzeća.

Grupa preduzeća ima pravo na poresko konsolidovanje ukoliko su sva preduzeća rezidenti Srbije. Svako preduzeće podnosi svoju poresku prijavu, a matično preduzeće podnosi konsolidovanu poresku prijavu za grupu povezanih preduzeća.

U konsolidovanoj poreskoj prijavi gubici jednog ili više povezanih preduzeća prebijaju se na račun dobiti ostalih preduzeća. Svako preduzeće je obavezno da plati porez srazmerno svom udelu u dobiti grupe.

Porez po odbitku

Porez po odbitku po stopi od 20% plaća se na dividende i udele u dobiti, kamate, autorske naknade, kapitalne dobitke i naknade po osnovu zakupa nepokretnosti i pokretnih stvari koje se plaćaju nerezidentima.

Stope poreza po odbitku mogu da budu umanjene primenom nadležnog ugovora o izbegavanju dvostrukog oporezivanja.

Gubici

Društvo može da prenosi gubitak u narednih deset godina.

Utvrđivanje poreza i naplata

Porez na dobit se plaća u obliku mesečnih akontacija do 15. dana u mesecu za prethodni mesec, na osnovu poreske obaveze iz prethodne godine. Prilikom utvrđivanja visine primenjuje se metoda samooporezivanja.

Poreski bilans i poreska prijava moraju da se popune do 10. marta naredne godine. Poreski obveznik utvrđuje u poreskoj prijavi svoje mesečne akontacije koje plaća unapred na osnovu poreskog bilansa i procenjene dobiti/gubitka u narednoj godini.

Trendovi u 2005.

Pozitivni znaci

- Srbija razvija tržišno orijentisan i privlačan poreski sistem sa niskom stopom poreza na dobit preduzeća i investicionim podsticajima;
- Ministarstvo finansija je razjasnilo nekoliko nejasnih odredbi vezanih za poresku amortizaciju;
- Dijalog sa Ministarstvom finansija je poboljšán kroz nekoliko sastanaka održanih između predstavnika FIC i Ministarstva;
- Postoji čitav niz primera gde su poreski inspektori prihvatili odgovorniji i obrazovaniji pristup prilikom kontrole poreskih obaveznika.

Savet preporučuje

- Porezi, pored poreza na dobit preduzeća, koje preduzeća moraju da plaćaju (npr. porezi na imovinu kao što su naknada za korišćenje građevinskog zemljišta i porez na prenos apsolutnih prava, komunalna taksa na isticanje firme, naknada za korišćenje i zaštitu voda, naknada za zaštitu i unapređenje životne sredine, naknada za korišćenje mineralnih sirovina) treba da budu smanjeni i pojednostavljeni.
- Finansijska godina mnogih investitora se razlikuje od kalendarske godine. Neophodno je uvesti mogućnost izbora poreske godine koja je drugačija od kalendarske godine.
- Neophodno je razjašnjenje propisa vezanih za stalnu poslovnu jedinicu (SPJ), npr. registracija SPJ kod poreskih organa, poreski bilans SPJ, plaćanje poreza.
- Potrebno je ponovo razmotriti ograničeno priznavanje troškova reklame, propagande i reprezentacije. Ograničenje je više prikladno za troškove reprezentacije nego za troškove reklame.
- Neophodno je razjasniti koje vrste rashoda po osnovu rezervisanja se priznaju u poreske svrhe. Pored toga, neophodno je pojasniti odredbe o troškovima koji nisu nastali u svrhu obavljanja poslovne delatnosti.
- Nacrti zakona trebalo bi da se dostavljaju FIC ili drugom odgovarajućem forumu kako bi oni dali svoje komentare pre finaliziranja zakona.

B. Oporezivanje fizičkih lica: porez na dohodak građana

Oporezivanje fizičkih lica u Srbiji sprovodi se na dva nivoa: u trenutku ostvarenja prihoda i na godišnjem nivou, na ukupan ostvareni prihod u celom svetu.

Rezident i nerezident

Poreski obveznik-rezident obveznik je poreza za ukupan ostvareni prihod širom sveta, dok je nerezident obveznik poreza samo za prihod ostvaren na teritoriji Republike Srbije

Rezident Republike, u smislu definisanja poreskog obveznika, je fizičko lice koje ispunjava sledeće uslove:

- Lice koje na teritoriji Republike Srbije neprekidno ili sa prekidima boravi 183 ili više dana u periodu od 12 meseci koji počinje ili se završava u odnosnoj poreskoj godini
- Lice koje na teritoriji Republike Srbije ima prebivalište ili centar poslovnih i životnih interesa

Oporezivanje prihoda ostvarenih na teritoriji republike Srbije

Porezu na dohodak građana podležu sledeće vrste prihoda ostvarenih na teritoriji Republike Srbije: zarade, prihodi od poljoprivrede i šumarstva, prihodi od samostalne delatnosti, prihodi od autorskih prava, prihodi od nepokretnosti, prihodi od kapitala nastalog na teritoriji Republike Srbije, kao i ostali prihodi. Poreska stopa iznosi 14% ili 20%.

Poreska stopa za prihode od samostalne delatnosti je 10%.

Oporezivanje zarade

Na mesečnom nivou, oporezivanju podleže samo zarada plaćena od strane domaćeg poslodavca. Zarada ostvarena u inostranstvu, tj. plaćena od strane ino-poslodavca je izuzeta od poreza na zarade (jedino ukoliko je porez obračunat i plaćen u inostranstvu od strane isplatioca prihoda), ali je oporeziva na godišnjem nivou.

U skladu sa poreskom regulativom, prihod ostvaren po osnovu radnog odnosa u Republici Srbiji podleže porezu na zarade, po poreskoj stopi od 14%. Porez na zarade se obračunava i plaća u trenutku isplate zarade. Poreski obveznik je zaposleni, ali je poslodavac obavezan da obračuna i plati porez na zarade.

Poresku osnovicu čini bruto zarada, koja uključuje porez na zaradu i doprinose za socijalno osiguranje. Dodatna primanja su deo bruto zarade i ona podležu porezu na zarade i doprinosima za socijalno osiguranje.

Predmet oporezivanja

Predmet oporezivanja su takođe i sledeće vrste primanja:

- Naknade ostvarene na osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima
- Upotreba službenog vozila u privatne svrhe
- Premije dobrovoljnog osiguranja koje poslodavac plaća za zaposlene

Predmet oporezivanja porezom na zarade su i naknade ostvarene na osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima zaključenog neposredno sa poslodavcem ili preko omladinske ili studentske zadruge izuzev sa licima koja su na školovanju i koja su mlađa od 26 godina života.

Oporezivanju takođe podleže i korišćenje službenog vozila u privatne svrhe. Poreska osnovica iznosi 1% tržišne vrednosti službenog vozila.

Oporezivom zaradom smatraju se i premije svih vidova dobrovoljnog osiguranja koje poslodavac plaća za zaposlene. Ukoliko su premije dobrovoljnog osiguranja obračunate i plaćene iz zarade zaposlenog, zaposleni neće platiti porez na zaradu na premiju dobrovoljnog osiguranja najviše do 3.000 dinara mesečno. Treba imati u vidu da se oslobođenje odnosi samo na dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje, a ne i na dobrovoljno zdravstveno osiguranje.

Porez po odbitku

Na zaradu koje poreski obveznik ostvari u inostranstvu, poreski obveznik je u obavezi da sam obračuna i plati porez u Srbiji, ukoliko strani isplatilac prihoda nije obračunao i uplatio porez.

U skladu sa Zakonom o porezu na dohodak (član 107. Zakona), obveznik je dužan da sam obračuna i uplati porez na zaradu i druge prihode ostvarene u ili iz druge države, ukoliko porez ne obračuna i ne uplati isplatilac prihoda.

Stoga, ukoliko je zarada isplaćena od strane nerezidentnog poslodavca, primalac prihoda je u obavezi da sam prijavi zaradu i dostavi obrazac za upatu poreza u roku od 15 dana od kada je primio zaradu, izuzev u slučaju kada je na takvu vrstu prihoda porez plaćen u inostranstvu.

Takođe, ukoliko je poreska stopa po kojoj je obračunat porez u inostranstvu niža od poreske stope u Srbiji, porez po odbitku će se platiti na razliku

Doprinosi za socijalno osiguranje

Doprinosi za obavezno socijalno osiguranje obračunava i plaća poslodavac iz primanja zaposlenog. Postoje tri vrste doprinosa za socijalno osiguranje: penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i osiguranje za nezaposlenost. Sve tri vrste doprinosa za socijalno osiguranje plaćaju i poslodavac i zaposleni, po jednakim proporcionalnim stopama. Stope koje se primenjuju na doprinose za socijalno osiguranje su:

- penzijsko i invalidsko osiguranje 11%
- zdravstveno osiguranje 6,15%
- osiguranje za nezaposlene 0,75%

Najviša osnovica za obračun i plaćanje doprinosa ograničena je na pet prosečnih bruto zarada, tj. u slučaju kada je mesečna zarada veća od iznosa pet prosečnih bruto zarada, doprinosi za socijalno osiguranje se ne uvećavaju.

Godišnji porez na dohodak građana

Poreski obveznik

Rezidentni poreski obveznik je dužan da plati godišnji porez na ukupno ostvaren neto prihod. Neto prihod u celom svetu se sastoji od ukupnog neto dohotka ostvarenog u Republici Srbiji i ukupnog neto dohotka ostvarenog u inostranstvu, u toku kalendarske godine.

Godišnji porez na dohodak primenjuje se na prihod ostvaren po osnovu zaposlenja, kao i po osnovu drugih izvora primanja. Međutim, prihodi po osnovu kapitala ne ulaze u godišnji zbir prihoda koji podležu plaćanju godišnjeg poreza na dohodak građana.

Poreska stopa

Pored poreza na zarade plaćanog toku godine, stopa godišnjeg poreza na dohodak građana iznosi 10%.

Poreska osnovica

Godišnji porez na dohodak građana određuje se na bazi ukupnog neto prihoda poreskog rezidenta ostvarenog u kalendarskoj godini. Samo deo ukupnog neto prihoda iznad neoporezivog iznosa je oporeziv. Neoporeziv iznos je definisan zakonom i usklađuje se na godišnjem nivou prema stopi rasta zarada.

Neoporezivi iznos za stranca rezidenta je značajno viši u odnosu na neoporezivi iznos prihoda domaćih državljana.

Neoporezivim iznosom prihoda se smatra:

- Za stranca rezidenta, neoporezivi iznos jeste desetostruki iznos prosečne godišnje zarade u Republici Srbiji
- Za domaće državljanke, neoporezivi iznos jeste četvorostruki iznos prosečne godišnje zarade u Republici Srbiji.

U skladu sa neoporezivim iznosom prihoda, lični odbici iznose:

- za poreskog obveznika: osnovni iznos odbitka čini 40% prosečne godišnje zarade u Republici Srbiji,
- za izdržavanog člana porodice: iznos od 15% prosečne godišnje zarade u Republici Srbiji.

Obračun i naplata poreza

Godišnji porez na dohodak građana utvrđuje se od strane poreskih organa, a na osnovu podataka uključenih u godišnju poresku prijavu. Rok za podnošenje poreske prijave je 15. mart tekuće godine za prihod ostvaren u prethodnoj kalendarskoj godini.

Porez se utvrđuje na osnovu podataka iz poreske prijave. Utvrđen porez od strane nadležnih poreskih organa poreski obveznik je u obavezi da uplati u roku od 15 dana od dana prijema rešenja nadležnih poreskih organa.

Oporezivanje lica upućenih na rad u Republiku Srbiju

Poresko oslobođenje za strane državljane

Dodatna primanja stranca rezidenta zaposlenog kod lokalnog poslodavca oslobođena su poreza na zarade do visine koja ne prelazi 35% isplaćene lokalne zarade.

Da bi mogao da koristi ovo poresko oslobođenje, radni odnos stranog državljanina u Republici Srbiji ne bi trebalo da traje duže od tri godine. Nakon tri godine zaposlenja u Republici Srbiji, strani državljanin gubi pravo korišćenja poreskog oslobođenja na dodatna primanja.

Doprinosi za socijalno osiguranje za strane državljane

Tretman stranih državljana u pogledu doprinosa za socijalno osiguranje zavisi od toga da li postoji potpisana Konvencija o socijalnom osiguranju između matične države stranog državljanina i Srbije i Crne Gore. Cilj Konvencije je izbegavanje dvostrukog plaćanja doprinosa za socijalno osiguranje građana u zemljama potpisnicama ovog sporazuma. Ukoliko strani državljani u matičnim zemljama plaćaju doprinose za socijalno osiguranje priznate Konvencijom, nisu u obavezi da plate doprinose za socijalno osiguranje u Republici Srbiji.

Poređenje sa 2005. godinom

U 2005. godini nije bilo promena Zakona o porezu na dohodak građana, a i neke od izmena u Zakonu o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje koje su donete, nemaju uticaja na socijalni status domaćih, a i stranih državljana.

Pozitivne promene

- Poreska oslobođenja i niže poreske stope ohrabrine su strane državljane prilikom plaćanja poreza u Srbiji.

Savet preporučuje

- Zakon bi trebalo dopuniti i izmeniti u cilju pojašnjenja kriterijuma na osnovu kojih se određuje status poreskog rezidenta u Srbiji. Trenutak sticanja statusa poreskog rezidenta takođe treba pojasniti: da li će se fizičko lice smatrati poreskim rezidentom od dana kada započinje boravak u Srbiji imajući u vidu njegovu nameru da ostane, ili treba sačekati da istekne period od 183 dana, nakon koga će se smatrati poreskim obveznikom.
- Zakonom se takođe treba pojasniti pitanje primene poreskog kredita, sa aspekta godišnjeg poreza na dohodak građana tj. neophodno je usaglasiti poresku prijavu godišnjeg poreza na dohodak građana sa odredbama zakona.
- Zakon treba da bude precizniji u smislu poreza po odbitku na prihode ostvarene iz inostranstva (član 107.), kada poreski obveznik treba da obračuna i plati ovaj porez u Srbiji i kada to nije neophodno. Takođe, član 107. trebalo bi preformulisati i uskladiti sa usmenim mišljenjem Ministarstva finansija, odnosno da poreski obveznik ne treba da obračunava i plaća porez, ukoliko je prihod u inostranstvu već oporezivan.
- Zakonom treba dopuniti tako da u članu 107. preciznije odredi poreskog obveznika.

C. Indirektno oporezivanje

Porez na dodatu vrednost (PDV)

Režim

PDV je u Srbiji uveden 1. januara 2005. godine. Sistem PDV-a u Srbiji napravljen je prema modelu iz 6. Direktive EU.

Lica koja podležu oporezivanju

Opšta definicija

Svako lice koje redovno vrši isporuke oporezivih dobara ili pruža oporezive usluge u okviru obavljanja svoje delatnosti smatra se licem koje podleže oporezivanju. Izraz „delatnost“ odnosi se na sve aktivnosti proizvođača, promotnika i pružalaca usluga koje oni samostalno obavljaju.

Punomoćnik za PDV

Strana lica bez sedišta ili stalne poslovne jedinice u Srbiji, ali koja vrše oporezive isporuke u Srbiji obavezuju se da imenuju poreskog punomoćnika, koji će biti odgovoran za ispunjavanje svih administrativnih obaveza i plaćanje dospelog PDV-a u ime stranog lica. Ako strani pružaoci usluga ne ispune ovu obavezu, primaoci njihovih dobara ili usluga su odgovorni za knjiženje/plaćanje pripadajućeg PDV-a.

Oporezive radnje

Poslovi koji podležu PDV-u odnose se na isporuku dobara i usluga, kao i na uvoz dobara koji vrše obavezu PDV-a. Da bi neka isporuka bila oporeziva, ona treba da bude izvršena uz određenu nadoknadu (ili je potrebno da se smatra da je izvršena uz određenu naknadu).

Isporuka dobara

Isporuka dobara odnosi se na stvarni prenos vlasništva nad dobrima ili bilo koji drugi prenos kojim se primaocu omogućava da raspolaže takvim dobrima u svojstvu vlasnika.

Po pravilu, mesto isporuke dobara je lokacija dobara u trenutku slanja, uz određene izuzetke koji se odnose na dobra koja su namenjena za transport, ugradnju ili montažu ili na isporuku posebnih dobara, kao što su električna energija, voda, gas ili toplotna energija.

Pružanje usluga

Pružanje usluga podleže oporezivanju u Srbiji ako se smatra da je mesto isporuke u Srbiji. Opšte pravilo je da se mestom isporuke smatra mesto u kome isporučilac obavlja svoju delatnost ili ima svoje fiskalno sedište ili prebivalište. Međutim, ima nekoliko izuzetaka sličnih onima predviđenim 6. Direktivom EU, kod kojih se mesto isporuke utvrđuje na drugačiji način, na primer:

- Usluge vezane za nepokretnu imovinu – mesto u kome se nepokretnost nalazi;
- Iznajmljivanje pokretnih stvari (osim prevoznih sredstava), telekomunikacione usluge, usluge advokata, revizora, savetnika i drugih – mesto gde se nalazi primalac usluga;
- Usluge iz oblasti kulture, umetnosti, nauke, obrazovanja, itd. – mesto gde je usluga pružena.

Izraz „usluge“ odnosi se na sve poslove i radnje koji se ne smatraju isporukom dobara.

Uvoz dobara

Dobra uneta na teritoriju Srbije iz inostranstva smatraju se uvozom, čime postaju predmet PDV-a. Postoje određeni izuzeci (tj. isporuka dobara koja su oslobođena carine).

Povraćaj i refakcija PDV-a

Za usluge koje je izvršio strani pružalac, za koje se smatra da je mesto isporuke u Srbiji, a u slučajevima u kojima strani pružalac nije imenovao poreskog punomoćnika u Srbiji (npr. lizing i iznajmljivanje materijalne aktive, marketing, elektronske usluge, bankarske i druge navedene usluge), Zakon omogućava primenu takozvanog mehanizma povraćaja i refakcije PDV-a od strane korisnika u Srbiji.

Prema mehanizmu povraćaja i refakcije korisnici moraju da knjiže relevantni PDV istovremeno i kao ulazni i kao izlazni PDV u prijavi za odgovarajući mesec.

Poreska osnovica

PDV se utvrđuje na ukupan iznos koji je primljen ili treba da bude primljen od strane isporučioća na ime naknade za isporuku dobara ili usluga, uključujući poreze i akcize, provizije, troškove pakovanja, transporta i osiguranja. Unapred dogovoreni popusti koji se daju klijentima nisu uključeni u poresku osnovicu.

Poreske stope

U Srbiji se primenjuju sledeće stope:

- Opšta stopa od 18% - primenjuje se na većinu oporezivih isporuka, i
- Posebna stopa od 8% - primenjuje se na isporuku određenih dobara/usluga kao što su: hrana, dnevne novine, komunalne usluge, lekovi, usluge hotelskog smeštaja, knjige, karte za muzeje, itd.

Poreska oslobodjenja

Isporuke koje su predmet PDV-a su klasifikovane kao oporezivi promet dobara i usluga i promet dobara i usluga oslobodjen poreza.

Poreska oslobodjenja su podeljena na sledeći način:

- Oslobodjene isporuke sa pravom na odbitak prethodnog poreza (oslobadjanje za izvoz i druge slične isporuke, međunarodni saobraćaj, kao i posebno oslobadjanje vezano za međunarodni promet roba, određene poslove u okviru zona slobodne trgovine);
- Oslobodjene isporuke bez prava na odbitak prethodnog poreza (npr. finansijske, bankarske i usluge osiguranja, usluge iz oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja, iznajmljivanja stanova, itd.).

Uvoz dobara primljenih na osnovu sporazuma o donaciji, tj. humanitarna pomoć, je oslobodjen PDV-a.

Takodje, Zakonom su predviđena posebna pravila vezana za dobra za koja važe posebni carinski režimi. Sledeći poslovi su oslobodjeni PDV-a sa pravom na odbitak prethodnog poreza, pod uslovom da dobra koja su predmet tih poslova nisu predviđena za krajnje korišćenje - potrošnju u Srbiji:

- Isporuka dobara za koja je odobren postupak carinskog skladištenja;
- Dobra uvezena u zone slobodne trgovine isključivo u cilju skladištenja;
- Privremeno uvezena dobra i dobra koja podležu carinskom postupku carinskog oplemenjavanja sa sistemom odlaganja,
- Dobra za koja je odobren postupak prerade pod carinskom kontrolom.

Prag za registraciju

Subjekti i pojedinci koji imaju godišnji promet koji prelazi 2 miliona CSD (oko 23.500 EUR) obavezni su da se registruju kao obveznici PDV-a. Pored toga, mali poreski obveznici koji predviđaju da će imati godišnji promet od 1 milion CSD (11.700 EUR) imaju pravo da se registruju kao obveznici PDV-a.

Odbitak prethodnog poreza

Opšte pravilo

Po pravilu, vršenje oporezivih isporuka omogućava odbijanje prethodnog PDV-a od iznosa PDV-a koji obveznik duguje. Oslobodjene isporuke ne daju pravo na odbitak prethodnog PDV-a, osim u slučaju isporuka koje su oslobodjene PDV-a uz pravo na odbitak prethodnog poreza, kod kojih se može dobiti odbitak. Preduzeća koja vrše i oporezive i oslobodjene isporuke u načelu imaju pravo na srazmeran odbitak prethodnog PDV-a. Deo prethodnog PDV-a koji nije odbijen obično predstavlja rashod.

Povraćaj PDV-a

Ako je iznos prethodnog poreza veći od iznosa poreske obaveze, (negativna) razlika PDV-a koja je predmet povraćaja može da bude:

- ili preneti u naredni period; ili
- refundirana od strane poreskih organa, ako se obveznik PDV-a odlučio za povraćaj u svojoj prijavi;

Zahtev za povraćaj PDV-a treba da bude ispunjen u roku od 45 dana počev od dana podnošenja prijave, ili 15 dana za poreske obveznike koji su pretežno izvozno orijentisani. Svako kašnjenje u odnosu na ove rokove daje pravo obvezniku PDV-a na zateznu kamatu.

Zahtevi koji se odnose na plaćanje i prijavljivanje

Poreski obveznici moraju da podnose prijave PDV-a poreskim organima i plaćaju PDV jednom mesečno, navodeći oporezivi iznos i iznos dospelog poreza. Poreska prijava mora da se podnese i PDV po njoj plati do 10-tog u narednom mesecu. Poreski obveznici čiji je godišnji promet manji od 20 miliona CSD (oko 235.000 EUR) podnose prijave za PDV poreskim organima svaka tri meseca.

Carine

Poboljšanja u spoljnotrgovinskom režimu ostvarena su kroz jedan broj promena zakonodavstva u oblasti carina i spoljne trgovine, zaključno sa uvođenjem novog Carinskog zakona u januaru 2004. godine i novog Zakona o spoljnotrgovinskom poslovanju koji je uveden u decembru 2005. godine. Cilj promena u pomenutim zakonskim aktima je da se pojednostavi carinski postupak, a režim spoljne trgovine usaglasi sa zakonodavstvom EU i zahtevima Svetske trgovinske organizacije (STO). Kao rezultat ove liberalizacije i tekućeg procesa uskladjivanja srpskog carinskog i spoljnotrgovinskog režima sa sistemom EU, uvoz i izvoz roba u principu ne podležu posebnim dozvolama. Izuzeci su vezani za kvantitativna ograničenja ili zahteve u pogledu kontrole, koji su uvedeni na osnovu različitih sporazuma koje je Srbija sklopila.

Vlada može da uvede ograničenja slobodnog uvoza odredjenih dobara iz razloga vezanih za zaštitu zdravlja ljudi i životne sredine, nacionalnu bezbednost, javni red, itd.

Uvozne dažbine

Uvozne dažbine se plaćaju po stopama utvrdjenim carinskom tarifom Srbije. Carinska osnovica se uglavnom utvrđuje kao transakcijska vrednost uvezene robe (tj. kao cena dobra i pripadajućih troškova koje snosi kupac). Srbija je usvojila usaglašeni Briselski sistem za nomenklaturu dobara i pridržava se pravila STO za utvrđivanje vrednosti za potrebe procene i prijavljivanja carinske vrednosti.

Moguće je da će biti potrebno da se plate ostali porezi, naknade i dažbine pri uvozu, uz uvozne dažbine, kao što su uvozni PDV, akcize i naknada za usluge carinskog organa.

Na širok asortiman proizvoda koji se uvoze u Srbiju primenjuju se preferencijalne stope na osnovu odredjenih sporazuma o slobodnoj trgovini.

Zakonom su utvrdjena dva krajnja postupka – uvoz za slobodan promet i izvoz. Krajnji uvoz povlači plaćanje uvoznih dažbina (osim ako ne postoje posebne olakšice); izvoz dobara je oslobodjen dažbina (medjutim, izuzetak postoji u odnosu na metalni otpad i sirovu kožu).

Carinskim zakonom Srbije predviđeno je nekoliko režima oslobodjenja od carina koji mogu da budu odobreni na ograničeno ili neograničeno vreme:

- Poslovi oplemenjivanja dobara namenjenih domaćem tržištu;
- Poslovi oplemenjivanja dobara namenjenih inostranom tržištu;
- Carinska skladišta;
- Privremeni uvoz;
- Prerada robe pod carinskim nadzorom; i
- Carinski tranzit.

Kod carinskih oslobadjanja nije potrebno da se plate carine, mada je moguće da bude zatražena bankarska garancija u iznosu koji je jednak iznosu takvih dažbina.

Pored opšteg sistema carinjenja Srbija je usvojila i pojednostavljene postupke carinjenja, slične onima koji se primenjuju u EU.

Carinski režim za fizička lica

Carinskim propisima predviđeno je oslobadjanje od carina za lične stvari fizičkih lica koja imaju boravište ili prebivalište u Srbiji (osim za prevozna sredstva), za nasledjena dobra i predmete koje pojedinci šalju pošiljkama i putem poštanskih usluga.

Takodje, oslobadjanje od uvoznih dažbina odnosi se i na robu u ličnom prtljagu putnika koja se unosi u Srbiju bez namere da se upotrebi za komercijalne svrhe.

Akcize

Akciza je porez na potrošnju koji se plaća na određene kategorije dobara uključujući naftne derivate, duvanske preradjevine, alkoholna pića, uvozna bezalkoholna pića i kafu. Poreska obaveza nastaje u trenutku otpremanja iz objekta proizvođača i pri uvozu. Stope akciza utvrdjene su kao fiksni dinarski iznosi (koji se šestomesečno uskladjuju sa inflacijom) po jedinici ili kao procenat utvrdjene oporezive osnovice.

Akcize na glavne kategorije dobara date su u dinarima u sledećoj tabeli (tekući podaci):

KATEGORIJA PROIZVODA	STOPE AKCIZA
NAFTNI DERIVATI	16,34-32 CSD po litru
DUVAN	1,7 CSD po pakli cigareta proizvedenih u Srbiji 12,73 CSD po pakli uvoznih cigareta
ALKOHOLNA PIĆA	9,71-147,4 CSD po litru
UVOZNA BEZALKOHOLNA PIĆA	4,14-6,41 CSD po litru
KAFA	40% od prijavljene carinske vrednosti

Poreski obveznici su obavezni da plaćaju akcizu svake dve nedelje, tj. do kraja meseca za prvu polovinu meseca i do 15-tog u narednom mesecu za drugu polovinu. Poreske prijave podnose se tromesečno i godišnje, kada se priprema završni obračun. Za uvozne robe pripadajuća akciza se plaća u isto vreme kad i carina i ne podnose se poreske prijave.

Režim akciznih skladišta

Režim fiskalnih skladišta omogućava skladištenje proizvoda koji podležu akcizama bez plaćanja pripadajućih akciza. Za držanje ovakvih skladišta potrebna je posebna dozvola.

Računovodstvo i revizija

Zakon o računovodstvu i reviziji objavljen je u Službenom glasniku RS br. 71/2002 od 26. decembra 2002. godine.

Međunarodni računovodstveni standardi

Primena Međunarodnih računovodstvenih standarda (MRS) postala je obavezna za sva pravna lica: za banke, od 1. januara 2003. godine, a za ostala pravna lica od 1. januara 2004. godine.

Godišnji finansijski izveštaji

Godišnje finansijske izveštaje čine:

- Bilans stanja
- Bilans uspeha
- Izveštaj o tokovima gotovine
- Izveštaj o promenama na kapitalu
- Napomene uz finansijske izveštaje

Mala pravna lica su u obavezi da sastavljaju samo bilans stanja i bilans uspeha.

Podnošenje finansijskih izveštaja

Samo se godišnji finansijski izveštaji (sa stanjem na dan 31. decembar) obavezno sastavljaju i dostavljaju Narodnoj banci Srbije.

Pravna lica dostavljaju finansijske izveštaje sledećom dinamikom:

- Godišnji finansijski izveštaj - do 28. februara
- Konsolidovani finansijski izveštaj - do 31. marta
- Usvojeni finansijski izveštaj sa mišljenjem revizora - do 30. juna

Nadalje, svi obveznici revizije (videti dole), dužni su da obelodane svoje finansijske izveštaje zajedno sa mišljenjem revizora na svom websajtu najkasnije u roku od sedam meseci od dana bilansa stanja. Ipak, postoje dva izuzetka od obaveze koja se odnosi na sastavljanje godišnjih finansijskih izveštaja sa stanjem na dan 31. decembar, i to kao što sledi :

- Zavisna pravna lica inostranih kompanija koja imaju poslovnu godinu različitu od kalendarske. Pomenuta pravna lica mogu da sastavljaju i podnose svoje finansijske izveštaje u skladu sa finansijskom godinom svog matičnog pravnog lica, a uz saglasnost Ministarstva finansija.
- Pravna lica kod kojih nastupe statusne promene kao što su spajanje, likvidacija ili stečaj. Pomenuta pravna lica su u obavezi da svoje finansijske izveštaje sastave sa stanjem na dan utvrđen u odluci o statusnoj promeni, odnosno na dan okončanja postupka.

Zahtevi u vezi sa obavljanjem revizije

Revizija godišnjih finansijskih izveštaja obavezna je za velika i srednja pravna lica. Srednja pravna lica dužna su da vrše rotaciju revizora na pet godina dok su velika pravna lica dužna da vrše rotaciju revizora na tri godine.

Kontni okvir i računovođe

Evidencije se moraju voditi u skladu sa propisanim Kontnim okvirom. Novi Kontni okvir primenjuje se na otvaranje knjiga i evidentiranje poslovnih promena od 1. januara 2004. godine.

Za poslove vođenja poslovnih knjiga, sastavljanja i prikazivanja finansijskih izveštaja, sva pravna lica su dužna da angažuju profesionalne kadrove koji poseduju sertifikat o stečenom stručnom zvanju.

Novi Kontni okvir je koncipiran tako da omogućava klasifikaciju, evidentiranje, vrednovanje i prikazivanje transakcija i stanja u skladu sa zahtevima MRS i Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (MSFI).

Prelazne odredbe sadržane u članu 77. Pravilnika o Kontnom okviru, propisuju način preknjižavanja sa starih na nove račune kao i način za reklasifikaciju i računovodstvene korekcije koje budu neophodne.

Novi Kontni okvir takođe propisuje računovodstveni tretman pojedinih stavki bilansa stanja, a u početnom bilansu stanja koji je u skladu sa MSFI, koje su bile predmet usklađivanja kapitala sa stanjem na dan 1. januar 2004. godine i odgovarajućeg usklađivanja bilansa uspeha.

Pravna lica nisu bila u obavezi da pripreme uporedne podatke u skladu sa MSFI za 2003. godinu, te će stoga prvi finansijski izveštaji u skladu sa IFRS biti sastavljeni za 2005. godinu.

Nadalje, Ministarstvo finansija je propisalo formu obrazaca finansijskih izveštaja, koje čine:

- Bilans stanja,
- Bilans uspeha,
- Izveštaj o tokovima gotovine,
- Izveštaj o promenama na kapitalu,
- Napomene uz finansijske izveštaje,

Mala pravna lica su u obavezi da sastavljaju samo bilansa stanja i bilansa uspeha.

Istovetna forma obrazaca finansijskih izveštaja propisana je i za potrebe statističke obrade.

Kriterijumi za razvrstavanje pravnih lica - veličina

Srednja pravna lica

- (1) Prosečan broj zaposlenih: 50 – 250;
- (2) Ukupan godišnji prihod: EUR 2.000.000 – 10.000.000 u dinarskoj protivvrednosti
- (3) Prosečna vrednost imovine: EUR 1.000.000 – 5.000.000 u dinarskoj protivvrednosti.

Mala pravna lica – ukoliko imaju vrednosti najmanje dva gore pomenuta pokazatelja ispod navedenih nivoa .

Velika pravna lica – ukoliko imaju vrednosti najmanje dva gore pomenuta pokazatelja iznad navedenih nivoa. Banke, osiguravajuća društva, berze i brokersko-dilerska društva razvrstavaju se u velika pravna lica

Zahtevi u pogledu čuvanja evidencija

- isplatne liste ili analitičke evidencije zarada koje sadrže bitne podatke o zaposlenom – čuvaju se trajno
- finansijski izveštaji – čuvaju se 50 godina
- glavna knjiga – čuva se 10 godina
- pomoćne knjige – čuvaju se 5 godina

Finansijske institucije dužne su da čuvaju isprave platnog prometa 5 godina

Nacrt Zakona o računovodstvu i reviziji

Novi nacrt Zakona o računovodstvu i reviziji je u proceduri usvajanja. Predlozi u pogledu značajnih izmena odnose se na otklanjanje problema koji nastaju pri praktičnoj primeni postojećeg Zakona o računovodstvu i reviziji:

- (1) osnivanje Komore revizora tj. Komore ovlašćenih javnih računovođa
- (2) bolja usklađenost sa revidiranom 8. Direktivom EU, koja se odnosi na vršenje revizije.

Poređenje sa 2004. godinom

Nije bilo značajnih promena u toku 2004/2005. godine.

Pozitivni znaci

- Brza implementacija MRS/MSFI predstavlja ključni korak ka transparentnosti i zasigurno će olakšati strana ulaganja.
- Implementacijom MRS/MSFI Srbija će se pozicionirati, kada je reč o računovodstvenom okviru, ispred drugih zemalja u regionu.

Savet preporučuje

- Implementacija MRS podrazumeva i zahteva značajnu obučenost računovodstvenih kadrova i visok stepen znanja. U toku 2005. godine je kod pomenutih kadrova primećen postepeni porast nivoa znanja. Ipak, i dalje postoji nedovoljno razumevanje kao i praktično iskustvo u pogledu primene MRS/MSFI. Poreski organi, zaposleni u službama finansija i profesionalna udružnja tek treba da steknu temeljna znanja iz oblasti MRS/MSFI.
- Uloga i nezavisnost revizora razjašnjena je u Nacrtu Zakona o računovodstvu i reviziji. Međutim, Zakon još uvek čeka na usvajanje.
- Ministarstvo finansija mora da da odobrenje stranim zavisnim pravnim licima koja imaju poslovnu godinu različitu od kalendarske da finansijske izveštaje sastavljaju i podnose u skladu sa finansijskom godinom njihovog matičnog pravnog lica.

Bankarski i finansijski sektor

Upravljanje bankom – organi banke, sastav Upravnog odbora

Trenutno stanje

Novi Zakon o bankama u članu 71. poslednji stav, koji će se primenjivati od 1.oktobra 2006.god., propisuje obavezu da najmanje jedan član Upravnog odbora banke mora posedovati aktivno znanje srpskog jezika i imati prebivalište na teritoriji Republike Srbije.

Savet preporučuje

Pitanje članstva, odnosno imenovanja za člana u Upravnom odboru, isključivo je u nadležnosti akcionara, kao vlasnika banke, uz prethodno ispunjenje uslova iz člana 72. Zakona, tako da je imperativna obaveza iz poslednjeg stava člana 71. suvišna i stoga je treba brisati.

Ovo se naročito odnosi na banke kod kojih je akcionar strano pravno lice, jer to nužno podrazumeva da je strani akcionar obavezan da zaposli takvog člana Upravnog odbora, što može stvarati probleme kod konstituisanja Upravnog odbora banke.

Upravljanje bankom – sednice Upravnog odbora

Trenutno stanje

Novi Zakon o bankama u članu 74. drugi stav, koji će se primenjivati od 1.oktobra 2006.god., propisuje obavezu da se sednice upravnog odbora banke održavaju u prostorijama sedišta ili drugih organizacionih delova banke na teritoriji Republike Srbije najmanje jednom u tri meseca .

Savet preporučuje

Neuobičajeno je da se zakonom reguliše mesto održavanja sednica Upravnog odbora, naročito u sadašnjim uslovima kada su akcionari i članovi upravnih odbora banaka i nerezidentna lica. Poseban problem će biti sednice Upravnog odbora banaka sa stranim kapitalom, koje se održavaju po pravilu u inostranstvu, gde žive i rade delegirani članovi odbora. Propisivanje ovakve vrste obaveze je nepotrebno i neuobičajeno i treba je brisati.

Neposredna kontrola poslovanja banaka

Trenutno stanje

Shodno članu 105. treći stav novog Zakona o bankama, NBS neće uzimati u razmatranje primedbe banke koje se odnose na promene u dostavljenim računima koje su nastupile nakon perioda u kome je izvršena kontrola (datum preseka).

Savet preporučuje

Ova odredba Zakona suprotna je "načelu istine" koje je jedno od osnovnih načela opšteg upravnog postupka, po kome se u postupku moraju utvrditi pravilno i potpuno sve činjenice i okolnosti koje su od značaja za donošenje zakonitog i pravilnog rešenja (presudne činjenice) - čl.8 Zakona o opštem upravnom postupku. Nezavisno od ovog formalno – pravnog razloga, NBS bi trebalo da podstiče i pozdravi sve pozitivne promene u poslovanju banaka bez obzira u kom momentu nastanu.

Tretman akcijskog kapitala banaka

Trenutno stanje

U skladu sa članom 9 Zakona o hartijama od vrednosti i finansijskim tržištima, pravna lica mogu da izdaju akcije samo u domaćoj valuti. Kada su u pitanju dužničke hartije od vrednosti, izdavanje obveznica denominovanih u stranoj valuti moguće je jedino uz prethodno odobrenje NBS

S druge strane, za osnivanje banke propisan je obavezni minimalni cenzus od 10 miliona evra u dinarskoj protivvrednosti na dan uplate. Takođe, članom 22 Zakona o bankama propisana je obaveza za poslovne banke da u svom poslovanju permanentno održavaju nivo akcijskog kapitala koji je iznad tog minimuma prema zvaničnom srednjem kursu.

Kada se osnivački kapital uplaćuje u stranoj valuti, akcijski kapital se definiše u domaćoj valuti i podleže negativnim uticajima devalvacije domaće valute u narednom periodu. Kumulativna nominalna deprecijacija dinara u odnosu na evro tokom 2003. i 2004. godine od 28,2%, i dodatna u 2005.god. od 17%, primer je kako banka može da ostane bez zahtevanog nivoa akcijskog kapitala, ako u međuvremenu nije bilo dodatne emisije akcija, a da pri tome nisu uzeti u obzir uticaji bilo koje druge vrste.

Dodatni elemenat predstavlja činjenica da se u rešenju o upisu u registar, koji je ranije izdavao privredni sud, a sada Agencija za privredne registre, navodi iznos osnivačkog kapitala u stranoj valuti, uz napomenu da su akcionari odgovorni za poslovanje banke do iznosa upisanog kapitala - u stranoj valuti.

Pozitivni znaci

Vlasti Republike Srbije razmatraju izmene Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata.

Savet preporučuje

Zakon o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata bi trebalo izmeniti, tako što bi se dozvolilo izdavanje akcija u stranoj valuti.

Takođe, Narodna Banka Srbije je u obavezi da najkasnije do 30. juna 2006.god. donese podzakonska akta za sprovođenje novog Zakona o bankama, kojim bi se dozvolilo bankama da vrše indeksaciju dela osnivačkog kapitala uplaćenog u stranoj valuti putem primene valutne klauzule. Time bi se moglo sprečiti obezvređivanje kapitala prvobitno uplaćenog u stranoj valuti.

Određivanje većeg pokazatelja adekvatnosti kapitala od propisanog

Trenutno stanje

U skladu sa čl. 23. stav 3. novog Zakona o bankama, NBS može odrediti banci i veći pokazatelj adekvatnosti kapitala od propisanog, ako na osnovu utvrđenih pokazatelja poslovanja utvrdi da je banka izložena rizicima koji nisu u skladu sa obimom poslovanja banke.

Savet preporučuje

S obzirom da NBS ima obavezu da do 1.jula 2006.god donese podzakonska akta za sprovođenje novog Zakona o bankama, neophodno je pratećom odlukom precizirati uslove i okolnosti kada NBS može da preduzme meru određivanja banci većeg pokazatelja adekvatnosti kapitala od propisanog, trenutno 12%.

Obavezna rezerva

Trenutno stanje

U skladu sa Odlukom o obaveznoj rezervi banaka kod NBS, obavezna rezerva se obračunava na sve depozite. Od 18. decembra 2004. godine, obavezna rezerva se odnosi i na inokredite. Tokom 2005. godine stopa obavezne rezerve na inokredite povećavana je u nekoliko navrata, a počevši od 10. decembra 2005. god. iznosi 38%.

Takva mera ima za posledicu povećanje troškova refinansiranja, a neizbežni efekat je i povećanje kamata pri odobravanju bankarskih kredita.

U situaciji u kojoj je Srbiji i Crnoj Gori još uvek ograničen pristup međunarodnom finansijskom tržištu, a dugoročni domaći izvori finansiranja veoma limitirani, ovakva mera nije sasvim u skladu sa domaćim finansijskim potrebama i neće dovesti do očekivanog smanjenja kamata.

Takođe, pogrešno je praviti direktnu korelaciju između potrošačkih kredita i kredita za refinansiranje, jer se kreditni portfolio razlikuje strukturno od banke do banke.

Pozitivni znaci

Teško da se trenutno mogu identifikovati pozitivni znaci. Ove mere tek treba da pokažu rezultate koje je NBS projektovala.

Savet preporučuje

Povećanje obavezne rezerve nije adekvatan instrument za regulisanje nivoa potrošačkih kredita. Naša preporuka je da se ovaj monetarni instrument ne koristi, a posebni ne retroaktivno. Pored toga, ovim se vrši diskriminacija nad lokalnim bankama i favorizuje direktno kreditiranje iz inostranstva, kao i međusobno kreditiranje kompanija.

Zakonska ograničenja u pogledu kreditiranja

Trenutno stanje

U skladu sa novim Zakonom o bankama, jedan od kriterijuma usaglašenosti za komercijalne banke je maksimalni iznos plasmana pojedinačnom klijentu u iznosu od 25% akcijskog kapitala banke ("najveća izloženost"). Definicija pojedinačne ugovorne strane uključuje izloženost prema svim pojedinačnim klijentima za koje se smatra da predstavljaju povezana lica. Pored toga, ukupni iznos najvećih izlaganja može da se kreće u intervalu od 400% do 800% kapitala banke.

U periodu od 2001. do sada, srpski bankarski sektor je pretrpeo značajne promene, jer je u njegov sastav ušlo više od deset novih banaka, koje su osnovale ili kupile strane banke. Ovaj proces će se nastaviti i 2006. godine sa privatizacijom domaćih banaka koje su u većinskom državnom vlasništvu, kao i sa sve češćim spajanjima banaka, bilo da imaju iste ili različite akcionare zbog sve oštrije konkurencije na bankarskom tržištu.

Ovakvu tranziciju u finansijskom sektoru pratile su promene u akcionarskoj strukturi kapitala najpropluzivnijih sektora srpske ekonomije, kao što su farmaceutska industrija, proizvodnja cementa i duvana, građevinska i industrija hemijskih proizvoda za domaćinstvo. Kao rezultat tog procesa, u srpskoj ekonomiji se pojavio jedan novi segment razvojno orijentisanih kompanija koje uživaju čvrstu podršku svojih vlasnika, multinacionalnih kompanija.

Osim ulaska multinacionalnih kompanija kroz direktne ili portfeljne investicije, postoji takođe i sve veća grupa propulzivnih domaćih preduzeća koja uspešno proširuju svoje prisustvo na domaćem i međunarodnom tržištu.

Dalji razvoj poslovanja ovih grupa kompanija na domaćem tržištu zahteva podršku banaka sa tog istog tržišta. Međutim, ova podrška je ograničena propisima koji se tiču ograničenja kreditiranja. Jedno od

korišćenih rešenja ovog problema je bilo knjiženje tih prekomernih iznosa od strane centrala tih lokalnih banaka. Međutim, ovo rešenje nije bilo od koristi lokalnim bankama u mnogim aspektima.

Pozitivni znaci

U proleće 2004. godine, NBS je uvela izmenu u pogledu načina obračuna dozvoljenog iznosa izloženosti prema pojedinačnom licu. Takođe je uvedeno nekoliko odbitnih stavki: obezbeđenje u vidu gotovinskog depozita, kratkoročni depoziti oročeni na rok do 7 dana kod prvoklasnih banaka, plasmani uz garancije prvoklasnih banaka.

U novembru 2005.godine usvojen je novi Zakon o bankama koji je članom 33. pomerio limit za zbir svih velikih izloženosti banke sa 400% na interval od 400% do 800% kapitala banke. Ova odredba će se primenjivati od 1.oktobra 2006.god. a NBS ima obavezu da donese podzakonska akta za sprovođenje zakona do 1.jula 2006.god.

U okviru još uvek važećeg teksta Odluke o bližim uslovima primene čl. 26. i 27. Zakona o bankama i drugim finansijskim organizacijama NBS je propisala da se nikakve garancije matičnih banaka ne mogu koristiti kao odbitna stavka pri obračunu zakonskog kreditnog ograničenja.

Imajući u vidu sadašnji i dalje nezadovoljavajući nivo rejtinga zemlje, mogućnost dobijanja bankarske garancije od matične banke predstavlja značajan faktor u promovisanju kreditnih aktivnosti u zemlji.

Matične banke srpskih banaka - ćerki su banke čiji je rejting, u najvećem broju slučajeva, daleko iznad nivoa koji zahteva NBS (Standard & Poor's, Fitch-IBCA ili Thompson BankWatch - BBB; Moody's - Baa3).

Izuzeće od mogućnosti korišćenja ovog kolaterala predstavlja otežavanje uslova poslovanja za domaće kompanije i dovodi u pitanje spremnost matičnih stranih banaka da podržavaju poslovanje svojih filijala u Republici Srbiji.

Savet preporučuje

U obračunu zakonskog kreditnog ograničenja, NBS bi trebalo da dozvoli potpuno odbijanje potraživanja za koja garantuje matična banka.

Plasman za koji garantuje prvoklasna banka ne treba da isključuje matičnu banku ukoliko je njen rejting u skladu sa odredbama zakona. Treba eliminisati obavezu dobijanja prethodne saglasnosti NBS-a.

Posebne rezerve za obezbeđenje od potencijalnih gubitaka po kreditima

Trenutno stanje

Kriterijumi za klasifikaciju i obračun posebne rezerve za obezbeđenje od potencijalnih kreditnih gubitaka po aktivni i vanbilansnim stavkama određene banke su trenutno regulisani Odlukom Narodne Banke Srbije o kriterijumima za klasifikaciju bilansne aktive i vanbilansnih stavki, prema kojoj se rezervisanja za potraživanja iz kategorija B, V, G i D knjiže kao rashodi. Istovremeno, Zakon o računovodstvu i reviziji nalaže bankama da pripreme i dostave svoje finansijske izveštaje u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS). S obzirom na to da stav 45 standarda MRS 30 (Obelodanjivanja u izveštajima banaka i sličnih finansijskih institucija) nalaže da:

"Zbog lokalnih uslova ili na osnovu zakonodavstva od banke se može zahtevati ili joj može biti dopušteno da, pored onih gubitaka koji su priznati u skladu sa MRS 39, izdvoji iznose po osnovu ispravki vrednosti po plasmanima. Svi tako izdvojeni iznosi predstavljaju raspodelu neraspoređene dobiti, a ne rashode pri utvrđivanju neto dobitka ili gubitka. Slično tome, sva odobrenja koja nastanu kao rezultat smanjenja takvih iznosa dovode do povećanja neraspoređenog dobitka i ne obuhvataju se prilikom utvrđivanja neto dobitka ili gubitka."

Može se zaključiti da izvesne odredbe pomenute odluke NBS nisu u skladu sa MRS (prema tome ni sa Zakonom o računovodstvu). U skladu sa tim, nijedna revizija zakonom propisanih finansijskih izveštaja za 2003.i 2004. godinu nije sadržala izveštaje, niti će za 2005.god sadržati izveštaje "... u skladu

sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja (MSFI)", što predstavlja ozbiljan neuspeh u primeni MRS/MSFI. Banke takođe imaju i dodatne troškove oko pripreme i revizije posebnih finansijskih izveštaja u skladu sa MSFI, koji su im neophodni za poslovanje sa svojim inostranim saugovornim stranama.

Savet preporučuje

S obzirom na važnost primene MRS, i to naročito u bankarskom sektoru, NBS bi trebalo da izmeni član 2. tačku a) svoje Odluke o kriterijumima za klasifikaciju bilansne aktive i vanbilansnih stavki tako da dozvoli bankama da na odgovarajući način knjiže efekte rezervisanja za obezbeđenje od potencijalnih gubitaka po kreditima u svojim finansijskim izveštajima.

Obračun posebnih rezervisanja za potraživanja banke obezbeđenih zalogom

Trenutno stanje

Odluka Narodne Banke Srbije o kriterijumima za klasifikaciju bilansne aktive i vanbilansnih stavki, tačkom 13. propisuje sledeće: "Osnovica za obračun posebnih rezervisanja banke jednaka je knjigovodstvenoj vrednosti potraživanja banke umanjenoj za 50% iznosa bilansnih potraživanja banke obezbeđenih hipotekom na nepokretnosti čija vrednost ..."

Odluka ne govori o obezbeđenju potraživanja putem zaloge.

Savet preporučuje

Pomenutu Odluku NBS je potrebno dopuniti na način da se osnovica za obračun posebnih rezervisanja banke može umanjiti za iznos vrednosti potraživanja banke obezbeđenih zalogom na opremi, na način kako je to učinjeno u slučaju hipoteke, uzimajući u obzir činjenicu da je uspostavljen Registar zaloga na pokretnim stvarima. Osim toga, zaloga je, po pravilu, kao instrument obezbeđenja većeg stepena likvidnosti od hipoteke. Uz to, hipoteka na nepokretnosti i zaloga, na primer na opremi lociranoj na relevantnoj nepokretnosti se često uspostavljaju istovremeno.

Sindicirani zajmovi

Trenutno stanje

NBS je uporna u svom stavu da se sindicirani krediti i dalje tretiraju kao:

devizni krediti u kojima su učesnici rezidenti Srbije, nezavisno od činjenice da administrator zajma (agent) može da bude neka strana banka;

devizne kreditne transakcije u zemlji, kako je predviđeno članom 20. Zakona o deviznom poslovanju.

Savet preporučuje

NBS treba da bude mnogo fleksibilnija u tumačenju Zakona o kreditnim poslovima sa inostranstvom, uzimajući u obzir:

- (a) da su rešenja već uključena u Zakon o deviznom poslovanju,
- (b) savremene (nove) forme međunarodnih kredita,
- (c) interese zajmoprimaoca i banaka - zajmodavaoca.

NBS bi trebalo da dopuni relevantna zakonska rešenja, odnosno bankarski Kodeks, koji sadrži osnove za naplatu, plaćanja i prenose po tekućim i kapitalnim transakcijama, tako što će uneti sledeću vrstu aktivnosti: "Učešće, kupovina ili prodaja učešća u sindiciranim kreditima".

Prva izmena i dopuna zakona bi trebalo da pruži mogućnost lokalnim bankama da postanu vodeći administratori i garanti u sindiciranim kreditima koji se odobravaju stranim ili domaćim zajmoprimcima.

Savet stranih investitora je spreman da pruži Vladi stručnu podršku, kako bi pomogao u formulisanju adekvatnog okvira za sindicirane kredite.

Međubankarsko devizno tržište

Trenutno stanje

U skladu sa Odlukom NBS o uslovima i postupcima u poslovanju na deviznom tržištu, ovlašćena banka ne sme da učestvuje na sesiji Međubankarskog deviznog tržišta (MBDT). Ovo važi za slučajeve kada je direktno uključena u devizne i valutne kupoprodajne transakcije sa drugom ovlašćenom bankom ili bankom čiji koeficijent deviznog rizika prelazi 30%, ili u slučaju da je propustila da ovaj koeficijent prijavi NBS. U tim slučajevima, banka ne sme da učestvuje na sesiji MBDT-a u periodu od jednog radnog dana. Ovaj sistem izaziva velike nedoumice i neizvesnost kod dilera, koji ne znaju unapred da li njihov partner ispunjava uslov NBS-a ili ne.

Savet preporučuje

NBS bi trebalo da koristi neki drugi redovni kontrolni mehanizam kako bi se izbegao negativan uticaj birokratije na rad deviznog tržišta. Bankama bi trebalo omogućiti da koriste isti mehanizam obaveštavanja kao što je, na primer, mehanizam obaveštavanja u vezi likvidnosti.

Finansijsko tržište – troškovi transakcija na sekundarnom tržištu

Kategorija provizije	Debt securities				Akcije	Predlog
	Blagajnički zapisi NBS	Državni blagajnički zapisi	Državne devizne obveznice	Korporativne obveznice		
1) Na Beogradskoj berzi – dve opcije:						
Opcija I - provizija Berze	-	-	0,0833%		0,10%	
Opcija II – bez provizije Berze	-	-		0,05-0,10%	0,15%	
2) Centralni registar – dve opcije:						
Opcija I – provizija Centralnog registra za vanberzanske transakcije	0,10% max CSD 5000	0,10% max CSD 5000	-	0,10% max CSD 5000		Uskladiti sa RTGS troškovima
Opcija II – provizija Centralnog registra na Berzi	-	-	0,10% max CSD 1000	0,10% max CSD 1000	0,10% max CSD 1000	
Troškovi slanja SWIFT poruka	300 CSD	300 CSD	300 CSD		300 CSD	
3) Porezi						
	-	-				
	-	-				
Porez na prenos apsolutnih prava (0,3%) – na teret prodavca					0,3%	
Porez na kapitalnu dobit – na teret prodavca		10% na maržu za pravna lica 20% na maržu za fizička lica			10% na maržu za pravna lica 20% na maržu za fizička lica	Razmotriti izmene poreske politike
Porez na kamatu (samo za fizička lica)	-	20% nakon umanjnja za porez na kapitalnu dobit	20% nakon umanjnja za porez na kapitalnu dobit		20% nakon umanjnja za porez na kapitalnu dobit	
UKUPNO 1+2+3	Min 0,10%	Min 0,10%	Min 0,1833%	Min 0,15%	Min 0,23%	

Trenutno stanje

U ukupno troškovno opterećenje operacija na sekundarnom tržištu, pored provizija navedenih u tabeli (u prilogu), potrebno je uzeti u obzir u određenom odnosu i sledeće naknade:

- Naknade Komisije za hartije od vrednosti:
- Naknada za zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje delatnosti brokersko dilerskog društva iznosi 3% minimalnog iznosa novčanog dela osnovnog kapitala propisanog za obavljanje delatnosti za koju se podnosi zahtev, saglasno članu 87. Zakona propisanog za obavljanje delatnosti za koju se podnosi zahtev;
- Naknada za zahtev za izdavanje dozvole za proširenje, odnosno suženje delatnosti brokersko dilerskog društva iznosi 70.000,00 dinara;
- Naknada za zahtev za davanje saglasnosti na izmene statuta i pravilnika brokersko-dilerskog društva, ovlašćene banke i kastodi banke, u iznosu od 35.000,00 dinara;
- Naknada za zahtev za davanje saglasnosti na odluku o izboru, odnosno imenovanju članova uprave berze i brokersko-dilerskog društva u iznosu od 10.000,00 dinara;
- Naknada za zahtev za davanje saglasnosti na odluku o imenovanju lica odgovornog za poslovanje organizacionog dela banke i kastodi banke u iznosu od 10.000,00 dinara;
- Naknada za zahtev za davanje saglasnosti za spajanje ili podelu berze i brokersko-dilerskog društva u iznosu od 35.000,00 dinara;
- Naknada za podnošenje godišnjeg izveštaja o poslovanju berze, brokersko-dilerskog društva, ovlašćene banke, kastodi banke i Centralnog registra hartija od vrednosti u iznosu od 35.000,00 dinara;
- Naknada za podnošenje periodičnog izveštaja javnog društva (godišnji račun, izveštaj o obavljenoj reviziji i polugodišnjih izveštaja) u iznosu od 35.000,00 dinara;
- Naknada za zahtev za davanje dozvole banci za obavljanje delatnosti kastodi banke u iznosu od 150.000,00 dinara;
- Naknade za izdavanje izvoda iz registra koji vodi Komisija u iznosu od 10.000,00 dinara;
- Naknade koje se plaćaju za davanje duplikata rešenja u iznosu od 3.000,00 dinara;
- Naknade za davanje mišljenja Komisije u iznosu od 10.000,00 dinara;
- Naknada za vršenje nadzora brokersko-dilerskog društva u iznosu od 50.000,00 dinara;
- Naknada za vršenje nadzora ovlašćene banke u iznosu od 50.000,00 dinara;
- Naknada za vršenje nadzora kastodi banke u iznosu od 50.000,00 dinara;
- Naknada za organizaciju nastave za sticanje zvanja ovlašćenog brokera u iznosu od 70.000,00 dinara;
- Naknada za organizaciju nastave za sticanje zvanja ovlašćenog investicionog savetnika u iznosu od 120.000,00 dinara;
- Naknada za organizaciju nastave za sticanje zvanja ovlašćenog portfolio menadžera u iznosu od 200.000,00 dinara;
- Naknada za polaganje testa za sticanje zvanja ovlašćenog brokera u iznosu od 7.000,00 dinara;
- Naknada za polaganje testa za sticanje zvanja ovlašćenog investicionog savetnika u iznosu od 12.000,00 dinara;
- Naknada za polaganje testa za sticanje zvanja ovlašćenog portfolio menadžera u iznosu od 20.000,00 dinara;
- Naknada za izdavanje duplikata diplome o sticanju zvanja brokera, investicionog savetnika i portfolio menadžera u iznosu od 3.000,00 dinara;
- Naknada za zastupanje u postupku koji pokreće Komisija pred sudom radi zaštite interesa investitora i drugih lica za koja se utvrdi da im je povređeno određeno pravo ili na pravu zasnovan interes, a u vezi sa poslovima sa hartijama od vrednosti i drugim finansijskim instrumentima, prema važećoj advokatskoj tarifi;
- Naknada za ostale zahteve koji se podnose Komisiji u iznosu od 10.000,00 dinara.

Naknade centralnog registra hartija od vrednosti:

Godišnja članarina za klirinške članove: 240.000,00 CSD

Otvaranje i vođenje računa HoV: 10.000,00 CSD

Instaliranje i održavanje klijentske aplikacije: 30.000,00 CSD

Pozitivni znaci

Pozitivni znaci se ogledaju u tome što su monetarne vlasti počele da stvaraju pozitivno okruženje za razvoj tržišta hartija od vrednosti.

Ministarstvo finansija je 2003. godine počelo sa izdavanjem državnih zapisa, i to prvo na tri meseca, a zatim na period od šest meseci, pri čemu je učesnicima (i bankama i brokerskim kućama) ostavljeno da prilično slobodno definišu realnu tržišnu vrednost novca. Diskontna stopa tromesečnih državnih zapisa je zapravo bila jedina realna cena na tržištu novca..

Drugi pozitivan znak je da je centralna banka u prvom kvartalu 2005. godine započela sa aukcijama hartija od vrednosti, na koje je putem sklapanja repo ugovora prodavala dugoročne obveznice Republike Srbije po metodi varijabilne – višestruke repo stope, sa ročnošću transakcija od 14 dana

U novembru 2005. Narodna banka je objavila da će ubuduće osnovni parametar za vođenje monetarne politike biti repo stopa na prodaju hartija od vrednosti sa ročnošću od dve nedelje. Sa svakim rastom te stope, NBS šalje signal tržištu da povećava stepen restriktivnosti monetarne politike i da je spremna na dodatnu sterilizaciju viška likvidnosti, ali će to činiti tržišnim, a ne administrativnim instrumentima.

Krajem decembra 2005.godine NBS je u cilju stimulusanja dinarske štednje i razvoja tržišta HOV lansirala novi proizvod: diskontnu HOV "Štedni zapis" namenjen građanima sa rokom dospeća od 6 meseci i kamatnom stopom od 25% na godišnjem nivou. Istovremeno, kupac štednih zapisa je oslobođen svih vrsta naknada u vezi s njihovom kupovinom i isplatom, kao i svih vrsta poreza po osnovu prometa i drugih poslova u vezi s ovim hartijama od vrednosti.

Beogradska berza je uspešno otpočela sa progresivnim elektronskim trgovanjem HOV, što je podržano istovremenim aktivnostima Centralnog registra za depo i kliring hartija od vrednosti koji funkcioniše kao nacionalna klirinška kuća.

Savet preporučuje

Nastaviti poresku reformu, posebno ukidanje poreza na prenos apsolutnih prava (porez na promet i porez na finansijske transakcije su ukinuti), kao i poreza na kamatu nakon odbijanja dobiti na marži, pošto je trenutno poresko opterećenje destimulativno za sekundarnu trgovinu hartijama od vrednosti; Razmotriti iznose provizija Komisije za hartije od vrednosti, koji su previsoki;

Razmotriti visinu provizija Centralnog registra, koje bi, na primer, mogle da se usklade sa troškovima RTGS;

Postizanje veće transparentnosti na Beogradskoj berzi i organizovanje boljeg sistema informisanja, naročito u pogledu vanberzanske trgovine.

Obuka revizora

Trenutno stanje

NBS, kao centralna monetarna institucija u Republici Srbiji, vrši kontrolnu funkciju domaćeg bankarskog sektora. Najvažnije komponente vršenja kontrolne funkcije NBS jesu: analiza poslovanja ("off site" supervizija) i kontrola poslovanja ("on site" supervizija) banaka; preduzimanje korektivnih mera prema bankama; izdavanje dozvola za rad i propisanih saglasnosti; izrada i usvajanje propisa kojima se uređuje poslovanje banaka; permanentna komunikacija sa bankama i kontinuirano praćenje postojanja i nivoa preuzetih rizika na proaktivnoj-preventivnoj osnovi.

Pozitivni znaci

NBS je uložila napore da transformiše svoju opštu nadzornu funkciju u cilju usklađivanja sa Osnovnim principima efikasne kontrole banaka Bazelskog komiteta za kontrolu banaka. Na taj način umesto organa koji kontroliše poštovanje kriterijuma zakonitosti poslovanja postaje institucija koja prati način upravljanja rizicima kojima su banke izložene i kontrolu sistema upravljanja tim rizicima.

Osnovana je Akademija za bankarstvo i finansije na inicijativu Narodne banke Srbije, a u cilju poboljšanja stručnosti zaposlenih u finansijskom sistemu Srbije kroz kontinuiranu i visokoprofesionalnu obuku u skladu sa potrebama našeg finansijskog sistema i svetskim trendovima u oblasti bankarstva i finansija.

Data je inicijativa za osnivanje Udruženja revizora za kontrolu banaka koje bi se fokusiralo na borbu protiv pranja novca.

Savet preporučuje

U cilju daljeg promovisanja ovako izmenjene orijentacije nadzorne funkcije, potrebno je i dalje insistirati na adekvatnoj obuci i usavršavanju revizora NBS.

Uloga Udruženja banaka

Trenutno stanje

Udruženje banaka Srbije je asocijacija banaka osnovana radi unapređivanja bankarskog poslovanja i usklađivanja delatnosti u okviru bankarskog sektora. Ciljevi Udruženja su da pruža podršku i zastupa interese svojih članica u odnosima sa vladom, centralnom bankom i ostalim institucijama.

Pozitivni znaci

Domaće banke sa stranim kapitalom imaju svoje predstavnike i u Izvršnom odboru i u radnim odborima Udruženja, gde zastupaju stavove svog segmenta bankarskog sektora. Dale su značajan doprinos u javnoj raspravi o predogu novog Zakona o bankama i ugradnji konstruktivnih rešenja u tekst zakona, ali u tom procesu nisu tretirane kao partner NBS.

Savet preporučuje

Udruženje banaka Srbije bi trebalo da intenzivira proaktivnu ulogu u kreiranju povoljnog bankarskog okruženja koje bi se odrazilo kako na razvoj bankarskog sektora u celini, tako i na unapređenje pojedinih segmenata (uvođenje novih proizvoda, unapređenje organizacije i tehnologije rada i njihovo prilagođavanje međunarodnim standardima i rešenjima u praksi i sl.). NBS bi trebalo da tretira Udruženje banaka Srbije kao primarnog partnera.

Lizing

Trenutno stanje

Uprkos većeg broja događaja u srpskom privrednom okruženju koji su značajno uticali na rast poslova lizinga, 2005. je bila prilično uspešna godina za delatnost lizinga.

U vreme kada ovo pišemo, postoji 12 lizing kompanija koje posluju u Srbiji, od kojih je 10 međunarodnih a dve lokalne. U 2006. godini, ukupan iznos finansiranja za vozila i opremu bio je približno 400 miliona EUR (povećanje od 21% u odnosu na brojke iz 2004. godine), pri čemu je 30% od ovog broja finansiranje postrojenja i mašina, a ostalo finansiranje vozila (putnička i privredna). U 2005. godini je aktivirano više od 20.000 ugovora sa prosečnom vrednošću ugovora od približno 17.000 EUR, što jasno pokazuje da je lizing finansijsko sredstvo koje su MSP u Srbiji u velikoj meri prihvatila.

Prvog januara 2005. godine u Srbiji je uveden PDV. To je prouzrokovalo zastoj privredne aktivnosti, naročito u prvom tromesečju 2005. godine, dok su kompanije prolazile kroz period nedostatka likvidnosti u početnom ciklusu. Međutim, u preostalom delu godine došlo je do oporavka, sa stvaranjem ravnopravnijih uslova poslovanja i konkurencijom koja se razvija u pozitivnom smeru.

Nažalost, na transakcije lizinga se obračunava PDV, što je mana u poređenju sa tretmanom bankarskog kredita. PDV mora da se plati unapred ukupno za objekat uzet u lizing i za kamatnu komponentu transakcije finansijskog lizinga, što zahteva veću investiciju na početku transakcije.

Jula 2005. godine usvojen je Zakon o izmenama Zakona o finansijskom lizingu. On je praktično stavio davoce lizinga pod kontrolu NBS. Uveo je izdavanje dozvola za lizing kompanije i njihovo rukovodstvo, nadzor od strane NBS, minimalne uslove za zaključivanje ugovora o finansijskom lizingu (minimalno učešće, iznos koji se finansira itd.) i zahtev da se objavljuju efektivne kamatne stope. On je takođe omogućio NBS da uvede obaveznu rezervu za lizing kompanije, što je ona učinila decembra 2005. godine. Obavezna rezerva od 10% uvedena je na sva zaduživanja iz inostranstva nakon 10. decembra 2005. godine. Pored toga, lizing kompanije su ponovo ograničene u pogledu zaduživanja kod banke-akcionara u Srbiji – davaoci lizinga mogu da pozajme do 5% kapitala takvih akcionara, u poređenju 25% u ranijem periodu.

Lizing nekretnina je konačno počeo 2005. godine. Sklopljeno je veoma malo poslova, ali početak obećava - očekuje se razvoj ovog segmenta u 2006. godini. Razvoj lizinga nekretnina u Srbiji je bio prilično spor, ali ipak je počeo mnogo ranije nego u ostalim zemljama srednje i istočne Evrope.

Registar ugovora o lizingu počeo je sa radom 1. januara 2005. godine. Njegov cilj je da trećim licima pruža informacije o objektima koji se finansiraju putem finansijskog lizinga, smanjujući time rizik od moguće zloupotrebe objekata datih u lizing kada se posluje sa trećim licima. Otežavajuća okolnost koju je uveo Registar je ta da se on u velikoj meri oslanja na dokumentaciju u papirnoj formi i povećava administrativni rad koji je neophodan za registraciju.

Na kraju, sa početkom 2006. godine u Srbiji dolazi do pomaka ka prilično restriktivnijim monetarnim politikama. Gore opisana pitanja su pitanja na kojima će delatnost lizinga pokušati da reši zajedno sa relevantnim organima, uzimajući u obzir i zahteve da se delatnost reguliše u većoj meri nego ranije, ali i koristi koje lizing stvara za privredu kao celinu.

Pozitivni znaci

- Dalji razvoj delatnosti lizinga
- Prvi poslovi sa nekretninama aktivirani 2005. godine

Savet preporučuje

- Što skorije ukidanje zahteva za obaveznom rezervom. Ovo komplikuje poslove lizinga i čini ih skupljim.
- Povećanje zakonskog limita za odobravanje zajmova. Pozajmljivanje od banaka-akcionara u Srbiji treba da se što pre ponovo poveća na 25% kapitala banaka.
- Registar ugovora o lizingu treba da pojednostavi proceduru registracije. Neophodan administrativni rad treba znatno smanjiti i što pre treba implementirati sistem korišćenja elektronskog potpisa.

Nekretnine

Vlasništvo nad zemljištem

Promene u odnosu na prethodnu Belu knjigu

Želeli bismo da naglasimo aktivnu inicijativu vlade za izmenu člana 60 Ustavnog zakona kojim se dozvoljava slobodno vlasništvo nad gradskim građevinskim zemljištem, čak i pre otpočinjanja skupštinske procedure za donošenje novog Ustava. Očekujemo da ovaj proces bude završen do kraja ove godine, ubrzo nakon rešavanja ustavnih pitanja u vezi sa teritorijom Kosova i između Srbije i Crne Gore.

Preostali problemi

Nažalost, osnovni problemi vezani za vlasništvo nad zemljištem, koji su prepreke stranim ulaganjima, ostali su nepromenjeni:

- Nemogućnost slobodnog vlasništva nad zemljištem u centralnim delovima grada, gde je većina zemljišta ostala u vlasništvu Vlade, bez obzira na to što je pravo na korišćenje prenosivo
- Preovladjujuća državna kontrola nad ponudom većih placeva u centralnim delovima grada, koja ima za posledicu:
 - netransparentan, dug i birokratizovan proces sticanja zemljišta
 - slabu ponudu zemljišta
 - nedostatak podataka o prethodnim transakcijama i postignutim cenama
- Najniže cene najvećeg dela gradskog građevinskog zemljišta i dalje se određuju uredbama vlade, a ne na tržištu
- Zakon o planiranju i izgradnji nije sproveden u potpunosti u vezi sa neuredjenim zemljištem

Savet preporučuje

- Izmenu Ustava Srbije kojom će se omogućiti slobodno vlasništvo nad zemljištem; otpočinjanje i završetak procesa restitucije, i završetak sistema katastra.
- Stvaranje javno dostupne baze podataka o svom gradskom građevinskom zemljištu na kome je moguća gradnja u skladu sa usvojenim Generalnim urbanističkim planom, kao i uključivanje potpunih informacija o dosadašnjim transakcijama.
- Uvodjenje sistema kojim će se omogućiti slobodno formiranje cena na osnovu delovanja ponude i potražnje.
- Sprovedjenje Zakona o planiranju i izgradnji u delu koji se odnosi na neuredjeno zemljište u zakonskim rokovima. Izvršavanje toga na transparentan način i u skladu sa strogom dinamikom.

Izgradnja

Promene u odnosu na prethodnu Belu knjigu

Novi Zakon o hipoteci koji je usvojen u decembru 2005. godine ojačaće sposobnost poverioca da proda založenu nekretninu, čime će se smanjiti vreme naplate potraživanja, rizik poverioca i kamatne stope. Neuknjižena imovina, kao i imovia u izgradnji sada mogu da se koriste za svrhe hipoteke. Očekujemo da se ovim Zakonom da podsticaj gradjevinskoj delatnosti i celokupnom osnovnom tržištu nekretnina.

Vlada Srbije je takodje bila veoma aktivna u uvodjenju mera za rešavanje stambenih problema, pošto je ovo ključno pitanje za podizanje životnog standarda domaćeg stanovništva. U cilju pružanja podrške u rešavanju stambenih problema, smanjena je stopa poreza na dodatu vrednost (PDV) za nove stanove sa 18% na 8% u junu 2005. godine i osnovana je Nacionalna korporacija za osiguranje stambenih kredita.

Preostali problemi

- Zakon o planiranju i izgradnji nije uveden na pravi način i nije doveo do ubrzanja postupaka.
- Gradjevinska operativa (gradjevinska preduzeća) su i dalje pretežno u državnom vlasništvu.
- Procesi dobijanja dozvola za izgradnju i dalje su predmet korupcije, dugotrajni su i birokratski.

Savet preporučuje

- Obuku nadležnih institucija kako bi se omogućilo pravilno sprovođenje Zakona o planiranju i izgradnji
- Privatizaciju gradjevinske operative
- Formiranje efikasne kancelarije u okviru Vlade u kojoj će se svi poslovi obavljati na jednom mestu, čime će se postupak ubrzati, a njena uloga će biti da pomogne velikim gradjevimskim preduzimačima kod projekata čija vrednost prelazi 5 miliona EUR, čime će biti omogućeno ostvarivanje „priča o uspehu“.

Nekretnine u vlasništvu opština

Preostali problemi

Veliki broj nekretnina na najboljim lokacijama u Beogradu i u ostalim gradovima Srbije i dalje je u vlasništvu opština. One medju njima koje su na atraktivnim lokacijama, naročito one u glavnim beogradskim trgovačkim ulicama, opštinske vlasti daju u zakup po cenama koje su nekoliko puta niže od tržišnih cena koje plaćaju njihovi zakonski stanari na osnovu polupravnih ili pro-forma ugovora sa trećim stranama. Ovi procesi u velikoj meri doprinose stvaranju sive ekonomije i smanjuju budžetske prihode, istovremeno odvrćajući kvalitetne trgovce na malo od dolaska na ovo tržište.

Savet preporučuje

- Savet preporučuje da se organizuje transparentan proces prodaje celokupne opštinske imovine.

Restitucija

Preostali problemi

U prethodnoj Beloj knjizi naglasili smo da nedostatak jasnog odgovora na pitanje restitucije i dalje stvara neizvesnost i odvrća mnoge koji žele da ulažu u nekretnine od investiranja u stari deo Beograda.

U oktobru 2004. godine Vlada Srbije donela je odluku kojom je imenovala Komisiju za izradu Zakona o vraćanju oduzete imovine i restituciji. Zadatak Komisije je bio da pripremi tekst zakona do kraja oktobra 2004. godine. Međutim, u novembru je najavljeno da će Zakon o restituciji biti podnet Skupštini na usvajanje do kraja 2005. godine, odnosno, najkasnije do marta 2006. godine.

Savet preporučuje

- Savet preporučuje da se Zakon uvede bez ikakvog daljeg odlaganja ranije objavljenih rokova. Restitucija imovine zajedno sa privatizacijom svog zemljišta i imovine u državnom i opštinskom vlasništvu dovešće do stvaranja slobodnog i funkcionalnog tržišta nekretnina, što je dobra osnova za povećanje investicija u sve sektore privrede.

Osiguranje, penzije i socijalna reforma

A. Osiguranje

Neprekidna nestabilnost sektora osiguranja u Srbiji pripisana je širokom spektru mikroekonomskih i institucionalnih nedostataka. Srpsko tržište osiguranja je nedovoljno razvijeno. Ono je trenutno daleko iza ne samo razvijenih zemalja, već i zemalja u tranziciji. Glavni razlozi za slab učinak sektora osiguranja obuhvaju nizak životni standard, opšte nepoverenje u finansijske institucije, nedostatak tradicije osiguranja (naročito životnog osiguranja), zaostajanje u pogledu propisa, manjak kvalifikovanog ljudskog kapitala.

Procenjene ukupne premije za 2005. godinu iznose približno 400 miliona EUR, od čega polovinu čini opšte neživotno osiguranje, preko 40% osiguranje motornih vozila a približno 7% životno osiguranje. Dva snažna faktora rasta za 2005. godinu pripadaju novostvorenim portfeljima i proizvodima životnog osiguranja, i kasko osiguranju usled povećanih lizing aktivnosti. Osiguranje imovine je za poslednjih nekoliko godina ispoljilo stagnaciju i povećanu cenovnu konkurenciju. Proizvodi zdravstvenog osiguranja su se pojavili ove godine i očekuje se da u narednih nekoliko godina zabeleže rast.

Približno 70% godišnje premije je koncentrisano u dva državna društva. Ostalo su mala i srednja lokalna društva, od kojih su neka povezana sa lokalnim privatnim grupacijama. Tržište je još uvek veoma koncentrisano, sa ograničenom konkurencijom. Ovo se odražava u proizvodima koji se nude, kao i u sporom ulasku stranih igrača. Prema odluci vlade, očekuje se da tržište doživi intenzivnu promenu u 2006. godini, kada jedno od dva državna osiguravajuća društva treba da prođe kroz proces privatizacije, dok će drugo ostati u vlasništvu države.

Pozitivni znaci

- Celokupan teret eksterne kontrole pada na supervizora u osiguranju, naime NBS, koja uvodi integralan nadzor nad celokupnim finansijskim sektorom. Broj osiguravajućih društava je u 2005. godini znatno smanjen na 16 osiguravajućih i dva reosiguravajuća društva, pri čemu je jedno društvo registrovano kao društvo za osiguranje i reosiguranje. NBS je ukinula dozvole za rad 16 osiguravajućih društava, dok su tri društva dobrovoljno odlučila da suspenduju svoje aktivnosti. Ovo je imalo ogroman uticaj na stabilizaciju tržišta i uvođenje nove discipline u tom sektoru.

Savet preporučuje

- Organ za nadzor u osiguranju treba da uspostavi pouzdanu bazu odštetnih zahteva koja će osiguravačima i supervizorima pomoći u formiranju prave cene za različite kategorije proizvoda;
- Organ za nadzor u osiguranju treba da:
 - pribavlja i nezavisno proverava relevantne informacije;
 - preuzima korektivne radnje i izvršava transfer portfelja;
 - ima široko i obimno znanje i iskustvo, u rasponu od aktuarstva do obligacionog prava, koje se crpi iz širokog iskustva;
 - ima pouzdan i stabilan izvor finansiranja radi zaštite svoje nezavisnosti i delotvornosti;
 - ima ovlašćenja i dovoljne resurse da sarađuje i razmenjuje informacije sa drugim organima i u zemlji u inostranstvu, podržavajući time konsolidovani nadzor;

- uspostavi sistem zapošljavanja radi regrutovanja, obuke i zadržavanja stručno kvalifikovanog osoblja. Istovremeno, organ za nadzor u osiguranju treba da ima obavezu striktno profesionalne tajnosti a zakonodavstvo mora da isključi svaku arbitrarnu intervenciju državne uprave.
- Osim u slučajevima predviđenim zakonom, supervizoru u osiguranju ne treba ni pod kojim okolnostima dozvoliti da se meša u upravljanje osiguravajućim društvima;
- Nadzorni organ treba da uspostavi dobru saradnju i prihvati sprovođenje koordinisanih planova sa drugim srodnim državnim organima ili institucijama za osiguranje, kao što su ministarstva, poreske uprave ili fondovi garantovani osiguranjem da bi se dati zadaci pravilno izvršavali;
- Zavisno od ispunjavanja zahteva prudencijalnih propisa i nadzornih zahteva, konkurenciju u sektoru osiguranja treba podsticati uklanjanjem nepotrebnih ograničenja i dozvoljavanjem učešća zdravih osiguravajućih društava na tržištu osiguranja. Naročito osnivanje stranih osiguravajućih društava treba da se zasniva na pravilima koja su prudencijalna ali ne i diskriminatorna;
- Obezbeđivanje obelodanjivanja informacija takođe je bitno za kupce da mogu da budu u stanju da izaberu odgovarajuće proizvode osiguranja od pravog osiguravajućeg društva. Najvažnije informacije tiču se finansijskog stanja osiguravajućeg društva, prirode proizvoda osiguranja i karaktera intermedijara u osiguranju;

B. Penzije i socijalna reforma

Penzijski sistem se i dalje suočava sa izazovima u pogledu svoje održivosti. Nizak stepen zaposlenosti i neprekidno prisustvo sive ekonomije u oblasti zapošljavanja, zajedno sa dugovečnošću i niskom stopom rađanja stvaraju nepovoljne uslove za finansiranje državnog penzijskog sistema. Međutim, 2005. godinu obeležio je novi talas reformi penzijskog sistema i uvođenje dopunskog dobrovoljnog penzijskog osiguranja.

Pozitivni znaci

U odgovoru na ponovljene zahteve Međunarodnog monetarnog fonda, 2005. godine je razvijen set od pet zakona koji se odnose na reformu penzijskog sistema. Četiri zakona se odnose na državno penzijsko osiguranje usmereno ka čvršćoj kontroli deficita u javnom penzijskom sistemu, uvodeći:

- dodatne parametarske promene (postepeno pomeranje starosne granice penzionisanja od 58 godina žene/63 muškarci na 60/65; promena dinamike usklađivanja penzija sa tromesečne na polugodišnju, i sa rasta troškova života i zarada na samo troškove života);
- spajanje tri fonda u jedan (počev od 2008. god.);
- metodi, slučajevi i sredstva za finansiranje neplaćenih doprinosa za zaposlene u periodu od 1. januara 1991. do 31. decembra 2003. godine, itd.

Zakon o dobrovoljnim penzijskim fondovima i penzijskim planovima (koji treba da se primeni od 1. aprila 2006. god.) konačno uvodi treći stub na tržište penzijskog osiguranja Srbije. Zakon je izradila Vlada uz pomoć Svetske banke, i on će regulisati:

- organizaciju i upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima;
- osnivanje, aktivnosti i poslovanje društava za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima;
- aktivnosti i odgovornosti kastodi banaka;
- nadležnost NBS u sprovođenju nadzora nad društvima za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima;
- ostala pitanja od značaja za funkcionisanje dobrovoljnih penzijskih fondova.

Savet preporučuje

Radi daljeg razvoja sigurnosti penzijskih prihoda u Srbiji i povećanja privrednog rasta, Vlada mora da kreira zdravu, konzistentnu i dugoročnu penzijsku strategiju i da se pridržava sledećeg:

- Da obezbedi stabilna pravila koja podstiču dobrovoljno formiranje i održavanje adekvatno finansiranih planova sponzorisanih od strane poslodavaca;
- Da uvede efikasna sredstva da pojedinci steknu adekvatan penzijski prihod;
- Da podržava dinamičke potrebe poslodavaca;

- Da podstiče stvaranje kapitala;
- Da obrazuje radnike u Srbiji, tako da imaju potrebna znanja koja će im biti korisna kada se budu penzionisani;
- Da pruži više mogućnosti za korišćenje moderne tehnologije za širenje informacija zaposlenima o njihovim planovima i obezbeđivanje edukacije zaposlenima;
- Da podstiče programe za tehnološke viškove sa planom penzijske štednje kao prioriternim u odnosu na gotovinske naknade;
- Da uvodi podsticaje u pogledu poreza i doprinosa i za poslodavce i za pojedince;
- Da Vlada podrži obavezne penzijske programe na bazi zaposlenja.

Sektor zdravstva

Zakon o zdravstvenom osiguranju

Obavezno zdravstveno osiguranje realizuje jedinstveni budžet Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje (RZZO), što dovodi do monopolske strukture finansiranja zdravstvene zaštite i de facto upravljanja aktivnostima Zavoda od strane Vlade Republike Srbije, tj. Ministarstva zdravlja. Potrebno je stvoriti odgovarajuće okruženje u kome će druga pravna lica iz oblasti osiguranja takodje moći da pružaju osnovno zdravstveno osiguranje, tj. da omoguće građanima (osiguranicima) da samostalno usmeravaju obaveznih 12,3% doprinosa u neku državnu (javnu) ili privatnu osiguravajuću instituciju.

Glavni principi demonopolizacije modernog sektora zdravstvene zaštite obuhvataju slobodan izbor lekara bilo iz državnog ili privatnog sektora i princip da novac prati pacijenta. To nije predviđeno zakonom, jer diskreciono pravo da donosi odluke o pojedinačnim ugovorima ima Republički zavod za zdravstveno osiguranje. Republički zavod za zdravstveno osiguranje je državni fond, a ne privatni i on ne može da vrši diskriminaciju osiguranih poreskih obveznika koji imaju svoje lekare i pravo da usmeravaju svoje doprinose tamo gde se leče.

Pri ugovaranju uslova ugovora, partneri su loše definisani zato što se interes i državnih i privatnih pružalaca usluga ostvaruje kroz organizacije (udruženja zdravstvenih ustanova: komore u kojima su zajedno državni i privatni poslodavci i zaposleni). Ovaj član predstavlja paradoks sa pravno-ekonomske tačke gledišta i prejudicira nekvalitetna rešenja u dva systemska zakona. Isti problem zapažen je u vezi sa arbitražom, gde postoji mogućnost da dodje do majorizacije i odlučivanja od strane predstavnika državnog sektora o konkurenciji privatnog sektora. Ovo stvara neodrživu situaciju u kojoj svi imaju iste obaveze kroz obavezne doprinose, tj. porez, ali nemaju svi ista prava na pristup finansijskim sredstvima državnog fonda.

Može se zaključiti da osim promena u smislu bolje kontrole u delu koji se odnosi na pravo na nadoknadu tokom privremene sprečenosti za rad i smanjenje drugih nemedicinskih prava (troškovi prevoza, troškovi sahrane), ovaj Nacrt zakona ne stvara uslove za eliminisanje neracionalnog ponašanja i neproduktivne preterane potrošnje u sektoru zdravstva. Pored postojećih, on uvodi nova diskreciona prava i mehanizme diskriminacije u odnosu na organizacije i pružaoce usluga. Zbog monopolske pozicije RZZO sistematski se sprečava konkretna i efikasna organizacija moderno regulisanog tržišta zdravstvenih usluga, čime se takodje sprečava razvoj privatnog zdravstvenog sektora.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti

Jedan od glavnih slogana ovog Zakona je „pacijent bira lekara“. Medjutim, zbog načina na koji je zakon napisan izbor je moguć samo u okviru državne institucije tako da građanin nema stvarnu slobodu da bira između državnog i privatnog sektora. U teoriji oni mogu da biraju, ali ako odlaze privatnom lekaru oni će stalno snositi troškove lečenja, bez obzira što su već platili obavezan doprinos za zdravstveno osiguranje. Istinski izbor znači nešto sasvim drugo: mogućnost da se pacijent leči tamo gde odabere, pri čemu će dobiti nadoknadu troškova od Zavoda i imati obim i sadržaj usluga koje su garantovane u okviru prava iz osnovnog paketa usluga, u skladu sa sredstvima obaveznog osiguranja. Inače, novim zakonima će, dakle, biti predviđeno da milioni građana koji se leče kod privatnih lekara stalno duplo plaćaju svoje lečenje, što predstavlja neprihvatljivu diskriminaciju, kao i rasipanje novca za državu.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti predviđa da na osnovu svojih odluka Ministarstvo izdaje dozvolu za korišćenje novih tehnologija u zdravstvenim institucijama, tj. privatnoj praksi, na osnovu mišljenja Komisije za procenu zdravstvenih tehnologija.

Takva rešenja predviđena ovim zakonom nisu prihvatljiva. Naime, opšte je poznato da novi metodi i postupci u svim naukama, te tako i u medicini, dobijaju naučnu potvrdu na osnovu istraživanja i kroz iskustvo stečenih znanja primenjenih u praksi. Sa porastom stepena ovog empirijskog znanja i pozitivnijim rezultatima lečenja, oni će sve više predstavljati nove doprinose naučnom znanju i na taj način postati deo naučnog metoda lečenja, dijagnostike, prevencije i rehabilitacije.

Moguće je da naše društvo ne stiče nova naučna znanja na polju medicine i da je njegova naučna aktivnost zasnovana na prilično prevazidjenim naučnim metodama dok u isto vreme naučno i industrijski visoko razvijene zemlje primenjuju nove metode kao deo novog naučnog znanja u medicini. U takvoj situaciji zahtev za saglasnost Ministarstva zdravlja za primenu novih metoda u oblasti medicinske nauke može da utiče na zdravlje velikog broja ljudi. Naše društvo tako može da postane žrtva konzervativnih koncepcija u medicini koje dovode do pogoršanja zdravlja velikog broja stanovnika.

Poglavlje pod nazivom „Izdavanje dozvola“ u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti reguliše izdavanje licenci (odobrenja za rad) zdravstvenim radnicima koji imaju kvalifikaciju.

U načelu, direktno pitanje je šta se postiže izdavanjem licence zdravstvenom radniku koji ima kvalifikacije. Ako je zdravstveni radnik diplomirao na nekom univerzitetu, završio specijalizaciju u određenoj grani medicine, a onda takodje položio kvalifikacioni ispit, pitanje je zašto njemu ne bi bila izdata dozvola, kada je takav zdravstveni radnik već kvalifikovan za rad u oblasti zdravstva. Ova licenca kao radna dozvola nije ograničena na zdravstvene radnike u privatnoj praksi, već se odnosi na sve zdravstvene radnike. Stoga je još neobičnije kada je njena svrha da naglasi kvalifikacije takvih zdravstvenih radnika. Kakva korist postoji za pacijenta od izdavanja takvih dozvola. Utisak je da izdavanje dozvola predstavlja čisto birokratski čin koji je dat nadležnoj komori da ga obavlja, kao na primer kada direktor kao nadležno lice izdaje licence.

Odredbe Zakona o zdravstvenoj zaštiti usmerene su na mogućnost arbitraže od strane direktora komore, i donošenja diskriminatornih odluka u odnosu na određene zdravstvene radnike bez pravih razloga. Predviđena mogućnost pokretanja spora pred nadležnim sudom protiv odluke direktora odgovarajuće komore predstavlja slabu zaštitu. Mogućnost dobijanja sudske zaštite je možda dobro rešenje, ali predstavlja nedovoljnu zaštitu od moralnog i materijalnog zlostavljanja kome zdravstveni radnik može da bude izložen tokom izdavanja, produžavanja ili oduzimanja odobrenja za samostalni rad.

U delu Zakona o zdravstvenoj zaštiti pod nazivom „Obaveštavanje javnosti“ predviđeno je da građani Republike imaju pravo na informacije koje su potrebne za očuvanje zdravlja i sticanje zdravih životnih navika, kao i informacije o štetnim faktorima životne i radne sredine, koji mogu imati negativne posledice po zdravlje. Takodje je predviđeno da građani imaju pravo da budu obavešteni o zaštiti svog zdravlja za slučaj izbijanja epidemija i drugih većih nepogoda i nesreća (opasnost od jonizujućeg zračenja, trovanja i dr.).

Ovo odaje utisak slogana, ispraznog prava građana na obaveštenja, zato što je ovo pravo na obaveštenje vezano za proces obrazovanja, koji bi bio primeren deci and ne odraslima koji bi trebalo da pruže informacije svojoj deci. Kao što se vidi iz navedene odredbe, ništa nije rečeno o pravu građana da budu obavešteni o stručnim medicinskim postupcima i metodima lečenja pacijenata od raznih bolesti, a naročito onima koji predstavljaju najnovija dostignuća u medicini.

Na taj način, po ovom Zakonu, jasno je da pacijent ne može da stekne bilo kakva saznanja od zdravstvene ustanove u vezi sa primenom stručnih medicinskih postupaka i metoda koji se primenju u lečenju, dijagnostici i uopšte, u vezi sa zaštitom zdravlja, što je od interesa za svakog građanina. Ovo se naročito odnosi na one koji imaju zdravstvene probleme: pacijenti imaju pravo na tačne informacije o tome koja zdravstvena institucija obavlja određene medicinske postupke i metode lečenja. Ova zabrana reklamiranja predstavlja teško kršenje prava građana da budu obavešteni o mogućnostima lečenja raznih bolesti i dovodi do potpunog nedostatka informacija o stanju zdravstvenih institucija kojima treba da se obrate radi lečenja.

Ova zabrana reklamiranja, kako stoji u Zakonu, odnosi se na sve zdravstvene institucije – u državnom ili privatnom vlasništvu, uključujući i privatnu praksu. Stoga je jasno da će građani ostati potpuno neobavešteni kada je reč o informacijama koje se odnose na mogućnosti zdravstvene zaštite.

Zakonom je takodje predviđena zabrana vršenja eksperimenata od strane privatne prakse, u skladu sa uslovima i postupcima koji su na snazi za državne zdravstvene institucije. Ovo takodje predstavlja teško kršenje člana 57. Ustava Republike Srbije, kojim je predviđeno da se poslovne i druge aktivnosti obavljaju slobodno i pod jednakim uslovima.

Članom 48., stav 3, Zakona sprečeno je korišćenje privatnog kapitala za osnivanje institucija koje obavljaju hitnu medicinsku pomoć, snabdevanje krvlju i krvnim derivatima, uzimanje, čuvanje i presađivanje organa i delova ljudskog tela. Ovo je još jedno teško kršenje člana 57. Ustava Republike Srbije.

Članom 56. zabranjeno je korišćenje privatnog kapitala za osnivanje bilo kojih drugih vrsta zdravstvenih institucija iznad nivoa poliklinika.

U ovom članu, Zakon zabranjuje privatnoj praksi da pruža hitnu medicinsku pomoć, ali članom 62. istog Zakona uvodi se obaveza za privatnu praksu da pruži takvu pomoć. Zakonom je čak predviđena i novčana kazna za prekršaj u članu 62. Propisana kazna iznosi od 100.000 – 500.000 dinara.

Zakonom je dalje predviđeno da lekari i državni službenici mogu da rade za istog poslodavca. Državni službenik će uvek dati prednost svom privatnom interesu. Mogućnost da oni rade i za državne službe automatski dovodi do stvaranja listi čekanja, preusmeravanja pacijenata u privatni sektor, u kome državni lekar takodje radi. S druge strane, ovaj koncept sukoba interesa koči razvoj privatnog sektora zbog toga što ne stvara ekonomsku motivaciju za lekara da otvori privatnu praksu i da reskira i ulaže sredstva.

Zakon o komorama zdravstvenih radnika

Ovim Zakonom su izmešani organi koji donose odluke, zaposleni i poslodavci, državni službenici i preduzetnici i zaposleni u privatnom sektoru, a stručna i profesionalna pitanja tretirana na pravno i ekonomski kontradiktoran način. To će dovesti do stalnog sukoba interesa, majorizacije i blokade rada. S obzirom da je Zakonom predviđeno da će komora takodje davati i oduzimati dozvole/odobrenja za samostalni rad, time se stvaraju uslovi da zaposleni odlučuju o poslodavčevom pravu na rad. To će dovesti do situacija u kojima lekari i državni službenici koji rade u privatnoj praksi odlučuju zajedno sa svojim poslodavcem o ekonomskim i pravnim pitanjima (pregovori o osiguranju, ceni rada, ceni usluga, itd.), što predstavlja ekonomski paradoks. Komora, za koju predlagač tvrdi da je nezavisna profesionalna organizacija, mada u njeno članstvo ulaze i državni službenici, je u suprotnosti sa Ustavom i zakonima o radu i privrednim društvima. Lekari koji su zaposleni u državnim institucijama i oni koji rade kao privatni preduzetnici imaju različite statusne i profesionalne interese i stoga je model ovakvog udruženja suprotan normama koje se odnose na pravo sindikalnog organizovanja, odnosno pravo na slobodno preduzetništvo.

Savet preporučuje

Zakon o zdravstvenom osiguranju

- Zakonom treba da bude predviđeno da lica koja imaju zdravstveno osiguranje mogu da se leče i u privatnim zdravstvenim institucijama i u privatnoj praksi, o trošku Zavoda za zdravstveno osiguranje, tako što će iznos troškova za takvo lečenje koji osiguranje priznaje biti nadoknadjeno osiguraniku po podnošenju fakture za lečenje.
- Privatnim domaćim i stranim osiguravajućim društvima treba da bude omogućeno da građanima pružaju usluge zdravstvenog osiguranja, tako da izborom osiguravajućeg društva građani zapravo biraju i svog lekara za svoj novac.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti

- Zakonom o zdravstvenoj zaštiti treba da bude predviđena mogućnost da se lica koja imaju zdravstveno osiguranje leče i u privatnim zdravstvenim institucijama i u privatnoj praksi, o trošku Zavoda za

zdravstveno osiguranje. To bi trebalo da bude ostvareno tako što će deo iznosa troškova njihovog lečenja biti ili isplaćen osiguraniku po podnošenju fakture za njegovo lečenje ili plaćen zdravstvenim institucijama, odnosno privatnoj praksi, u skladu sa cenovnikom koji važi za državne institucije. Razliku do stvarnih troškova lečenja snosiće pacijent koji je odabrao da se leči ili u privatnoj praksi ili u privatnoj zdravstvenoj instituciji.

- Zakonom o zdravstvenoj zaštiti treba da bude uvedena mogućnost primene novih metoda u oblasti medicine, koji su naučno dokazani u drugim visoko razvijenim zemljama, u pružanju zdravstvene zaštite ovde. Ovo treba da bude zasnovano na dokazima koje će dostaviti ministarstva zdravlja odnosnih zemalja ili njihove naučne institucije, kojima se potvrđuje naučna održivost ovih metoda i njihove primene u praksi.
- Ukidanje odredbi iz Zakona o zdravstvenoj zaštiti koje predstavljaju nepotrebnu ocenu nečega što već postoji i ne mora da bude posebno proglašeno odlukom direktora komore. Ovim odredbama je predviđeno izdavanje, produžavanje i oduzimanje odobrenja za samostalni rad - iako su zdravstveni radnici već ranije, svojim kvalifikacijama, stekli sve uslove za samostalno vršenje zdravstvene delatnosti - kao i naknadno izdavanje licenci, njihovo produžavanje ili oduzimanje.
- Pravo na obaveštenja iz člana 41. treba da bude upotpunjeno, tako što će biti navedeno da građani Republike imaju pravo da budu informisani o svim stručnim medicinskim postupcima i metodima zdravstvene zaštite koji se koriste u zdravstvenim institucijama i privatnoj praksi. Odredba o zabrani reklamiranja u javnosti stručnih medicinskih postupaka i metoda zdravstvene zaštite koji se koriste u svim zdravstvenim institucijama i privatnoj praksi treba da bude ukinuta.

Zakon o komorama zdravstvenih radnika

- Osnivanje komore zdravstvenih radnika u privatnoj praksi za one zdravstvene radnike koji obavljaju medicinsku delatnost u privatnoj praksi ili privatnim zdravstvenim institucijama, kao profesionalnu organizaciju, koja će omogućiti i etički pristup obavljanju medicinske delatnosti i unapredjenje privatne prakse kao posebnog oblika zdravstvene službe.
- Članstvo u komori zdravstvenih radnika u privatnoj praksi bi bilo obavezno za sve zdravstvene radnike koji rade u privatnoj praksi ili privatnim zdravstvenim institucijama i predstavljalo bi uslov za vođenje privatne prakse.

Sektor telekomunikacija

Opšti pregled sektora

Ključna prepreka jednom razvijenijem sektoru telekomunikacija i efikasnijem poslovanju je nedostatak telefonskih linija i loš kvalitet veza. Zbog sadašnje situacije, u kojoj Telekom Srbija praktično još uvek ima monopolsku poziciju u oblasti fiksne telefonije, međunarodni pozivi su i dalje veoma skupi. Priključci na internet su nedovoljno razvijeni i takodje skupi. Broj korisnika interneta u Srbiji dostigao je 1 milion (ili 13,3% stanovništva Srbije bez Kosova i Metohije).

Učesnici na tržištu

Telekom Srbija je i dalje jedini operator fiksne telefonije u Srbiji, iako je njegov monopol zvanično istekao 9 juna 2005. godine. Telekom Srbija je takodje jedan od dva operatora mobilne telefonije u Srbiji. Stopa digitalizacije fiksne telefonske mreže u Srbiji je porasla sa prošlogodišnjih 60% na oko 80%, ali je i dalje niska u poredjenju sa većinom evropskih zemalja (100%).

Preostala pitanja

Neka od gorućih pitanja u sektoru telekomunikacija u Srbiji ostala su nerešena i u 2005. godini i stoga predstavljaju ključne zadatke za 2006. godinu:

Usvajanje izmena i dopuna Zakona o telekomunikacijama

U toku 2005. godine, Zakon o telekomunikacijama bio je predmet dalje analize i izmena, uglavnom sa ciljem daljih unapređenja u oblasti efikasnog mehanizma za sprovođenje zakona. Ovaj proces je još uvek u toku. Ministarstvo za kapitalne investicije i njegovi timovi rade na uskladjivanju Zakona o telekomunikacijama sa ostalim sistemskim zakonima.

Ključni regulator

Do formiranja Republičke agencije za telekomunikacije (RATEL), koja je bila apsolutno neophodna za dalji razvoj sektora telekomunikacija u Srbiji, konačno je došlo posle više od dve godine.

Država je imenovala članove Republičke agencije za telekomunikacije (RATEL) 23. maja 2005. godine, dve godine nakon što je Skupština usvojila zakon, kako bi se osnovalo ovo nezavisno regulatorno telo koje preuzima vođenje sektora telekomunikacija.

RATEL je osnovan 2. avgusta 2005. godine, ali zbog tehničkih i finansijskih pitanja postao je funkcionalan 19. decembra 2005. godine, ali samo delimično. Može se očekivati da će početi sa izdavanjem dozvola do kraja januara 2006. godine. Prve dozvole koje RATEL izda odnosiće se na radio stanice u taksi vozilima, zatim kablovske TV distributere i internet provajdere.

Usvajanje Dokumenta o politici u oblasti telekomunikacija i Strategije za razvoj telekomunikacija u Srbiji

Ministarstvo za kapitalne investicije nastavilo je sa izradom dokumenta o politici u oblasti telekomunikacija, koja je započeta 2005. godine. Takođe, ono još uvek radi na reviziji Strategije za razvoj telekomunikacija u Srbiji, kako bi je potpuno uskladili sa Dokumentom o politici. Preostalo pitanje je kada će ovaj proces biti završen.

Vezano državno vlasništvo

Problem vezanog državnog vlasništva ostao je nerešen i u 2005. godini. Pred kraj godine, dominacija države u sektoru telekomunikacija u Srbiji je zapravo povećana. Državna kompanija, PTT, je većinski vlasnik oba mobilna operatera: Telekom Srbija i od decembra 2005. godine Mobtela.

U maju 2005. godine, austrijski konzorcijum na čijem čelu je Martin Šlaf kupio je BK Trade (suvlasnik Mobtela). Krajem decembra 2005. godine, Vlada Srbije je oduzela dozvolu Mobtelu zbog ugovora iz 2003. godine prema kome je kompanija navodno prenela svoju dozvolu za teritoriju Kosova na drugog mobilnog operatera, Mobikos, bez prethodno pribavljene dozvole Vlade. Pored toga, Vlada Srbije je odobrila odluku javnog preduzeća za PTT saobraćaj PTT Srbija o preuzimanju dugovanja Mobtela prema bankama Raiffeisenbank u iznosu od 19,7 miliona EUR i Hypo Alpe Adria Bank u iznosu od 71,6 miliona EUR. Preuzimajući obavezu otplate Mobtelovih kredita, PTT Srbija je postala Mobtelov najveći poverilac. Situacija sa konkurentom, Telekomom Srbija, koji upravlja Mobtelovom mrežom, izgleda kao neobično i neprihvatljivo rešenje.

Nakon što su vlasti oduzele dozvolu Mobtelu, austrijski konzorcijum je najavio da će tužiti Vladu. Stoga su u januaru 2006. godine premijer Srbije i vicekancelar Austrije postigli dogovor o osnivanju mešovite srpsko-austrijske radne grupe koja će pokušati da nadje rešenje za ovu situaciju. U vreme pisanja ovog dokumenta, nije bilo jasno na koji način će situacija sa oduzimanjem dozvole Mobtelu biti razrešena i da li će zaista biti raspisan međunarodni tender za dodelu Mobtelove GSM licence u prvoj polovini 2006. godine, kao što su najavili srpski državni zvaničnici.

U januaru 2006. godine, Sudska arbitraža Privredne komore Ciriha počela je završnu raspravu u sporu između javnog preduzeća za poštanski saobraćaj PTT Srbija i BK Trade oko Mobtelove vlasničke strukture. Odluka se ne očekuje pre druge polovine 2006. godine, što je najraniji rok.

Izbor strateškog savetnika u srpskom sektoru telekomunikacija

U maju 2005. godine, Vlada Srbije objavila je međunarodni tender za strateškog savetnika u sektoru telekomunikacija. Mandat savetnika odnosi se kako na fiksnu, tako i na mobilnu telefoniju. Očekuje se da Agencija za privatizaciju Republike Srbije izabere konačnog ponudjača u ovom procesu do kraja januara 2006. godine. Od izabranog savetnika se očekuje da Vladi pruža savetodavne usluge u vezi sa raspisivanjem tendera za nove mobilne licence i da predloži najbolji model prodaje za državnog pružaoca usluga u oblasti telekomunikacija Telekom Srbija.

Proces deregulacije i puna liberalizacija srpskog sektora telekomunikacija

Na osnovu zakona, tržište fiksne telefonije zvanično je liberalizovano 9. juna 2005. godine, kada je istekao monopol Telekom Srbija za fiksnu telefoniju. Međutim, u praksi nije došlo ni do kakvih promena na tržištu mobilne telefonije zbog toga što RATEL još uvek nije počeo sa procesom izdavanja dozvola operatorima.

Prestrukturiranje državnih preduzeća, uključujući izdvajanje sporednih i pomoćnih delatnosti i prodaju kapitala u sporednim i pomoćnim delatnostima, i dalje ostaje jedan od ključnih prioriteta za Vladu u 2006. godini.

Savet preporučuje

Opšte preporuke se odnose na izvršenje gore navedenih zadataka, bez novih odlaganja u odnosu na ranije objavljene rokove.

- Prihvatljivo prelazno i konačno rešenje za mobilnog operatera Mobtel;
- Usvajanje izmena i dopuna Zakona o telekomunikacijama;

- Agencija za telekomunikacije mora da počne da izdaje dozvole kako za operatore žičnih infrastruktura i mreža, tako i za trećeg bežičnog operatora;
- Hitno usvajanje Dokumenta o politici u oblasti telekomunikacija i Strategiji razvoja telekomunikacija u Srbiji;
- Eliminacija vezanog državnog vlasništva u srpskom sektoru telekomunikacija;
- Dalja liberalizacija tržišta fiksne telefonije i sektora prenosa podataka;
- Dalja liberalizacija tržišta mobilne telefonije.

Životna sredina

Rešavanje problema životne sredine u procesu privatizacije smanjuje rizike ulaganja i neizvesnost u pogledu mogućih troškova u budućnosti. Strani investitori su i dalje zabrinuti zbog mogućeg nekorektnog tretmana u vezi sa odgovornošću za štete koje su nasledili i u pogledu neočekivanih zahteva koji se tiču životne sredine na lokalnom nivou. Ekonomski instrumenti za zaštitu životne sredine koji su na snazi uglavnom imaju za cilj stvaranje prihoda, umesto da se dovode u vezu sa rezultatima u oblasti zaštite životne sredine.

Za najveći broj stranih investitora u privredi, poštovanje domaćih propisa predstavlja tek minimum zahteva, budući da su interni standardi u pogledu zaštite životne sredine u tim firmama još strožiji. U isto vreme, mnoga proizvodna preduzeća u Srbiji posluju ne poštujući standarde o zaštiti životne sredine, pozivajući se na svima poznato obrazloženje: teška ekonomska situacija. Uprkos tome što se vrši kontrola, "rizik" da će prekršilac biti uhvaćen je veoma mali. Mali je broj sprovedenih kontrola koje imaju za posledicu pokretanje administrativnih mera ili podnošenja tužbe sudu, kazne su gotovo neznatne, a sudski postupci predugo traju. Gledano kroz prizmu različitih taksi i nameta koji se plaćaju da bi se u potpunosti ispoštovali lokalni propisi u ovoj oblasti, zaključak o nekorektnom poslovnom okruženju u Srbiji se sam po sebi nameće.

Upravljanje otpadom je i dalje veliki problem u zemlji. Problemi su isti: nepostojanje programa za adekvatno upravljanje otpadom, nepostojanje sanitarnih deponija, izlaganje rizicima koji su opasni po zdravlje zbog neodgovarajućeg odlaganja opasnih materija i otpada medicinskog, hemijskog ili životinjskog porekla, nepostojanje sistemskog rešenja za reciklažu otpada i drugi.

Cilj Vlade Republike Srbije je da uskladi propise sa zakonodavstvom Evropske unije. Sadašnja praksa po pitanju upravljanja otpadom pokazuje da je sa postojećim institucionalnim i zakonodavnim okvirom taj cilj teško dostižan.

Pozitivni znaci

- Vladine institucije intenzivno rade na razvoju zakonodavstva, a u skladu sa Akcionim planom za pridruživanje EU

Savet preporučuje

- Dalje usaglašavanje sa propisima o zaštiti životne sredine
- Redefinisanje saradnje javnog i privatnog sektora po pitanju problema zaštite životne sredine na način koji bi podržao uspostavljanje korektnog poslovnog okruženja
- Razvijanje i primenu ekonomskih instrumenata koji predviđaju stimulative mere za odgovorno ponašanje kada je u pitanju životna sredina
- Nastavak jačanja institucija i izgradnje kapaciteta, kako bi se izbegla monopolizacija.

Sektor energetike

Trenutna situacija

Strani investitori su počeli da ulaze na srpsko tržište nafte sredinom 2001. godine. Oni su značajno doprineli rastu direktnih stranih ulaganja, otvorili brojna nova radna mesta i doneli dodatni poreski prihod. Oni su takodje uneli visok stepen znanja (know-how) kao i evropsku kulturu u maloprodaji, čime su postavili standarde na ovom tržištu.

Ipak, mnogi aspekti tržišta nafte su ostali nepromenjeni, uprkos teškoćama sa kojima se ovaj sektor suočava:

Neadekvatna ponuda

Srpsko tržište energenata nije liberalizovano. Domaće rafinerije (Pančevo i Novi Sad) često ne mogu da zadovolje domaću tražnju za energentima pa zbog toga dolazi do nestašica na benzinskim pum-pama.

Krajem 2004. godine Vlada je uočila ovaj problem i privremeno dozvolila uvoz energenata. Međutim, zbog veštačkog sistema određivanja cene goriva, ni jedan prometnik nije se odlučio za uvoz jer bi ukupna nabavna cena (uključujući i transport i carinu) bila viša od cene koju je utvrdila država.

Od druge polovine 2005. godine, dozvoljen je čak i privremeni uvoz gotovih proizvoda (Eurodiesel), pošto je Vladi jasno da domaće rafinerije više ne mogu da zadovolje domaću tražnju, što je ometalo normalno funkcionisanje srpske privrede. Ipak, problem snabdevanja energentima ostaje i dalje nerešen i tako će biti sve dok se tržište ne liberalizuje.

Problem marže

Država utvrđuje najviše cene u maloprodaji. Osim toga, državna naftna kompanija, NIS Jugopetrol, je glavni - a vrlo često i jedini - dobavljač energenata u Srbiji. To znači da država faktički određuje maloprodajnu maržu, pošto ona utvrđuje kako veleprodajne, tako i maloprodajne cene. Nažalost, to se veoma često čini na nefleksibilan način, ne uzimajući u obzir kretanja cena sirove nafte na svetskim tržištima. Ove marže su tradicionalno niske, osetno niže nego u susednim zemljama.

Ovaj problem bi se mogao ublažiti većim količinama energenata, ali prethodna pretpostavka za to je dobra snabdevenost energentima. Konačno, to negativno utiče na profitabilnost investicija u sektoru energetike.

Sporost u izdavanju dozvola

Neophodne dozvole za izgradnju i rad benzinskih pumpi izdaju različiti organi u postupku koji često predugo traje. Zbog toga je period od obezbeđivanja lokacije za izgradnju benzinske pumpe do njenog puštanja u rad bespotrebno dug.

Slaba saradnja na tržištu

Saradnja i zajednički rad medju konkurentima su veoma ograničeni. Udruživanja u okviru sektora bi bila od pomoći u preduzimanju mera po pitanjima koja su od zajedničkog interesa i u razmeni know-how.

Ostale teškoće sa kojima se ovaj sektor suočava obuhvataju pitanja vlasništva nad nekretninama i kontradiktorne propise različitih ministarstava.

Savet preporučuje

- Rekonstrukciju/modernizaciju dve rafinerije i bolje uslove za kompanije koje uvoze sirovu naftu u okviru odobrenih kvota i kroz deregulaciju tržišta, što bi moglo da reši pitanje neadekvatne ponude.
- Promenu politike cena smanjenjem akciza ili liberalizaciju cena kao način za borbu protiv problema vezanih za maržu.
- Sektor energetike uvidja da cene energenata imaju veliki uticaj na budžet. Bilo bi korisno, medjutim, kada bi se maloprodajne cene goriva češće korigovale, kao odraz promena cene sirove nafte na svetskom tržištu. Takodje bi bilo od koristi ukoliko bi sistem određivanja cena omogućio svim učesnicima na tržištu ostvarivanje jedne razumne marže koja nije pod uticajem inflacije.
- Osnivanje agencije koja će nadzirati proces davanja različitih dozvola, kako bi se sprečila kašnjenja u izdavanju odobrenja.
- Formiranje saveza za strateška pitanja od zajedničkog interesa u cilju unapredjenja saradnje na tržištu.
- Privatizacija dve rafinerije i otvaranje tržišta naftnih derivata će ublažiti probleme ponude i marže. Poslovanje prometnika u maloprodaji će se znatno poboljšati, od čega će koristiti imati čitava privreda.

Zakon o poštanskim uslugama

Trenutna situacija

Narodna skupština usvojila je Zakon o poštanskim uslugama 17. februara 2005. godine. Amandmani koje je predložio DHL nisu uzeti u obzir.

Pitanja

Zakonom o poštanskim uslugama predviđeno je formiranje Republičke agencije za poštanske usluge kao nezavisnog regulatornog organa. Agencijom upravlja Savet. Članovi Saveta, u skladu sa Zakonom, treba da budu izabrani i predloženi u roku od dva meseca od datuma usvajanja Zakona. Kada se oformi, Savet treba da usvoji podzakonska akta u roku od šest meseci. Ništa od ovoga se još nije dogodilo.

Očekuje se da Agencija i njen Savet, kada se oforme, usvoje podzakonske akte kojima će se povući jasna razlika između uslova vezanih za naknadu za licencu i naknadu za registraciju. Druga pitanja koja su još uvek nerešena:

Zakonom o poštanskim uslugama predviđeno je da DHL i druge kompanije iz oblasti ekspresne kurirske pošte plaćaju naknadu za licencu za pružanje usluga (do iznosa od 0,5% svog godišnjeg prometa). Ovo je u potpunoj suprotnosti sa Direktivama EU. Direktivom EU predloženo je da kompanije iz oblasti ekspresne kurirske pošte plaćaju naknadu za registraciju, a ne naknadu za licencu, pošto njihova delatnost spada u usluge dodatne vrednosti, a ne u skup usluga koje predstavljaju univerzalnu poštansku uslugu. Prema evropskom pravu i Direktivi EU, pružalac univerzalne poštanske usluge (javni poštanski operator) je jedini pružalac usluga kome se odobrava dugoročna, eskluzivna licenca.

Pozitivni znaci

U 2006. godini, Ministarstvo za kapitalne investicije ima mandat da organizuje niz sastanaka sa relevantnim telima u okviru procesa pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji, čije će težište biti na sektoru poštanskih usluga. U januaru 2006. godine, Ministarstvo za kapitalne investicije će objaviti dugoročnu strategiju nacionalne poštanske organizacije.

Savet preporučuje

- Da se napravi jasnija razlika između pružaoca univerzalne poštanske usluge i drugih pružalaca usluga i njihovih usluga, što treba da bude realizovano usvajanjem podzakonskih akata u okviru prve faze delatnosti Agencije za poštanske usluge.
- Da se formulišu jasni postupci za izdavanje licenci i registraciju za operatore usluga dodatne vrednosti, što treba da bude realizovano usvajanjem podzakonskih akata u okviru prve faze delatnosti Agencije za poštanske usluge.

Novi Zakon o rudarstvu

Država može da eliminiše nepotrebne pravne rizike obezbeđivanjem jasne regulative i efektivne i efikasne državne uprave u rudarstvu.

Ovaj dokument daje glavne odredbe koje investitori traže u Zakonu o rudarstvu i drugoj regulativi koja se odnosi na upravljanje mineralnim resursima. Kada budu usvojene, odredbe pobrojane u ovom dokumentu otkloniće većinu pravnih rizika.

Opšte odredbe

Sigurnost prava na nekom području i jasno vezan i garantovan prelaz iz istraživanja u rudarstvo od suštinskog su značaja za investitora. Ovo pitanje je na relativno zadovoljavajući način rešeno u predlogu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o rudarstvu, koji je trenutno u skupštinskoj proceduri.

Primena zakona treba da bude transparentna, uz minimalnu ili nikakvu upotrebu diskrecionih prava.

Geološka istraživanja

- Geološka istraživanja treba da budu regulisana u sklopu Zakona o rudarstvu, a ne u okviru posebnog zakona, kakva je trenutna situacija.
- U propisima treba usvojiti međunarodno priznate standarde regulatornog i javnog izveštavanja rezultata istraživanja, stanja mineralnih resursa i rezervi, kao što je npr. JORC Kod (Joint Ore Reserve Committee Code).
- Istraživaču treba omogućiti da dobije odobrenje za istraživanje na većem području, ali na ograničeno vreme i pod uslovom ulaganja minimuma godišnjih troškova istraživanja po jedinici površine.
- Odobrenja za istraživanja treba izdavati na početni period od barem dve godine, sa dva garantovana obnavljanja od po dve do tri godine, uz oslobađanje 25% ukupnog područja prilikom svakog obnavljanja. Zakon treba da omogući nosiocu istražnog prava da produži važenje odobrenja za istraživanje na razuman period ukoliko je to potrebno radi dovršavanja studije izvodljivosti.
- Nosiocu istražnog prava treba omogućiti da slobodno prenese deo ili sva prava na drugu ili više strana.

Rudarstvo

- Odobrenje za eksploataciju treba da se daje na 30 godina, da bude obnovljivo na onoliko 10-godišnjih perioda koliko je potrebno dok ne dođe do iscrpljenja rezervi na ekonomičan način.
- Ukoliko postoje, naknade za korišćenje mineralnih sirovina ne treba da budu zasnovane na delu ukupnog godišnjeg bruto prihoda, niti na naplati prema jedinici zapremine ili težine.
- Naknade za korišćenje mineralnih sirovina treba da budu poznate pre otpočinjanja istraživanja, a ne da ostanu nepoznate do trenutka kada se donosi odluka o investiranju u izgradnju rudnika.

- Zakon o rudarstvu treba jasno i određeno da ukaže na druge relevantne zakone i regulativu. Druga relevantna regulativa ne treba da čini prepreku primeni Zakona o rudarstvu.
- Zakon o rudarstvu treba da uključi i odredbu kojom se zabranjuje eksproprijacija ili nacionalizacija dela ili cele svojine investitora. U slučaju da pod ekstremnim i izuzetnim okolnostima dođe do eksproprijacije ili nacionalizacije, Zakon treba da uključi i odredbu kojom se garantuje fer i razumna nadoknada investitoru.

Mediji: Zakon o oglašavanju

Trenutna situacija

Uprkos napretku u mnogim oblastima, mediji u Srbiji i Crnoj Gori se još uvek suočavaju sa mnogim preprekama. Glavni problem je nedostatak primene postojećeg regulatornog sistema, dok problemi u vezi sa dobijanjem dozvola i frekvencija predstavljaju okvir za druga nerešena pitanja.

Kad je reč o regulativi, Zakon o oglašavanju je konačno usvojen, iako bez nekih predloga koje su dala profesionalna udruženja (Grupa marketinških agencija u okviru privredne komore Srbije). Zakon o oglašavanju je imao veliki uticaj na kprovinu prostora u medijima (povećanje cene po sekundi na televiziji kao i cene reklamnog prostora u štampanim medijima), i imaće veći uticaj na uredjivačku politiku, naročito radiodifuznih medija, a pogotovu televizije.

Sa druge strane, sve veći broj tabloida i porast senzacionalizma, prvenstveno u štampanim medijima, zabrinjava medijske eksperte i profesionalce. Savet za štampu podržan od UNESCO-a (Istraživačka grupa za praćenje medija u Srbiji), nakon što je osam meseci pratio visoko tiražne dnevne novine i nedeljne časopise, zaključio je da glavni medijski trend pojava nove vrste političkih tabloida, dok se o ozbiljnim političkim vestima manje izveštava čak i u uglednim novinama. Uz to, kampanje protiv pojedinaca ili političkih i drugih grupa zasnovane na poluistinama, harange protiv političkih protivnika, nepristojno izražavanje, čak i neistine, karakterišu značajni deo štampe. Zato je ovaj Savet za štampu proglasio potrebu za Novim sistemom etičkog novinarstva u Srbiji.

Godina 2005. je obeležena uvođenjem i primenom pretplate za Nacionalnu televiziju u iznosu od 300 CSD po domaćinstvu koje ima priključak za struju. Ovo je pokrenulo javnu raspravu, u kojoj su mnoge organizacije i eksperti osporavali ovo rešenje. Međutim, podela računa za pretplatu počela je zajedno sa decembarskim računom za utrošenu električnu energiju.

Najnovije vesti i događaji

Krajem decembra 2005. godine, Vlada je objavila tarife za godišnje korišćenje frekvencija. Međutim, Republička radiodifuzna agencija (RRA-www.rra.org.yu) nije objavila tender za frekvencije, pošto Republička agencija za telekomunikacije (RATEL-www.ratel.org.yu) nije mogla da dođe do podataka koji pripadaju kontrolnim centrima bivšeg Saveznog ministarstva saobraćaja pre polovine januara 2006. godine – što je bio jedan od ključnih preduslova za pripremu Plana za dodelu frekvencija.

Dana 16. januara 2006. godine, Ministarstvo za kapitalne investicije je ustupilo neophodnu računarsku opremu, programe i baze podataka RATEL-u na privremeno korišćenje. Ova oprema je bila potrebna RATEL-u (tj. njihovom Sektoru za radio- komunikacije) za početak planiranja i dodele frekvencija, kao i za izdavanje dozvola. Oprema je bila transportovana istog dana, što je omogućilo početak procesa.

Dana 31. januara 2006. godine, Upravni odbor RATEL-a je objavio svoju odluku o utvrđivanju lokacija svih privrednih subjekata i istovremenom prikupljanju osnovnih tehničkih i ekonomskih pokazatelja stanja na srpskom telekomunikacionom tržištu.

Šta bi se moglo unaprediti?

Štampa:

- Zakon o javnom informisanju treba da bude dosledno sprovedjen.
- Tabloidi moraju biti zakonski sankcionisani u slučaju da objave neistine, klevetničke izjave ili pornografiju, koje se navodno odnose na poznate ličnosti, a naročito ako napadnu na privatni život nekog lica u pokušaju da povećaju tiraž (npr. naslovne strane sa intimnim detaljima, eksplicitne fotografije, itd.)
- Novinari i glavni urednici moraju ponovo da potvrde svoju opredeljenost za demokratske vrednosti i prihvate Jedinstveni kodeks etičkog ponašanja..
- Generalno, svi štampani mediji treba da ulože napor da se odupru porivu za povećanjem tiraža po cenu profesionalizma i etičkih standarda.

Elektronski mediji:

- Uskladjivanje regulatornih tela i ubrzavanje čitavog zakonskog procesa.
- Transformacija Radio televizije Srbije (RTS) u javni servis. Kao što je navedeno u zakonu o radiodifuziji, rok za transformaciju RTS-a u javni servis je 30. april 2006. godine. Pored pitanja pretplate koje je konačno rešeno, RTS mora da sprovede zakonske postupke i da promeni svoj program prema posebnim pravnim obavezama uobičajenim za javni medijski servis..
- Definisane broja i kategorije emitera, u skladu sa preporukama RRA.
- Privatizacija elektronskih medija čiji su osnivači lokalne opštinske i gradske vlasti, u cilju smanjenja potencijalnog političkog pritiska..

Savet preporučuje

- Objedinjeni radiodifuzni sistem.
Predajnici koji pripadaju komercijalnim emiterima su locirani bez strateškog plana i uz neznatno uvažavanje pravnih akata i tehničkih standarda, dok je RTS-ov sistem bio uništen u NATO bombardovanju 1999. godine. Uspostavljanje objedinjenog sistema predajnika, zasnovanog na obnovljenoj infrastrukturi RTS-a, bi mogao da doprinese regulisanju situacije u radiodifuznim medijima.
- Organizovanje kablovskog i satelitskog sistema
Zbog neregulisanosti sistema, ne postoji precizan podatak o broju sistema kablovske televizije, emitera, pružalaca usluga (KDS), pretplatnika niti o broju KDS operatora. Zbog toga, RRA mora da napravi listu postojećih KDS operatora, kao i da navede broj i tip programa koji oni emituju. Operatori su takodje odgovorni za obezbeđivanje dozvole za prenošenje. Takodje, specijalizovani operatori (u obrazovanju, nauci, na opštinskom nivou) moraju da budu stimulisani.
- Pretplata za nacionalnu televiziju
Oslobađanje od pretplate treba da bude mnogo preciznije objavljeno i sprovedeno: Na primer, prema sadašnjem članu u zakonu, preduzeća koja imaju TV prijemnik, trebalo bi da plate jednu pretplatu na 20 zaposlenih, što nije održivo. Trebalo bi takodje da postoje oslobađanja za preduzeća koja rade u područjima gde nema RTS signala.
- Konačno, želimo da naglasimo da su Savet i kompanije koje su njegove članice spremni da pomognu i doprinesu razvoju i ove oblasti, podjednako pomažući kako srpskim institucijama u ovoj oblasti, tako i medijima u Srbiji da zadrže nivo profesionalizma i standarda, jer je ova oblast takodje od presudne važnosti za razvoj Srbije i njene dalje korake ka ulasku u EU i druge integracije.

Poljoprivreda i prehrambena industrija

Ovo je prvi put da se Bela knjiga bavi ovim sektorima. Problemi su brojni i svaka grana ima svoja specifična pitanja. Situacija će biti opisana na primeru proizvodnje pivarskog ječma i njegove dalje transformacije u slad za potrebe industrije piva.

Opšti pregled

Poljoprivreda, zajedno sa prehrambenom industrijom, igra važnu ulogu u privredi Srbije, ne samo na osnovu svog finansijskog doprinosa nacionalnom BDP-u, već i na osnovu broja radnih mesta u ovoj grani.

Poljoprivredne površine zauzimaju 5.718.599 ha od čega žitarice predstavljaju 43% uključujući 109.900 ha ječma i 636.300 ha pšenice (2004). Pivarski ječam gaji se samo na 45000 ha, što je manje od polovine ukupnih površina pod ječmom sa godišnjom proizvodnjom od oko 81.000 tona.

Kapacitet industrije slada je duplo veći od domaće proizvodnje ječma: oko 164.000 tona ječma, za 105.000 tona procenjenih potreba domaće industrije piva.

Srpska industrija slada ima problema ne samo sa nedostatkom domaćeg pivarskog ječma, već i sa njegovim slabim kvalitetom. To čini ovaj raskorak između potreba proizvodnje i kvalitetnog domaćeg ječma u ponudi još većim.

Negativan uticaj na ceo lanac je očigledan:

- Poljoprivrednici gube dobit od pivarskog ječma koji je mogao da bude proizveden u zemlji; ne postoji podrška kakva se pruža proizvođačima pšenice na primer, uključujući i odbijanje određene količine ječma, izražene u tonama, za proizvodnju slada, zbog slabog kvaliteta;
- Sladare moraju da uvoze ječam što dovodi do visokih troškova proizvodnje zbog značajno visokih carina i brojnih drugih poreza i pripadajućih taksi čime se smanjuju njihove investicione sposobnosti;
- Pivare su primorane da uvoze slad što ima iste posledice kao i u slučaju industrije slada.

Visoke direktne uvozne dažbine

Ječam, slad i seme imaju isti nivo oporezivanja od 20%. Iako su u 2005. godini uvozne dažbine na ječam smanjene sa 30% na isti nivo koji važi za slad, to još uvek nije dovoljno, naročito imajući u vidu da ječam nije transformisani proizvod i da bi trebalo da uvozne dažbine na njega budu niže.

Nedovoljan kvalitet i nemogućnost reprodukcije u drugoj generaciji

Zaštita domaćih proizvođača ječma putem carina nije rešenje za Srbiju zbog faktora kvaliteta koji je vezan za genetiku lokalnih sorti.

Uvodjenje novih sorti pivarskog ječma je način da se prevaziđe ovaj problem. Neke sorte su već odobrene i dale su veoma obećavajuće rezultate u industrijskim razmerama (Vanessa, Scarlett).

Mada je dvogodišnji probni period opravdan za zvanično odobravanje potpuno novih i nepoznatih sorti, za druge sorte koje su pokazale dobre rezultate u istim agroklimatskim uslovima (testirane u susednim zemljama) ovaj period mogao je da bude skraćen na jednu godinu. Na primer, u Rumuniji odobravanje je automatsko u ovom slučaju i svi privredni činioci imaju koristi od toga.

Faktor koji je još nepovoljniji je zabrana reprodukcije semena druge generacije, kako bi ono bilo ponudjeno poljoprivrednicima po istoj ceni kao domaće sorte. Stoga, dobijeni pivarski ječam nakon prve reprodukcije mora da ide direktno u proizvodnju slada.

Usled toga industrija slada trpi dvostruki negativni uticaj na svoju proizvodnu konkurentnost:

- Visoke uvozne dažbine na ječam;
- Visoki troškovi nabavke lokalno proizvedenih uvoznih sorti reprodukovanih u prvoj generaciji.

U ovoj situaciji, farmerima se ne garantuje da će prodati svoj proizvod i oni ne mogu da kupe skupo seme uvoznih sorti. Usled toga, oni se okreću drugim kulturama, smanjujući njihov asortiman i povećavajući rizike:

- Rizik prekomerne proizvodnje dovodi do toga da cene padaju nakon žetve;
- Rizik vezan za loše klimatske uslove za glavnu kulturu (kulture) može da dovede do drastičnih finansijskih posledica.

Izlaz za poljoprivrednike leži u diversifikaciji i proizvodnji kvalitetnih dobara u skladu sa zahtevima njihovih kupaca u preradivačkim granama industrije.

Brojni neopravdani posredni porezi

Tokom uvozno-izvoznih poslova naplaćuje se mnogo različitih poreza i taksu čime se drastično uvećavaju troškovi proizvođača. Uočeno je mnogo problema vezanih za ovo pitanje:

- Sistem je komplikovan, skup i dugotrajan;
- Brojni porezi i takse su teško razumljivi, visoki i neopravdani;
- Broj uzoraka nije definisan, a tekstovi pravnih propisa su nejasni i neprecizni kada govore o ovoj temi;
- Izbor laboratorije za analizu ne vrši se sistematski, na osnovu ekonomskih razloga i razloga koji proističu iz orijentacije ka klijentu: uzorci mogu da se šalju u najudaljeniju laboratoriju umesto u najbližu;
- Neki granični prelazi ne pružaju pun asortiman usluga, jer nisu akreditovani inspektori jedne ili više vrsta. To dovodi do veće udaljenosti od destinacije i viših troškova.

Nadalje, umesto da se porezi i takse ukidaju i smanjuju, troškovi usluga fitopatologa povećani su za 17% u 2005. godini.

Tabele 1 (izvoz slada) i 2 (uvoz ječma) prikazuju konkretne primere poslova realizovanih u 2005. godini. Korišćen je kurs evra na dan 31. januara 2006. godine

Tab 1: Taxes & fees related to malt export operations

			1 truck	1 wagon	1 barge
		Tonnage	22	38	500
Customs - Carina	Customs - Koletarna taksa	Dinars	650	2,190	20,590
		Euros	7	25	237
		Euros/to	0.34	0.66	0.47
Phyto inspector - Fitopatolog	Tax on phyto decision - Taksa na zahtev fitopatologu za resenje	Dinars	3,950		
		Euros	45		
		Euro/to	2.06	1.19	0.09
	Tax on sample taking - Troskovi pregleda	Dinars/to	30		
		Euros/to	0.34	0.34	0.34
	Phyto inspection - Zahtev fitopatologu za pregled	Dinars	300		
Euros		3.4			
Euro/to		0.16	0.09	0.01	
Other taxes - Druge takse	Specifikacija za razduzenje uvezene robe	Dinars	300	300	300
		Euros	3	3	3
		Euros/to	0.16	0.09	0.01
	CMR	Dinars	400	400	400
		Euros	5	5	5
		Euros/to	0.21	0.12	0.01
	Bank guarantee 0.3 % of goods value & VAT - Troskovi garancije 0.3 % od vrednosti robe i PDV				
		Euro/to	0.75	0.75	0.75
	Troskovi administrativne takse	Dinars	590	1,090	1,340
		Euros	6.78	12.53	15.40
Euro/to		0.31	0.33	0.03	
TOTAL (Eur / ton)			4.33	3.58	1.71

Tabela 2 prikazuje da različiti troškovi mogu da dostignu 21 EVRO po toni ako se roba prevozi kami-onima.

Tab 2: Taxes & fees related to barley import operations

			1 truck	1 wagon	1 barge
		Tonnage	22	40	500
Customs - Carina	Customs - Koletarna taksa	Dinars	1,710	2,190	20,590
		Euros	20	25	237
		Euro/to	0.9	0.6	0.5
Analysis - Analiza	Laboratory - Laboratorija	Dinars/analyse	10,119		
		Euros/analyse	116		
		Number of analysis	1	1	5
		Euro/to	5.3	2.9	1.2
	Radioactivity - Radioaktivnost	Dinars/analyse	3000		
		Euros/analyse	34		
Euro/to		1.57	0.86	0.07	
Phyto inspector - Fitopatolog	Tax on phyto decision - Taksa na zathev pitopatologu za resenje	Dinars	3,950		
		Euros	45		
		Euro/to	2.1	1.1	0.1
	Tax on sample taking - Troškovi pregleda	Dinars/to	30		
		Euro/to	0.3	0.3	0.3
	Phyto inspection - Zathev fitopatologu za pregled	Dinars	300		
Euros		3.4			
Euro/to		0.16	0.09	0.01	
Radiologist - Radiolog	Radiologist's inspection - zahtev za za radioloski pregled	Dinars	500		
		Euros	100		
		Euro/to	4.55	2.50	0.20
	Fees for radiologist's inspection -Troškovi radioloski pregled	Dinars	3000		
		Euros	34.5		
		Euro/to	1.57	0.86	0.07
Market inspector - Trzisni inspektor	Demand for inspection - Zahtev trzisni za pregled -	Dinars	300		
		Euros	3.4		
		Euro/to	0.16	0.09	0.01
	Market tax for inspection - Taksa za trzisni pregled	Dinars	550		
		Euros	6.3		
	Euro/to	0.29	0.16	0.01	
Fees for market inspection - Troškovi trzisnog pregleda	Dinars	188	260	2100	
	Euros	2.16	2.99	24.14	
	Euro/to	0.10	0.07	0.05	
Sanitary inspektor - Sanitarni inspektor	Demand for inspection - Zahtev za pregled	Dinars	300		
		Euros	3.4		
		Euro/to	0.16	0.09	0.01
	Tax for demand for decision delivery - Taksa za zahtev za izdavanje resenja	Dinars	3500		
		Euros	40.2		
	Euro/to	1.83	1.01	0.08	
Fees for sanitary inspection - Troškovi sanitarne inspekcije za pregled robe	Dinars	160	250	2550	
	Euros	1.84	2.87	29.31	
	Euro/to	0.08	0.07	0.06	
Other taxes - Druge takse	Sending of goods for custom clearance - Upucivanje robe na carinjenje	Dinars/to	54.5		20
		Euros/to	0.6		0.2
	Sending from the border under control - Upucivanje sa granice pod nadzor	Dinars/to	10	10	10
		Euros/to	0.1	0.1	0.1
	Administrative custom tax for goods sending from the border - Administrativina carinska taksa za upucivanje robe sa granice	Dinars	720	1,470	1,220
		Euros	8.28	16.90	14.02
		Euro/to	0.38	0.42	0.03
	Wagons acceptance on the railway station, filing the demand, presence - Prihvat vagona na granici, podnosenje zahteva, prisustvo	Dinars/to		17.5	
		Euro/to		0.2	
	Sending of goods from the border for custom clearance - Upucivanje robe sa granice na carinjenje	Dinars/to			8.5
		Euro/to			0.1
	Samples taking for phytopathologist, market inspector - Uzorkovanje robe na granicnom prelazu za racun fitopatologa, trzisnog	Dinars			3000
		Euros			34
		Euro/to			0.07
	Bank guarantee 0.3% of goods value & VAT - Troškovi garancije 0.3% od vrednosti robe i PDV	Dinars/to			
Euro/to		0.45	0.45	0.45	
Import custom clearance - Uvozno carinjenje	Dinars/to		27		
	Euro/to		0.31		
Custom taxes - Carinske takse	Dinars		1,060		
	Euros		12.2		
	Euro/to	0.55	0.30	0.02	
Filing of demand for temporary import of goods - Podnosenje zahteva za privremeni uvoz robe	Dinars		500		
	Euros		5.7		
	Euro/to	0.26	0.14	0.01	
TOTAL (Eur / t on)			21.42	12.76	3.66

Konačno, komplikovane i dugotrajne procedure su obeshrabrujuće, pri čemu zvanično odobrenje i sertifikate za uvoz određenih proizvoda treba da izda Ministarstvo zdravlja (tri ili više nedelja).

Savet preporučuje

- Da se smanje uvozne dažbine na ječam na 10% i da se progresivno smanjuju do 0%;
- Da se pojednostave, isprave i razjasne pravni akti koji se odnose na uvozno izvozne poslove sa ciljem ukidanja neopravdanih poreza i taksu čime će se zaštititi prava tržišnih činilaca, optimizirati njihovi troškovi i ubrzati dobijanje odobrenja i dozvola;
- Da se uvede podrška za pivarski ječam od strane države (kao za pšenicu);
- Da se ukinu uvozne dažbine na seme (sa 20% na 0%);
- Da se odobri reprodukcija semena druge generacije odobrenih uvoznih sorti;
- Da se smanji probni period za nove sorte koje su pokazale dobre rezultate u istim agroklimatskim uslovima (koje su već testirane i uspešno se proizvode u susednim zemljama) na jednu godinu.

Ove mere imaju za cilj stvaranje zdravog, ekonomski stabilnog i konkurentnog lanca „poljoprivrednik-industrija slada-industrija piva“ u Srbiji i unapredjenje izvoza njihovih proizvoda u regionu Balkana.

Praktičan pristup projektima korporativne društvene odgovornosti

Od teorije do stvarnosti

Veoma mnogo se govori o korporativnoj društvenoj odgovornosti (CSR), ali mnogo toga je čista retorika bez suštine. Neka preduzeća ne idu dalje od aktivnosti u oblasti odnosa sa javnošću – takozvana „zeleno umivena“ (greenwash) verzija socijalne odgovornosti. Novija istraživanja ispituju da li je zaista došlo do očiglednog napretka ka jednom odgovornijem ponašanju i da li tu ima bilo čega što je više od simbolike. Tačno je da neke organizacije učestvuju u aktivnostima koje se sprovode za opšte dobro pod zastavom CSR-a, ali mnoge od ovih aktivnosti, iako istinski doprinose zajednici, ipak ostaju periferne u odnosu na osnovnu delatnost preduzeća.

Ima nekoliko korporacija koje su CSR učinile integralnih delom svojih poslovnih strategija, što je budući pravac kojim CSR mora da krene, ali je pitanje kako pojačati zamah za ubrzanje ovog poteza. Kako izgleda strateški relevantna strategija CSR-a? Kako možemo da budemo sigurni da iza retorike stoji stvarnost? Gde je tu korist za zajednicu i za preduzeće?

Šta je CSR?

Organizacije sada uvidjaju da moraju da uključe CSR u svoju poslovnu aktivnost, a ne da je postavljaju samo kao jednu dodatnu funkciju. U svetu u kome zainteresovane grupe zahtevaju da preduzeća posluju na odgovoran način, uz sve više i više standarde odgovornosti i transparentnosti, način na koji preduzeća reaguju na zajednicu i okruženje u kome posluju sada je realnije nego ikad.

CSR uskladjuje poslovne aktivnosti sa društvenim vrednostima. Ona uključuje interese zainteresovanih grupa - a to su svi oni na koje ponašanje kompanije ima uticaja - u poslovnu politiku i aktivnosti kompanije. CSR je usredsređena na socijalni, ekološki i finansijski uspeh jednog preduzeća – trostruki rezultat – pri čemu je cilj da se izvrši pozitivan uticaj na društvo uz ostvarivanje poslovnog uspeha.

U prošlosti, vrednost nekog preduzeća zasnivala se isključivo na njegovim finansijskim rezultatima. Zainteresovane grupe sada počinju bolje da shvataju kako ponašanje preduzeća utiče na socijalnu, političku i prirodnu sredinu. Sa ovim većim razumevanjem dolazi i veći pritisak investitora, potrošača i zaposlenih na preduzeća da uzmu u obzir socijalne i ekološke kriterijume pri donošenju poslovnih odluka. To je stvorilo motiv za korišćenje „trostrukog rezultata“ ili „održivog pristupa“ – tj. za uzimanje u obzir socijalnih, ekoloških i finansijskih podataka pri procenjivanju poslovnih aktivnosti. Zainteresovane grupe sve više vode računa o tome da sva preduzeća kojima one pružaju podršku imaju poslovnu praksu koja pozitivno utiče na društvo, uz ostvarivanje finansijskog uspeha.

CSR obuhvata dva glavna koncepta: odgovornost i transparentnost.

Danas, zainteresovane grupe očekuju od preduzeća da imaju dobre rezultate u nefinansijskim oblastima kao što su ljudska prava, poslovna etika, mere za zaštitu životne sredine, korporativni doprinos, razvoj zajednice, korporativno upravljanje, diverzitet i pitanja vezana za uslove na radnom mestu. Rezultati u socijalnoj i ekološkoj sferi razmatraju se rame uz rame sa finansijskim rezultatima. Od razloga vezanih

za ekonomski razvoj lokalne zajednice do međunarodnih politika u oblasti ljudskih prava kompanije se smatraju odgovornim za njihove postupke i njihov uticaj.

Od kompanija se takodje očekuje da obelodanjuju i saopštavaju informacije o svojoj politici i praksi koje utiču na zaposlene, zajednicu i životnu sredinu. U svetskoj privredi kompanije koje su spremne da reaguju na zahteve svih svojih zainteresovanih grupa su, kako se veruje, bolje pozicionirane za ostvarivanje dugoročnog finansijskog uspeha. Zainteresovane grupe, regulatorna tela i nevladine organizacije zahtevaju informacije o socijalnom i ekološkom uticaju kompanije i saopštenja koja po ovim pitanjima izdaje preduzeće postala su izuzetno važna za održivi poslovni rast.

Mnoge kompanije čine velike napore da smanje svoj ekološki trag i budu u službi zajednica različitih zainteresovanih grupa na što bolji način. Stepem sofistikacije investitora, potrošača i zaposlenih je viši nego ikada ranije. Mada shvataju da svaka kompanija može da učini i više na unapređivanju svoje socijalne i ekološke odgovornosti, zainteresovane grupe nagradjuju kompanije koje prave korake u pravcu poboljšanja svojih rezultata u ovim oblastima.

CSR može da se odnosi na gotovo svaki aspekt poslovanja nekog preduzeća. Svako preduzeće može da ispriča priču o tome šta ga to izdvaja. Važno je da svaka kompanija pronadje svoju priču i da je ispriča. Preduzeće koje se smatra dobrim korporativnim građaninom je ono koje pokazuje svoje opredeljenje da služi interesima zainteresovanih grupa kroz društveno odgovornu poslovnu praksu i transparentne poslovne aktivnosti.

Kakva su kretanja u toj oblasti?

Smernice za društvenu odgovornost ISO 26000

Budući standard ISO 26000 kojim se daju smernice za društvenu odgovornost je načinio značajan korak napred kada je ISO donela odluku o strukturi i ukupnom sadržaju i utvrdila datum predviđen za njegovo objavljivanje u poslednjem kvartalu 2008. godine.

Radna grupa ISO za društvenu odgovornost (WG SR) postavila je temelje za ISO 26000 na svom drugom sastanku, od 26-30. septembra 2005. godine, u Bankoku na Tajlandu. ISO 26000 će organizacijama dati usaglašeno, međunarodno dogovoreno uputstvo za društvenu odgovornost, nadovezujući se na najbolju praksu i poštovanje relevantnih deklaracija i konvencija Ujedinjenih nacija i agencija Ujedinjenih nacija, a naročito Medjunarodne organizacije rada (MOR). Standard neće sadržavati zahteve koji bi omogućili da se ISO 26000 koristi za sertifikaciju.

Jedno od glavnih dostignuća iz Bankoka bila je izrada "specifikacije dizajna" (kratkog prikaza strukture) za ISO 26000. WG SR je postigla dogovor o sledećoj strukturi za organizaciju sadržaja budućeg standarda:

- 0 Uvod
- 1 Predmet
- 2 Normativne reference
- 3 Izrazi i definicije
- 4 Kontekst društvene odgovornosti u kom funkcionišu sve organizacije
- 5 Načela društvene odgovornosti od značaja za organizacije
- 6 Uputstvo o osnovnim temama/pitanjima društvene odgovornosti
- 7 Uputstvo organizacijama za ostvarivanje društvene odgovornosti

Dodaci uz uputstvo

Bibliografija

Još jedan rezultat sastanka u Bankoku je nacrt plana projekta posvećenog objavljivanju nacrta ISO 26000 u novembru-decembru 2007. godine, konačnog nacrta u septembru 2008. godine i završnog međunarodnog standarda u oktobru 2008. godine.

Koja je korist za zajednicu i za preduzeće?

Postoji devet zajedničkih pokretača koji su motivi za projekte CSR:

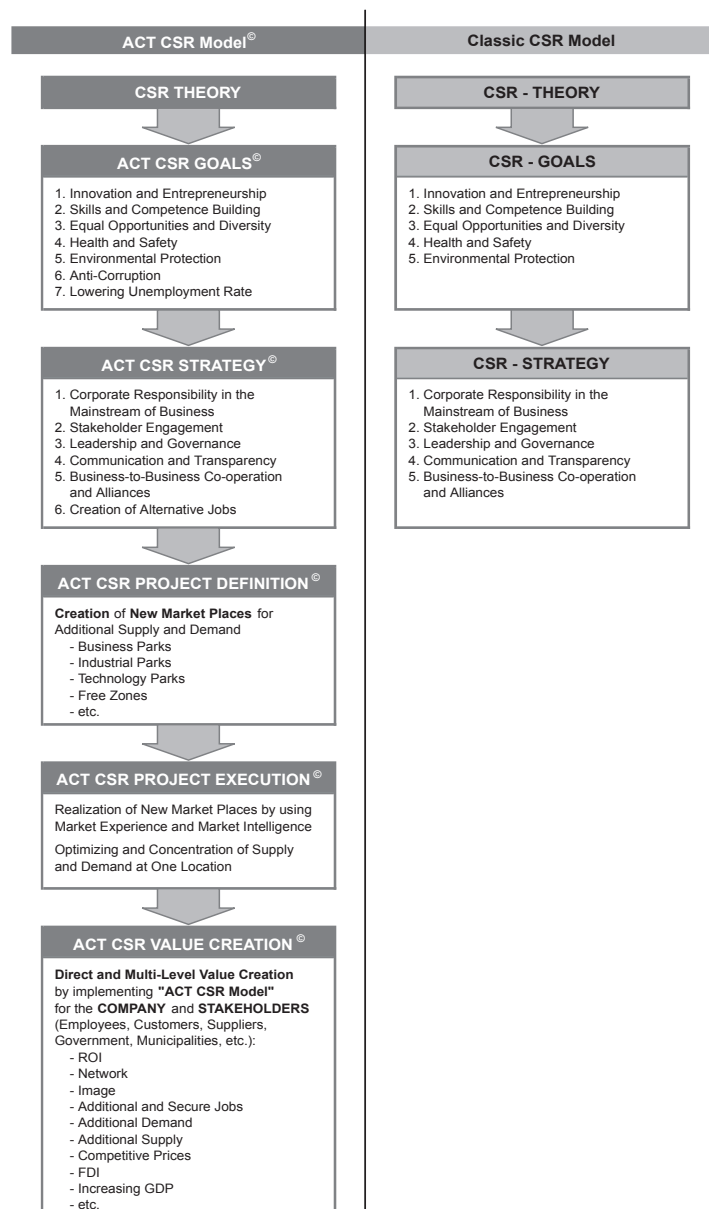
- Reputacija i upravljanje brendom
- Upravljanje poslovnim rizikom
- Angažovanje, motivacija i zadržavanje zaposlenih
- Pristup kapitalu
- Učenje i inovacije
- Uštede troškova i poslovna efikasnost
- Konkurentnost i tržišno pozicioniranje
- Društvena dozvola za rad
- Poboljšani odnosi sa regulatornim telima
- Organizaciona transformacija i stalno unapređivanje

Šta je zajednici najpotrebnije da bi održala i podigla životni standard i poboljšala uslove? Poslovi!

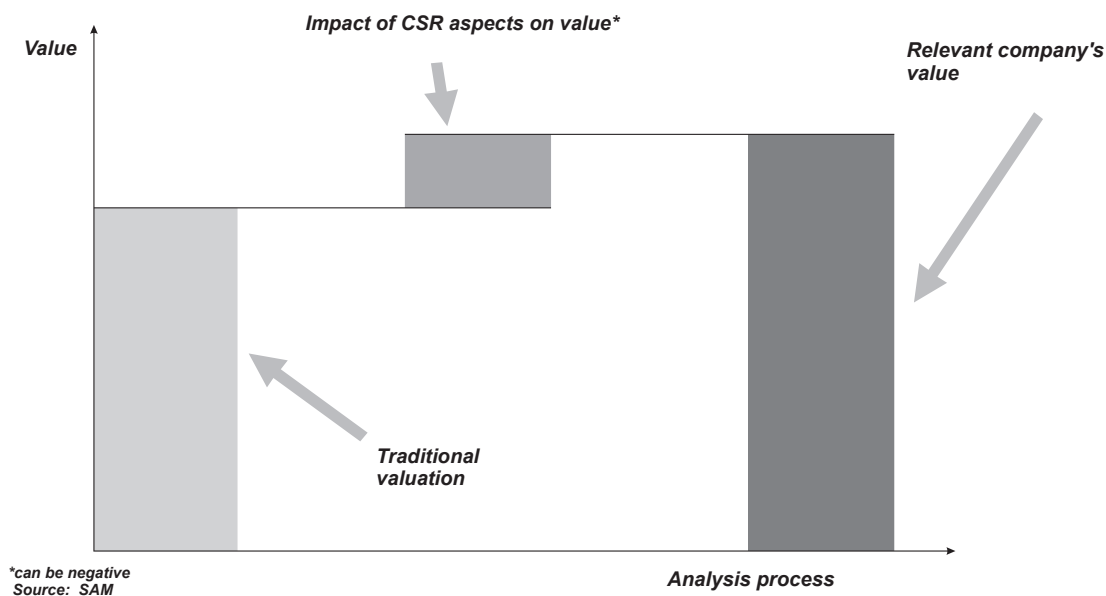
Jedan projekat CSR, formulisan prema ACT-CSR-Model[©], donosi koristi kako preduzeću tako i zainteresovanim grupama, jer otvara nova i alternativna radna mesta i na taj način stvara dodatnu vrednost za sve strane. Ako projekat CSR nije usredsredjen samo na unutrašnje i spoljne činjenice vezane za ljudsko ponašanje i razmišljanje, moguće je sačiniti realan i dugotrajan poslovni projekat kao što pokazuje ACT-CSR-Model[©].

To se može postići korišćenjem slobodnog zemljišta, blizu investicija u postojeće objekte ili potpuno novih investicija, za izgradnju poslovnih parkova, tehnoloških parkova, industrijskih parkova, slobodnih zona, itd. Svaka lokacija ima svoje sopstvene USP-ove (doduše, uglavnom se ne mogu prepoznati na prvi pogled), koji mogu da se koriste kao osnov za razvoj novog tržišta. Naravno važno je uključiti sve državne organe i predstavnike u veoma ranoj fazi. Još jednom naglašavamo da će ovo biti od koristi za sve strane koje u tome učestvuju, jer otvara vrata i poboljšava sliku o kompaniji.

I na kraju, mada ne najmanje važno, značajno je da je ovaj projekat "neprofitni projekat"! Šta to znači? Cilj ovog projekta ne treba da bude da donosi profit, već samo da troškove za kompaniju svede na najmanju meru, i da u najboljem slučaju, pokrije sve troškove. To je ono što jedan projekat čini pravim projektom CSR i predstavlja najveću pomoć zajednici.

Korišćenjem ACT-CSR-Model-a©, moguće je izračunati prinos na investiciju kod ovog projekta i ostvariti stvarnu dodatnu vrednost za preduzeće.

Saradnici na Beloj knjizi za 2006. godinu:

- Bank Austria Creditanstalt
- Delegacija EU
- Pakt za stabilnost – Radni sto II
- Karanovic & Nikolic
- Bojovic & Dasic
- PWC
- KPMG
- Ernst & Young
- Deloitte
- Tetra Pak
- HVB Bank
- Colliers
- DUNAV – TBI
- Bedminster Capital Management LLC
- DHL
- OMV
- Rio Tinto
- Raiffeisen Leasing
- Sveti Vid
- Hauska & Partner
- Maltinex
- An-Cor-Tek

Članovi FIC-a

U partnerstvu sa:

European Commission Delegation

